

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

‘Πως διαμορφώνεται η Αρχιτεκτονική Ασφάλειας και Άμυνας της ΕΕ
μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία. Ο ρόλος του ΝΑΤΟ, των
ΗΠΑ, της Ρωσίας και της Κίνας’.

‘The formation of the European Security and Defense Architecture after
the Russian invasion in Ukraine. The role of NATO, the USA, Russia,
and China’

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Σταμάτιος Μπένος

ΑΜ: 01792222m007

Αθήνα, 2023

Τριμελής Επιτροπή

Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Μαρία-Ελένη Κοππά, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Λάβδας, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Σταμάτιος Μπένος, 2023

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα	3
Συντομογραφίες	4
Περίληψη	5
Εισαγωγή	6
Κεφάλαιο 1 ^ο Θεωρητικό πλαίσιο	9
Κεφάλαιο 2 ^ο NATO	
2.1 Το ιστορικό υπόβαθρο	13
2.2 Δημιουργία του NATO	15
2.3 Η σημασία του NATO για την Ευρώπη	18
2.4 Τα σημαντικότερα στιγμιότυπα της Βορειο-Ατλαντικής Συμμαχίας μέχρι την έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία	19
Κεφάλαιο 3 ^ο ΗΠΑ	
3.1 Οι ΗΠΑ Ευρωπαϊκή Δύναμη	22
3.2 Ο αμερικανικός “μυς” ως ακρογωνιαίος λίθος στην ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφάλειας και άμυνας	26
3.3 Pivot to Asia	27
Κεφάλαιο 4 ^ο Κίνα	
4.1 Belt and Road Initiative	32
4.2 Η Κίνα του Xi Jinping	34
4.3 Ευρώπη και Κίνα	36
Κεφάλαιο 5 ^ο Ρωσία	
5.1 Πως ο Ρωσο-Ουκρανικός πόλεμος απειλεί την Αρχιτεκτονική Ασφάλεια της Ευρώπης	38
5.2 Θα αποκλειστεί για πάντα η Ρωσία από την Ευρώπη;	42
Κεφάλαιο 6 ^ο Ευρώπη	
6.1 Ενδυνάμωση της Άμυνας και της Ασφάλειας. EUGS.....	45
6.2. Πως η ΕΕ ενισχύει την Άμυνα και την Ασφάλεια. Επιγραμματικά	48
6.3 Βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση και εμπόδια	49
Συμπεράσματα	54
Βιβλιογραφία	58

Συντομογραφίες

ΗΠΑ (*Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής*)

ΕΕ (*Ευρωπαϊκή Ένωση*)

ΚΠΑΑ (*Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας*)

ΕΣΣΔ (*Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών*)

ΚΕΠΠΑ (*Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας*)

ΕΟΕ (*Ευρασιατική Οικονομική Ένωση*)

ΟΗΕ (*Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών*)

Abbreviations

NATO (*North Atlantic Treaty Organization*)

OBOR (*One Belt One Road*)

BRI (*Belt and Road Initiative*)

AUKUS (*Australia, United Kingdom, United States*)

QUAD (*Quadrilateral Security Dialogue*)

INF Treaty (*Intermediate Range Nuclear Forces Treaty*)

MAGA (*Make Amerika Great Again*)

TTIP (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*)

ATA (*Annual Threat Assessment*)

TPP (*Transpacific Partnership*)

NIS (*National Intelligence Service*)

GFDC (*Green Finance and Development Center*)

SREB (*Silk Road Economic Belt*)

MRS (*21st Century Silk Road Maritime*)

CTBT (*Comprehensive Test Ban Treaty*)

EUGS (*European Union Global Strategy*)

CARD (*Coordinated Annual Review on Defense*)

PESCO (*EU Permanent Structured Cooperation*)

EDF (*European Defense Fund*)

Περίληψη

Με την εισβολή της στην Ουκρανία το Φεβρουάριο του 2022, η Ρωσία αμφισβητεί ευθέως όλο το δυτικό φιλελεύθερο οικοδόμημα και απειλεί την Αρχιτεκτονική Ασφάλειας της Ευρώπης, έτσι όπως τη γνωρίζαμε από το 1975 με την Τελική Πράξη του Ελσίνκι. Ταυτόχρονα, στην περιοχή του Ινδο-Ειρηνικού Ωκεανού έχουμε την ανάδυση της Κίνας, η οποία υπό την ηγεσία του Xi Jinping εγείρει ηγεμονικές αξιώσεις στην περιφέρειά της, και με την υιοθέτηση του Νέου Δρόμου του Μεταξιού φιλοδοξεί να διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στην πλανητική κατανομή ισχύος. Μια νέα πολεμική σύρραξη στη Μέση Ανατολή μας δείχνει ότι έχουμε εισέλθει σε μια νέα περίοδο αστάθειας, όπου οι κύριοι δρώντες χρησιμοποιούν την ένοπλη βία ως μέσο επίλυσης διαφορών. Η παρούσα εργασία επιχειρεί να εξετάσει τη διαμόρφωση της Αρχιτεκτονικής Ασφάλειας της Ευρώπης με την έναρξη του Ρωσο-Ουκρανικού πολέμου, καθώς και τα γενναία βήματα που πρέπει να ακολουθήσει η Ένωση ώστε να αναχθεί σε σημαίνοντα γεωπολιτικό δρώντα και να είναι σε θέση να προστατέψει τους πολίτες της.

Abstract

With its invasion in Ukraine in February 2022, Russia directly challenges the whole Liberal Order and threatens the European Security Architecture as we know it since 1975 and the Helsinki Final Act. At the same time, we face the emergence of China. Under Xi Jinping's leadership, China raises hegemonic claims in Indo-Pacific region and with its overambitious Belt and Road project, aspires to play pivotal role within the global system of power. A new war in the Middle East, enters us in a new era of instability uncertainty and fear, since the main actors of the system are willing, now, to use armed force to resolve their disputes. The present thesis attempts to exam the formation of the European Security Architecture after the Russian invasion I Ukraine, as well as the crucial steps that EU must follow so that it emerges as an equal pillar in the Euro-Atlantic area and reliable guarantor of the European citizens safety.

Εισαγωγή

Το 2022 ήταν η χρονιά που ένας, πλήρους κλίμακας, πόλεμος επέστρεψε στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022 αποτελεί τον μεγαλύτερο σε έκταση και ένταση πόλεμο από το 1945 και μετά, με εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους να χάνουν τη ζωή τους και να τραυματίζονται, ενώ εκατομμύρια Ουκρανοί πολίτες αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και να μεταναστεύσουν σε χώρες της υπόλοιπης Ευρώπης. Η χρονιά αυτή θα αποτελεί, εφεξής, ορόσημο για την ευρωπαϊκή και παγκόσμια ιστορία, καθώς με την απρόκλητη εισβολή της Ρωσίας κατέρρευσαν όλες οι βεβαιότητες και οι σταθερές της διεθνούς έννομης τάξης, όπως και η Αρχιτεκτονική Ασφάλειας της Ευρώπης όπως τη γνωρίζαμε από το 1975 με την Τελική Πράξη του Ελσίνκι.

Μέχρι και τον Φεβρουάριο του 2022 η Ουκρανία αποτελούσε ένα ουδέτερο ανεξάρτητο κράτος (buffer state), το οποίο θα έπρεπε να διατηρεί εποικοδομητικές σχέσεις τόσο με την Ρωσία, όσο και με την ΕΕ. Αυτό, τουλάχιστον, ήταν και το επίδικο των συμφωνιών του Μίνσκ μετά την πρώτη ρωσική εισβολή το 2014. Ουσιαστικά, δεν υπήρχε η πρόθεση από την πλευρά της ΕΕ να ξεκινήσουν άμεσα οι ενταξιακές διαδικασίες για την Ουκρανία. Μετά την έναρξη του πολέμου, και πιο συγκεκριμένα τον Ιούνιο του 2022 η Ουκρανία θα πάρει τελικά το καθεστώς του υποψήφιου μέλους προς ένταξη στην ΕΕ. Το γεγονός αυτό θα μεταβάλει θεμελιωδώς το καθεστώς της Ουκρανίας, και από buffer state θα μετατραπεί αυτόματα σε Ευρωπαϊκό σύνορο με τη Ρωσία. Η Ουκρανία αποτελεί από εκείνη τη στιγμή αναπόσπαστο κομμάτι της Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Ασφάλειας και θα πρέπει να εξέλθει του πολέμου με τις λιγότερες δυνατές απώλειες (Biscop, 2023).

Ταυτόχρονα, αυτός ο πόλεμος εξαφάνισε όλες τις ουδέτερες ζώνες που συντελούσαν στην ισορροπία της Ηπείρου και κατέστησε πιο σκληρές τις γεωπολιτικές χωριστικές γραμμές ανάμεσα στη Δύση και την Ρωσία. Η Φινλανδία εγκατέλειψε το ουδέτερο καθεστώς της και εντάχθηκε στο ΝΑΤΟ, ενώ το ίδιο θα συμβεί σύντομα και με τη Σουηδία. Η Μολδαβία απέκτησε επίσης το καθεστώς του υποψήφιου, προς ένταξη, μέλους στην ΕΕ και η μοίρα της είναι, ίσως, συνδεδεμένη με αυτή της Ουκρανίας. Αν η τελευταία επιβιώσει, τότε και οι δύο χώρες θα ενταχθούν άμεσα στην Ένωση. Αν η Ουκρανία δεν επιβιώσει, τότε η Μολδαβία κινδυνεύει να καταστεί ο επόμενος στόχος για τη Ρωσία. Η Λευκορωσία, που αποτελούσε και η ίδια ένα είδος buffer state ανάμεσα στην ΕΕ και τη Ρωσία, εντάχθηκε άμεσα στο πλάι της τελευταίας. Ουσιαστικά αποτελεί μια υποτελή προέκταση της Ρωσίας καθώς δεν είναι σε θέση να λαμβάνει αποφάσεις αυτόνομα (βλ. στο ίδιο).

Η εισβολή στην Ουκρανία δεν συμβολίζει απλά την επεκτατική πολιτική της Ρωσίας η οποία ξεδιπλώνεται με την χρήση σκληρής ισχύος, την προσάρτηση εδαφών, την αλλαγή συνόρων, και τη δημιουργία σφαιρών επιρροής. Αυτός ο πόλεμος σηματοδοτεί και την ευθεία αμφισβήτηση του δυτικού φιλελεύθερου υποδείγματος, στον πυρήνα του οποίου δεσπόζουν ο πλουραλισμός, η συνεννόηση και η συνεργασία, και κυρίως η ειρηνική διευθέτηση όλων των διαφορών. Ο πόλεμος της Ρωσίας μας επιστρέφει στην εποχή του 19ου αιώνα, όταν η χρήση της ένοπλης βίας ή η απειλή χρήσης της, ήταν η κύρια πτυχή της εξωτερικής πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων (Αρβανιτόπουλος, 2022, 24).

Στην Ασία και στον Ινδο-Ειρηνικό Ωκεανό απαντάται η γιγάντωση της Κίνας. Είναι η μοναδική χώρα στον πλανήτη που μπορεί να ανταγωνιστεί τις ΗΠΑ σε οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο και να αμφισβητήσει μελλοντικά την πρωτοκαθεδρία τους. Σχεδόν όλοι οι συντελεστές σκληρής ισχύος της Κίνας, αναμένεται να προσεγγίσουν ή και να ξεπεράσουν αυτών των ΗΠΑ μέσα στην επόμενη εικοσαετία. Ήδη, υπό την καθοδήγηση του προέδρου Χι, η Κίνα εγείρει αξιώσεις περιφερειακού ηγεμόνα και με την υιοθέτηση του Νέου Δρόμου του Μεταξιού το 2012, θέτει τις βάσεις για τη διεκδίκηση κεντρικού ρόλου στην παγκόσμια ισορροπία ισχύος. Μαζί με τη Ρωσία, αν και με διαφορετικό τρόπο, αμφισβητούν συνολικά τη δυτική φιλελεύθερη τάξη και το πλανητικό status quo ισχύος. Και οι δύο δυνάμεις ξεδιπλώνουν τον αναθεωρητισμό τους μέσω του ιδεολογήματος του ιστορικού πεπρωμένου, και προβάλλουν τα υποδείγματα του αυταρχικού καπιταλισμού και του ολιγαρχικού καπιταλισμού ως τα εναλλακτικά της δημοκρατίας και της ελεύθερης οικονομίας (βλ. στο ίδιο).

Μέσα σε αυτό το εύθραυστο και συνεχώς μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον, η Ευρώπη καλείται να βρει άμεσα απαντήσεις ώστε να είναι σε θέση να προστατέψει τους πολίτες της αλλά και να διασφαλίσει την εδαφική της ακεραιότητα. Οι τεκτονικές αλλαγές που συντελούνται με την αλλαγή συνόρων και την ανάδυση νέων πόλων ισχύος, εισάγουν τη Γηραιά Ήπειρο σε μια εποχή που οι ένοπλες συγκρούσεις, ως μέσω επίλυσης διαφορών, μοιάζουν να γίνονται ο κανόνας και όχι η εξαίρεση. Αυτό μαρτυρά και η νέα ένοπλη σύγκρουση που έχει ξεσπάσει στη Μέση Ανατολή μετά την εισβολή της Χαμάς στο Ισραήλ τον Οκτώβριο του 2023. Η Ευρώπη καλείται και πάλι να αλλάξει τον τρόπο που προσεγγίζει τον κόσμο και από μια πασιφιστική δύναμη να ακολουθήσει το μονοπάτι της γεωπολιτικής “ἐνηλικίωσης”. Καλείται να υιοθετήσει την Realpolitik, να αναβαθμίσει στο μέγιστο δυνατό επίπεδο τις αμυντικές της δυνατότητες και να καταστεί ισότιμος πυλώνας ασφάλειας μέσα στον Ευρω-Ατλαντικό χώρο.

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να εξετάσει την αναδιαμόρφωση της Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Ασφάλειας μετά την έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία το 2022. Η έννοια της Αρχιτεκτονικής Ασφάλειας δύναται να εγκολπώσει ένα ευρύ φάσμα περιοχών άσκησης πολιτικής της ΕΕ, όπως είναι η περιοχή της οικονομίας, της ενέργειας, του περιβάλλοντος, της υγείας, της μετανάστευσης, των τροφίμων και άλλες. Αν και οι προαναφερθείσες περιοχές άσκησης πολιτικής δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να λογίζονται ως ασύνδετες με την Άμυνα, αντικείμενο εξέτασης αυτής της εργασίας αποτελεί η διαμόρφωση της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και της Ασφάλειας της Ένωσης, καθώς ο πόλεμος στην Ουκρανία καθιστά επείγουσα και επιτακτική την αναβάθμιση και την ενδυνάμωσή της.

Από το τέλος του 2ου παγκοσμίου πολέμου και μέχρι τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, η Αρχιτεκτονική Ασφάλειας της Ηπείρου θεμελιώθηκε επάνω στην τριγωνική σχέση ΗΠΑ-Ρωσίας-Ευρώπης. Πρώτη προτεραιότητα για την εθνική ασφάλεια των ΗΠΑ αποτέλεσε η ανασχεση της αναδύμενης κομμουνιστικής Σοβιετικής Ένωσης. Αυτό επετεύχθη με τη δημιουργία της Βορειο-Ατλαντικής Συμμαχίας και της έντονης παρουσίας αμερικανικών στρατευμάτων στην ευρωπαϊκή Ήπειρο. Ουσιαστικά, το ΝΑΤΟ θα αποτελεί από τη δεκαετία του 1950 και μετά τον ακρογωνιαίο λίθο στου ευρωπαϊκού συστήματος ασφάλειας. Η λήξη του Ψυχρού Πολέμου και μερικά χρόνια αργότερα η ραγδαία ανάδυση της Κίνας, θα ωθήσουν τις ΗΠΑ να στρέψουν το

γεωστρατηγικό τους βλέμμα στην Ασία και στον Ινδο-Ειρηνικό Ωκεανό. Μέσα σε λίγα χρόνια η Ευρώπη σταματά να αποτελεί το επίκεντρο της εξωτερικής πολιτικής του Ατλαντικού Συμμάχου και το NATO μοιάζει κενό περιεχομένου. Ο πόλεμος στην Ουκρανία το 2022 θα αναβιώσει την αποστολή της Συμμαχίας και οι ΗΠΑ θα επιστρέψουν στην Ευρώπη. Η επιστροφή είναι επείγουσα λόγω της εισβολής αλλά παραμένει πρόσκαιρη. Κανείς στον πλανήτη δεν μπορεί να απειλήσει τα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ όσο η Κίνα.

Ως εκ τούτου, η εργασία εξετάζει την Αρχιτεκτονική Ασφάλειας της Ευρώπης, όχι ως ένα αυτόνομο σύστημα ασφάλειας, αλλά ως ένα υπο-μέρος του πλανητικού συστήματος ασφαλείας. Η είσοδος της Κίνας στην πλανητική εξίσωση ισορροπίας ισχύος, αναγκάζει την Ευρώπη να οικοδομεί τα μελλοντικά της αμυντικά σχέδια λαμβάνοντας υπόψη και την κινεζική μεταβλητή εκτός από την ρωσική απειλή. Είτε γιατί οι ΗΠΑ θα στρέψουν εξολοκλήρου το ενδιαφέρον τους στην Ασία, είτε γιατί σε μια δυνητική σύγκρουση των υπερ-δυνάμεων οι Ευρωπαίοι θα πρέπει να στηρίξουν τον ατλαντικό εταίρο στο πλαίσιο του NATO, είτε εξαιτίας της μεγάλης εμπορικής αλληλεξάρτησης Κίνας-ΕΕ. Μοιάζει λοιπόν το ευρασιατικό υποσύστημα ασφαλείας να συνδέεται με αυτό της νοτιο-ανατολικής Ασίας όπως συνδέονται δύο συγκοινωνούντα δοχεία.

Το κύριο ερευνητικό ερώτημα της διπλωματικής εργασίας αφορά, λοιπόν, την αναδιαμόρφωση της Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Ασφάλειας μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι ο πόλεμος συνεχίζεται και η τελική του έκβαση δεν είναι ακόμα ορατή, θα ήταν παρακινδυνευμένο για οποιονδήποτε να προβλέψει την τελική μορφή της νέας Αρχιτεκτονικής. Θα χρειαστούν χρόνια, ίσως και δεκαετίες επίπονων διπλωματικών διεργασιών ώστε να κατασταλάξουν οι μεγάλες δυνάμεις σε σταθερές και βεβαιότητες που θα εγγυόνται το νέο πλαίσιο ειρηνικής συνύπαρξης. Συνεπώς, η παρούσα εργασία θα επιχειρήσει να ρίξει φως σε ορισμένες πτυχές του νέου περιβάλλοντος ασφαλείας βάζοντας δευτερεύοντα ερωτήματα που άπτονται του ρόλου και της σημασίας του NATO, των ΗΠΑ, της Κίνας και της Ρωσίας στην υπό διαμόρφωση νέα Αρχιτεκτονική.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας εξετάζεται το θεωρητικό πλαίσιο, με το Δομικό Ρεαλισμό, το Θεσμικό Φιλελευθερισμό και τη θεωρία της Υψηλής Στρατηγικής να αποτελούν τα κύρια ερμηνευτικά σχήματα των συμπεριφορών των δρώντων που συνδιαμορφώνουν το περιβάλλον ασφαλείας της Ευρώπης. Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται η σημασία του NATO για την Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική Ασφάλειας. Μέσω της ιστορικής αναδρομής, επιχειρείται η ανάδειξη της Βορειο-Ατλαντικής Συμμαχίας ως ακρογωνιαίος λίθος της Ασφάλειας της Ηπείρου διαχρονικά, ενώ στο τέλος του κεφαλαίου αποτυπώνονται τα βήματα που ακολουθεί η Συμμαχία μετά την έναρξη του Ρωσο-Ουκρανικού πολέμου. Το τρίτο κεφάλαιο εξετάζει τις ΗΠΑ ως “ευρωπαϊκή δύναμη” από το 1945 και μετά, και επιχειρεί να δια φωτίσει την, κοινώς παραδεκτή, αντίληψη που θέλει τις ΗΠΑ να αποτελούν το ζωτικότερο “μυ” της Συμμαχίας, και κατ’ επέκταση τον πολυτιμότερο εγγυητή της ευρωπαϊκής ασφαλείας. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στην εσωτερική πολιτική σκηνή της χώρας, και πιο συγκεκριμένα στη σύμπνοια Δημοκρατικών και Ρεπουμπλικάνων ως προς τον στρατηγικό προσανατολισμό στον Ινδο-Ειρηνικό Ωκεανό.

Το επόμενο κεφάλαιο αφορά την Κίνα. Μελετάται πως υπό την ηγεσία του προέδρου Xi Jinping η χώρα εγείρει ηγεμονικές αξιώσεις στην περιφέρειά της και πως με τον Νέο Δρόμο του Μεταξιού διεκδικεί κεντρικό ρόλο στην πλανητική κατανομή ισχύος. Στο ίδιο κεφάλαιο εξετάζεται η σχέση Κίνας-ΕΕ και το πιθανό σενάριο να βρεθεί η τελευταία ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις. Στο πέμπτο κεφάλαιο μελετάται ο πόλεμος της Ρωσίας στην Ουκρανία και πως αυτός επηρεάζει την Αρχιτεκτονική Ασφάλειας της Ευρώπης. Εξετάζεται, επίσης, το κατά πόσο η Ευρώπη έχει την πολυτέλεια να αντιμετωπίζει την Ρωσία ως εχθρό για μεγάλο χρονικό διάστημα και να την αφήνει έξω από το σύστημα ασφαλείας της. Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο εξετάζονται τα βήματα που έχει ακολουθήσει η Ευρώπη για την ενδυνάμωση της άμυνάς της από τα μέσα της δεκαετίας του 2010, καθώς επίσης και τα εμπόδια που υψώνονται στο δρόμο για την Στρατηγική Αυτονομία.

Για τη συγγραφή της παρούσας εργασίας πραγματοποιήθηκε ανάλυση της διαθέσιμης ελληνόγλωσσης και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας. Δεδομένου του γεγονότος ότι ο πόλεμος συνεχίζεται ακόμα στην Ουκρανία, για τις ανάγκες της συγγραφής χρησιμοποιήθηκαν κυρίως έγκυρες και επικαιροποιημένες πηγές από το διαδίκτυο, πληροφορίες και δεδομένα από έγκυρες ευρωπαϊκές και αμερικανικές δεξαμενές σκέψης, ηλεκτρονικά περιοδικά γεωπολιτικού περιεχομένου και επίσημες ιστοσελίδες των θεσμών της ΕΕ και των ΗΠΑ.

Θα ήταν σκόπιμο να αναφερθεί πως η παρούσα εργασία αντιμετώπισε τρεις βασικούς περιορισμούς. Ο πρώτος είναι πως ο πόλεμος στην Ουκρανία συνεχίζεται ακόμα και δεν υπάρχει κάποια απτή ένδειξη ότι μπορεί να τελειώσει στο άμεσο μέλλον. Αυτό αποτρέπει την εξαγωγή έγκυρων συμπερασμάτων για την μορφή που θα μπορούσε να έχει η Αρχιτεκτονική Ασφάλειας της Ευρώπης στο μέλλον. Η μορφή της θα οριστεί σε μεγάλο ποσοστό και από την έκβαση του πολέμου για την οποία δεν μπορεί να υπάρξει ασφαλής πρόβλεψη. Το δεύτερο μειονέκτημα έχει άμεση σχέση με το πρώτο. Βρισκόμαστε στο δεύτερο έτος του πολέμου και ως εκ τούτου δεν έχει παραχθεί ικανοποιητικό συγγραφικό έργο που να αφορά τη μελλοντική μορφή του συστήματος ασφαλείας της Ευρώπης. Όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη παράγραφο, το κενό αυτό επιχειρήθηκε να καλυφθεί από έγκυρες πηγές του διαδικτύου. Το τρίτο μειονέκτημα αφορά την έναρξη και δεύτερου πολεμικού μετώπου στη γειτονία της Ευρώπης μετά την εισβολή της Χαμάς στο Ισραήλ. Ο πόλεμος στην Μέση Ανατολή κάνει ακόμα πιο θολό το τοπίο σε σχέση με τις προθέσεις των ΗΠΑ στην Ευρώπη και το Pivot to Asia. Από τη μια πλευρά έχουν δεσμεύσει μέρος του στόλου τους στην ανατολική Μεσόγειο, αλλά από την άλλη δεν προτίθενται να κινητοποιήσουν (μέχρι και τη στιγμή που γράφεται η εργασία) περεταίρω πόρους για την ενίσχυση της Ουκρανίας.

Κεφάλαιο 1^ο: Θεωρητικό πλαίσιο

Μετά το τέλος του 2ου παγκοσμίου πολέμου οι ΗΠΑ οικοδόμησαν ένα πλέγμα σχέσεων και συνεργασιών με χώρες που μοιράζονταν το ίδιο όραμα για τον νέο αναδυόμενο κόσμο. Οι σχέσεις αυτές θεμελιώθηκαν σε κοινές αρχές και αξίες όπως αυτές της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και της ελεύθερης οικονομίας. Με την πρωτοβουλία οικοδόμησης της φιλελεύθερης τάξης σε πλανητικό επίπεδο, οι ΗΠΑ

επεδίωκαν τη θεσμοθέτηση, αμοιβαία, επωφελών σχέσεων με τα κράτη που συμμετείχαν, αλλά και την ανάσχεση της διάδοσης του κομμουνιστικού υποδείγματος από την ανταγωνίστρια ΕΣΣΔ. Στο πλαίσιο αυτό δημιουργήθηκε και η Ευρω-Ατλαντική Συμμαχία το 1949, βασικός στόχος της οποίας ήταν η ανάσχεση των επεκτατικών σχεδίων της κομμουνιστικής ΕΣΣΔ.

Από το 2000 και μετά, και υπό την καθοδήγηση του Βλαντίμιρ Πούτιν, η Ρωσία θα αρχίσει να προβάλλει ηγεμονικές αξιώσεις στην περιφέρεια της Ευρασίας, επιδιώκοντας παράλληλα να ανακόψει την επιρροή της ΕΕ στα πρώην σοβιετικά κράτη αλλά και την επιρροή του ΝΑΤΟ. Εκτός από τη χρήση σκληρής ισχύος εις βάρος της Γεωργίας και της Ουκρανίας, η Ρωσία επιδιώκει να οικοδομήσει υπερεθνικούς θεσμούς ανάλογους με αυτούς της Δύσης. Στα πρότυπα της Ευρωπαϊκής Ένωσης η Ρωσία θα θέσει σε λειτουργία το 2015 την Ευρασιατική Οικονομική Ένωση, με στόχο την πολιτική και οικονομική Ολοκλήρωση με τις χώρες που συμμετέχουν στο εν λόγω σχήμα. Η προεξάρχουσα θέση της, παρόλα αυτά, μέσα στον οργανισμό της ΕΟΕ, δεικνύει την πρόθεσή της να καταστεί ηγεμονική δύναμη στην Ευρασία και μεσομακροπρόθεσμα να αναδειχθεί σημαίνον γεωπολιτικός πόλος σε παγκόσμιο επίπεδο.

Αντιστοίχως, η Κίνα με την πρόσληψη και την υλοποίηση του Νέου δρόμου του Μεταξιού, επικοινωνεί στον υπόλοιπο κόσμο την πρόθεσή της να αναλάβει το ιστορικό της πεπρωμένο. Υπό την καθοδήγηση του προέδρου Χι επιχειρεί να οικοδομήσει ένα πλέγμα θεσμών και συνεργατικών σχημάτων, ανάλογων του δυτικού φιλελεύθερου υποδείγματος, ώστε να ανασχέσει την επιρροή των ΗΠΑ στην νοτιο-ανατολική Ασία και να διεκδικήσει κεντρικό ρόλο στην πλανητική ισορροπία ισχύος.

Η πρόθεση των τριών μεγάλων δυνάμεων να καταστούν ηγέτιδες στην περιφέρειά τους και μέσω αυτών να διεκδικήσουν πλανητικό ρόλο, μπορούν να ερμηνευτούν μέσω της θεωρίας της Υψηλής Στρατηγικής του Χαράλαμπου Παπασωτηρίου. Στην εισαγωγή του έργου ‘‘Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική’’, ο Χ. Παπασωτηρίου θεωρεί πως ένα από τα στοιχεία της διεθνούς πολιτικής σκηνής είναι και τα συνεργατικά σχήματα που προωθούν τα κυρίαρχα κράτη και πως οι συνεργασίες αυτές είναι επωφελής για όλους. Σημειώνει, πάντως, πως αν και αυτά τα συνεργατικά σχήματα είναι επωφελή για όλα τα μέρη που συμμετέχουν, η πρωτοβουλία του σχηματισμού τους απορρέει πάντα από τις ισχυρότερες δυνάμεις τις εποχής και αντικατοπτρίζει δυσανάλογα τις δικές τους προτεραιότητες και τα δικά τους συμφέροντα. Επιπροσθέτως, όταν μια δύναμη προωθεί αυτά τα συνεργατικά σχήματα που είναι επωφελή για όλα τα μέρη, προσπαθεί να καταστήσει τις δικές της αξίες, ως αξίες πανανθρώπινου και οικουμενικού χαρακτήρα, τότε αυτή η δύναμη αυξάνει τα ερείσματά της στη διεθνή σκηνή και την επιρροή της. Αναφέρεται χαρακτηριστικά στην εισαγωγή «από τη σκοπιά των μεγάλων δυνάμεων, η προώθηση διεθνών θεσμών και ιδεολογιών ευνοϊκών για την εμπέδωση της επιρροής τους και της ισχύος τους αποτελεί συνήθως κεντρικό στοιχείο της μακροσκοπικής τους υψηλής στρατηγικής». Σύμφωνα με τον Χ. Παπασωτηρίου υπάρχουν 4 μακροσκοπικές στρατηγικές (ιδεατοί τύποι) οι οποίες μάλιστα αποτελούν και αρχέτυπα συμπεριφοράς των κρατών, διαχρονικά, στον αγώνα τους για επιβίωση. Οι αρχέτυπες αυτές συμπεριφορές των κρατών απαντώνται σε περιόδους πολέμου αλλά κυρίως σε περιόδους ειρήνης. 1) η στρατηγική της της στρατιωτικής ανάσχεσης-επέκτασης, 2) η στρατηγική των συμμαχιών, 3) η στρατηγική των εξισορροπήσεων και 4) η στρατηγική του κατευνασμού. (Παπασωτηρίου 2000: 13-29).

Τί είναι αυτό, όμως, που ωθεί τα κράτη, και κυρίως τις μεγάλες δυνάμεις, να επιδίδονται σε έναν αέναο αγώνα απόκτησης ισχύος και εδραίωσης της δικής τους επιρροής τόσο σε περιφερειακό όσο και σε πλανητικό επίπεδο; Η συμπεριφορά των μεγάλων δυνάμεων δύναται να ερμηνευτεί από το Δομικό Ρεαλισμό και πιο συγκεκριμένα από το Επιθετικό Ρεαλισμό του John Mearsheimer. Στο εμβληματικό του έργο “Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων”, ο Mearsheimer επιχειρεί να αναδείξει πως η φύση του συστήματος ή της Δομής είναι αυτή που οδηγεί τα κράτη στην επιδίωξη της μεγιστοποίησης της ισχύος τους. Σύμφωνα με τον συγγραφέα, το σύστημα χαρακτηρίζεται από αναρχία, καθώς δεν υπάρχει μια υπέρτατη αρχή η οποία είναι σε θέση να επιβάλλει τη βούλησή της στα κράτη, «δεν υπάρχει μια κυβέρνηση πάνω από τις κυβερνήσεις» (2011, 79-80). Τα ανεξάρτητα κράτη λογίζονται ως ορθολογικοί δρώντες οι οποίοι έχουν ως υπέρτατη επιδίωξη την επιβίωση τους μέσα σε αυτό το άναρχο σύστημα. Ένας ορθολογικός δρών δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να είναι σίγουρος για τις προθέσεις των υπόλοιπων δρώντων και ως εκ τούτου προσανατολίζεται στην μεγιστοποίηση της ισχύος του για να εγγυηθεί την ασφάλειά του.

Για τον συγγραφέα, ο ασφαλέστερος τρόπος για να εγγυηθεί μια δύναμη την επιβίωσή της είναι να καταστεί ηγεμόνας. Είναι σχεδόν ακατόρθωτο για οποιοδήποτε κράτος να καταστεί πλανητικός ηγεμόνας, καθώς είναι πολύ δύσκολο να διασχίσει, κάποιος, ωκεανούς και στη συνέχεια να μπορέσει να κατακτήσει το έδαφος του αμυνόμενου εχθρού. Ο αμέσως επόμενος και εφικτός στόχος για τις μεγάλες δυνάμεις είναι να καταστούν ηγεμόνες στην περιφέρειά τους. Ο περιφερειακός ηγεμόνας έχει την ισχύ να επιβάλλει τη θέληση του στην περιοχή και είναι σχεδόν αδύνατο να απειληθεί από άλλη δύναμη. Όταν καταστεί κάποιος περιφερειακός ηγεμόνας, τότε συνήθως γίνεται και υπέρμαχος του status quo. Για τον Mearsheimer αυτό έχει συμβεί με τις ΗΠΑ στο δυτικό ημισφαίριο. Αφού κατάφεραν να εκδιώξουν όλες τις ευρωπαϊκές δυνάμεις από όλη την αμερικανική ήπειρο, κατέστησαν εαυτόν ως την ηγέτιδα δύναμη στο δυτικό ημισφαίριο, χωρίς να υπάρχει έστω και μια χώρα που να μπορεί να αμφισβητήσει τη θέση τους στο περιφερειακό σύστημα. Το κράτος που πετυχαίνει την περιφερειακή ηγεμονία προσπαθεί να εμποδίσει άλλες μεγάλες δυνάμεις να καταστούν ηγεμόνες στην δική τους περιφέρεια. Αυτό το πετυχαίνει είτε με τη δημιουργία συμμαχιών στην υπό εξέταση περιφέρεια, είτε μεταφέροντας το βάρος της ανάσχεσης σε άλλες δυνάμεις στην ίδια περιφέρεια. Το ρόλο του “υπερπόντιου εξισορροπητή” τον έχουν αναλάβει οι ΗΠΑ αρκετές φορές στο παρελθόν, έναντι της Γερμανίας του Γουλιέλμου, έναντι της αυτοκρατορικής Ιαπωνίας, της Ναζιστικής Γερμανίας και της Σοβιετικής Ένωσης (βλ. στο ίδιο, 100-103).

Οι ΗΠΑ ανέλαβαν το ρόλο του υπερπόντιου εξισορροπητή μετά το τέλος του 2ου παγκοσμίου πολέμου, οικοδομώντας την Βορειο-Ατλαντική Συμμαχία και μεταφέροντας ισχυρά στρατεύματα στην Ευρώπη. Στόχος τους ήταν η εμπόδιση της ανάδυσης της ηττημένης Γερμανίας και κυρίως η ανάσχεση της κομμουνιστικής ΕΣΣΔ. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η Ρωσία ως ανεξάρτητο πλέον κράτος αδυνατούσε να εμποδίσει την επέκταση της ΕΕ και του NATO προς τα ανατολικά, ακριβώς δίπλα στα σύνορά της. Με την ανάληψη της ηγεσίας από τον Βλαντίμιρ Πούτιν θα βελτιώσει αισθητά τους δείκτες ισχύος της και θα διεκδικήσει ηγετικό ρόλο στην Ευρασία. Η Ρωσία θα τονίσει αρκετές φορές στο πρόσφατο παρελθόν πως δεν

αντιμετωπίζεται ως μεγάλη δύναμη από τους δυτικούς εταίρους της, και πως δεν λαμβάνονται υπόψη οι ανησυχίες ασφάλειας που έχει λόγω της επέκτασης της ΕΕ και του NATO μπροστά στην “αυλή” της. Θα εισβάλει στη Γεωργία το 2008 και στην Ουκρανία το 2014 ώστε να καταστήσει σαφές πως δεν προτίθεται να επιτρέψει περαιτέρω ενίσχυση της δυτικής επιρροής στην περιφέρειά της. Παράλληλα θα οικοδομήσει θεσμούς στα πρότυπα της ΕΕ. Στόχος είναι να αναλάβει, θεσμοθετημένα, ηγετικό ρόλο στους νέους ευρασιατικούς μηχανισμούς και να ανασχέσει τη δυνητική επέκταση του δυτικού υποδείγματος στην Ευρασία. Η εισβολή στην Ουκρανία το Φεβρουάριο του 2022 σηματοδοτεί, εκτός από την ευθεία αμφισβήτησή της στο δυτικο-κεντρικό πρότυπο ανάπτυξης, και την πρόθεσή της να χρησιμοποιήσει ένοπλη βία ώστε να επιτύχει τις ηγεμονικές επιδιώξεις. Από τη δυτική πλευρά, η απάντηση στην εισβολή ήρθε άμεσα με την αναβίωση της αποστολής του NATO καθώς και με την αναβάθμιση των αμερικανικών στρατευμάτων στη Γηραιά Ήπειρο. Οι ΗΠΑ ανέλαβαν για ακόμα μια φορά το ρόλο του υπερπόντιου εξισορροπητή.

Η Κίνα, με το μεταρρυθμιστικό έργο του προέδρου Deng Xiaoping και των διαδόχων του θα κατορθώσει να αφήσει το οικονομικό της αποτύπωμα σε πλανητικό επίπεδο και να καταστεί η μεγαλύτερη εξαγωγική δύναμη. Λίγο αργότερα θα αποτελέσει και ισότιμο μέλος στους, δυτικής εμπνεύσεως, θεσμούς ισχυροποιώντας έτι περαιτέρω τη θέση της στους παγκόσμιους συσχετισμούς ισχύος. Υπό την προεδρία του Xi Jinping, η χώρα της νοτιο-ανατολικής Ασίας θα καταστήσει σαφές πως προτίθεται να αναλάβει τον ηγετικό ρόλο στην περιφέρεια του Ινδο-Ειρηνικού. Πρώτος στόχος είναι η επανένωση της χώρας σε ένα ενιαίο “Όλον” με την ισχυροποίηση των συνόρων της και την ενσωμάτωση της Ταιβάν στον κύριο κορμό. Δεύτερος στόχος είναι η επέκταση των χωρικών της υδάτων στη σινική θάλασσα και ανατολικότερα ώστε να ανασχέσει την αμερικανική επιρροή και να καταστεί ηγεμονική δύναμη. Με το μεγαλεπήβολο σχέδιο του Νέου Δρόμου του Μεταξιού αποβλέπει στην ανάδυση της ως κεντρικός δρών στην πλανητική ισορροπία ισχύος. Όλοι οι συντελεστές ισχύος της Κίνας μαρτυρούν πως αποτελεί την μοναδική χώρα στον πλανήτη που θα μπορούσε να αποκαθελώσει της ΗΠΑ από την πρώτη θέση στο διεθνή συσχετισμό ισχύος μέσα στις επόμενες δεκαετίες. Από το 2012 και με την ανακοίνωση του Νέου Δρόμου του Μεταξιού από τον πρόεδρο Xi, οι ΗΠΑ θα μετατοπίσουν το στρατηγικό τους ενδιαφέρον από την Ευρώπη στον Ινδο-Ειρηνικό Ωκεανό. Καλούνται και πάλι να παίξουν το ρόλο του υπερπόντιου εξισορροπητή και να ανασχέσουν τα αναθεωρητικά πλάνα της ταχέως αναδυόμενης Κίνας. Αυτό μαρτυρά και το νέο συμμαχικό σχήμα AUKUS με την Αυστραλία και τη Μεγάλη Βρετανία, ή το αναζωογονημένο συνεργατικό σχήμα QUAD με την Ιαπωνία, την Αυστραλία και την Ινδία. Βασική επιδίωξη των ΗΠΑ είναι να αναλάβει και το NATO ενεργό ρόλο στην νοτιο-ανατολική Ασία, με τις χώρες της Ευρώπης να είναι κάτι παραπάνω από διστακτικές μέχρι αυτή τη στιγμή.

Για την ερμηνεία της συμπεριφοράς των μεγάλων δυνάμεων και ιδιαίτερα αυτής των ΗΠΑ μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και μετά, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και το, εξίσου, σημαντικό θεωρητικό ρεύμα του Φιλελευθερισμού και πιο συγκεκριμένα του Θεσμικού Φιλελευθερισμού. Όπως και οι στοχαστές του Δομικού Ρεαλισμού, οι νέο-φιλελεύθεροι αναγνωρίζουν τα κράτη ως ορθολογικούς δρώντες οι οποίοι είναι αναγκασμένοι να δραστηριοποιούνται μέσα σε μια άναρχη δομή. Οι

φιλελεύθεροι στοχαστές θεωρούν πως οι θεσμοί ενισχύουν τις προοπτικές συνεργασίας μεταξύ των κρατών και ελαχιστοποιούν τις πιθανότητες πολέμων. Οι Θεσμοί αποτελούν σύνολα κανόνων και ορίζουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο τα κράτη συνεργάζονται και ανταγωνίζονται. Αποτελούν το χώρο στον οποίο οι κύριοι δρώντες εξωτερικεύουν τις προθέσεις τους και εκλείπει το στοιχείο της αβεβαιότητας που γεννά η άναρχη δομή του συστήματος. (Γκόφας-Τζιφάκης, 2017,74-86)

Στην Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, ο Mearsheimer θα ασκήσει έντονη κριτική στη Φιλελεύθερη σχολή σκέψης, καθώς θεωρεί πως οι στοχαστές της επιδίδονται σε μια ιδεαλιστική ηθικολογία που δεν καλύπτει ολόκληρη τη διάσταση των κινήτρων των κρατών. Χωρίζουν τα κράτη σε καλά και κακά ανάλογα με τις αξίες και τις αρχές τους. Για παράδειγμα, ερμηνεύουν τη στάση των ΗΠΑ στον Ψυχρό Πόλεμο ως μια σταυροφορία μετάδοσης αρχών και αξιών και αφήνουν απ' έξω το συγκρουσιακό κομμάτι τις πολιτικής τους, αυτό της ανάσχεσης της ΕΣΣΔ. Για τον Mearsheimer, οι Φιλελεύθεροι στοχαστές παραλείπουν το γεγονός πως και τα καλά και τα κακά κράτη επιδίδονται σε ένα αγώνα μεγιστοποίησης της ασφάλειά τους και της επιβίωσης τους (2011, 65-74). Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας, η οποία επιχειρεί να εξετάσει τους τριγμούς της παγκόσμιας ισορροπίας ισχύος μετά την έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία, την αλλαγή συνόρων, την ανάδυση και νεών πόλων ισχύος, την είσοδο σε μια εποχή που θα χαρακτηρίζεται περισσότερο από συγκρούσεις, ο Επιθετικός Ρεαλισμός του Mearsheimer μοιάζει να είναι το ιδανικότερο ερμηνευτικό σχήμα. Έννοιες όπως ισχύς, ανάσχεση, ισορροπία, εξισορρόπηση, ηγεμόνας θα διαπερνούν σχεδόν όλο το εύρος της παρούσας εργασίας, χωρίς αυτό να σημαίνει πως ο Επιθετικός Ρεαλισμός αποτελεί τη μοναδική θεωρία που μπορεί να ερμηνεύσει απόλυτα τη συμπεριφορά των μεγάλων δυνάμεων.

Κεφάλαιο 2ο: NATO

2.1 Το Ιστορικό Υπόβαθρο

Ο πρώτος Γενικός Γραμματέας του NATO, ο Βρετανός Λόρδος Ίσμεϊ είχε παρατηρήσει σκωπτικά το 1952 πως ο σκοπός της Βορειο-Ατλαντικής συμμαχίας ήταν να κρατήσει τις ΗΠΑ μέσα, την Ρωσία έξω και την Γερμανία κάτω. Μέσα σε μια φράση με τρεις σκοπούς, αποτυπώθηκε γλαφυρά όλος ο τρόμος που γέννησε ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, τα καταστροφικά του αποτελέσματα, και το άγχος για το αβέβαιο μέλλον της Ευρώπης. Επίκεντρο και των τριών σημείων της παρατήρησης του Λόρδου Ίσμεϊ είναι η Ευρώπη, και οι τρεις σκοποί περιστρέφονται γύρω από αυτή.

Έντεκα χρόνια, ωστόσο, πριν την περίφημη φράση του πρώτου Γενικού Γραμματέα, ο ηγέτης των ΗΠΑ Φρανκλίνος Ρούσβελτ και ο ηγέτης της Μεγάλης Βρετανίας Ουίνστον Τσόρτσιλ θα βάλουν τον πρώτο θεμέλιο λίθο αυτού που από το 1949 θα αποκαλείται Ευρω-Ατλαντική Συμμαχία. Τον Αύγουστο του 1941 οι δύο ηγέτες θα υπογράψουν την κοινή διακήρυξη της Ατλαντικής Χάρτας (Atlantic Charter), μέσω της οποίας θα επικοινωνήσουν στον υπόλοιπο πλανήτη τη συν-αντίληψή τους για τον μεταπολεμικό κόσμο. Βασική επιδίωξη του Ουίνστον Τσόρτσιλ ήταν να πείσει τις ΗΠΑ να εμπλακούν στον πόλεμο κατά της ναζιστικής Γερμανίας, κάτι που τελικά θα πραγματοποιηθεί μετά τον βομβαρδισμό του Περλ Χάρμπορ στη Χαβάη μερικούς μήνες μετά.

Ανάμεσα στα βασικότερα σημεία της διακήρυξης βρίσκεται η πρόθεση των δύο ηγετών να εγκαθιδρύσουν έναν κόσμο όπου οι πολίτες των κρατών θα είναι ελεύθεροι να επιλέγουν την κυβέρνηση που θα τους εκπροσωπεί. Τα κράτη θα πρέπει να είναι ανεξάρτητα και κανείς δεν θα πρέπει να επιβουλεύεται την εθνική τους κυριαρχία. Όλες οι χώρες θα πρέπει να έχουν ελεύθερη πρόσβαση στα αγαθά που θα τους επιτρέψουν να ανοικοδομηθούν μετά των πόλεμο. Οι θάλασσες θα πρέπει να είναι ανοιχτές και ελεύθερες για όλους και το παγκόσμιο εμπόριο θα πρέπει να απαλλαγεί από τους περιορισμούς των δασμών. Η ειρήνη και η συλλογική ασφάλεια θα πρέπει να βρίσκονται στον πυρήνα του νέου αναδυόμενου κόσμου, οπότε οι χώρες που δεν είναι διατεθειμένες να ακολουθήσουν το νέο όραμα της ειρηνικής συνύπαρξης θα πρέπει να αποπλιστούν και να περιοριστούν.

Παρά το γεγονός ότι δεν γίνεται σαφής αναφορά στη δημοκρατία και σε κοινές αξίες, η διακήρυξη αποτελεί το πρώτο δείγμα συν-αντίληψης των δυο μεγάλων δυνάμεων για το μέλλον του πλανήτη. Ο νέος κόσμος που θα προκύψει μετά το τέλος του παγκοσμίου πολέμου θα βασίζεται σε κοινούς αξιακούς κώδικες που μοιράζονται ανάμεσα στις δύο ακτές του Ατλαντικού Ωκεανού. Έτσι θα μπορούσε να πει κάποιος πως το πρώτο δείγμα διατλαντικής επαφής εμπεριείχε κάτι πολύ περισσότερο από τους πραγματιστικούς σκοπούς του Λόρδου Ίσμει. Η σχέση θα σφυρηλατηθεί πάνω σε πνευματικούς δεσμούς, σε αξιακούς κώδικες και στην υπεράσπιση της δημοκρατίας. Δύο χρόνια αργότερα άλλες 26 χώρες θα εκφράσουν τη δέσμευσή τους στα 8 σημεία της Ατλαντικής Χάρτας.

Θα μπορούσε να ειπωθεί πως την επαύριον του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου η προτεραιότητα της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ δεν ήταν η δυτική Ευρώπη αλλά η Σοβιετική Ένωση. Πρόθεση του Φρανκλίνου Ρούσβελτ ήταν να χτίσει σχέσεις εμπιστοσύνης με τη Ρωσία και να μετριάσει τον αντίκτυπο ενός πιθανού μελλοντικού γεωπολιτικού ανταγωνισμού με την κομμουνιστική αναδυόμενη υπερδύναμη. Αυτό, τουλάχιστον, μαρτυρά η πρόθεση των ΗΠΑ να συνομιλήσουν με τον Ιωσήφ Στάλιν στη διάσκεψη του Πότσταμ τον Ιούλιο του 1945 και στη διάσκεψη της Γιάλτας μερικούς μήνες νωρίτερα. Θα πρέπει να επίσης να σημειωθεί πως οι ΗΠΑ συνέχισαν να παρέχουν οικονομική βοήθεια σε χώρες της ανατολικής Ευρώπης μέχρι το 1947. (Arvanitopoulos 2019, 19).

Όταν έλαβε χώρα η διάσκεψη της Γιάλτας, ο κόκκινος στρατός ήλεγχε ήδη την Πολωνία, την Ρουμανία, τη Βουλγαρία, την Ουγγαρία και ένα τμήμα της Τσεχοσλοβακίας και η κατάσταση αυτή δεν θα μπορούσε να ανατραπεί παρά μόνο με πόλεμο. Ο πόλεμος των ΗΠΑ και της Βρετανίας έναντι της ΕΣΣΔ δεν ήταν μέσα στις επιλογές εκείνη την περίοδο για τον πρόεδρο της πρώτης δύναμης και για τον πρωθυπουργό της δεύτερης. Ουσιαστικά, οι διασκέψεις έλαβαν χώρα για να οριστεί το μεταπολεμικό μέλλον της Γερμανίας, να καθοριστούν οι λεπτομέρειες για την ίδρυση του ΟΗΕ, και να μοιραστεί η Ευρώπη σε σφαίρες επιρροής με όσο το δυνατόν πιο ανώδυνο τρόπο (Παπασωτηρίου 2018, iellada). Ένας από του όρους που είχε θέσει ο Ρούσβελτ στη διάσκεψη της Γιάλτας ήταν και η διεξαγωγή ελεύθερων εκλογών στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης. Τον όρο του Ρούσβελτ τον είχε αποδεχτεί ο σοβιετικός ηγέτης, έχοντας πάντα στο πίσω μέρος του μυαλού του πως η παρουσία του κόκκινου στρατού στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης θα αποτελούσε τον εγγυητή της επικράτησης του κομμουνιστικού υποδείγματος.

Οι ελεύθερες εκλογές που οραματίζονταν ο Ρούσβελτ για όλες τις χώρες του μεταπολεμικού κόσμου δεν θα ελάμβαναν χώρα στην ανατολική πλευρά της Ευρώπης. Θορυβημένος από την παρεμπόδιση της διεξαγωγής ελεύθερων εκλογών, ο Τσώρτσιλ θα μιλήσει για “Σιδηρούν Παραπέτασμα” στον περίφημο λόγο του στο κολλέγιο Westminster του Μιζούρι τον Μάρτιο του 1946, ενώπιον του προέδρου των ΗΠΑ Χάρι Τρούμαν (Τσώρτσιλ, 1946). Το ρήγμα που είχε ήδη δημιουργηθεί με το σχηματισμό των νέων σφαιρών επιρροής και που χώριζε την Ευρώπη γεωπολιτικά σε δύο μέρη, έμελλε να γίνει ακόμα βαθύτερο. Από το 1946 και μετά, η εξέταση και η ερμηνεία της αντιπαλότητας ανάμεσα στις δυο σφαίρες επιρροής δεν θα γίνονταν απλά και μόνο με γεωγραφικούς και υλικούς όρους. Από τη δυτική πλευρά του “Παραπετάσματος” θα βρίσκονταν οι χώρες που στον κεντρικό πυρήνα του πολιτικού τους υποδείγματος θα είχαν τη δημοκρατία, την ελευθερία, την αυτοδιάθεση, την ανεξαρτησία, την απρόσκοπτη οικονομική και εμπορική δραστηριότητα, ενώ από την ανατολική πλευρά θα βρίσκονταν οι χώρες που ελέγχονταν από το αυταρχικό και παρεμβατικό κομμουνιστικό κόμμα της Σοβιετικής Ένωσης.

2.2 Δημιουργία του NATO (North Atlantic Treaty Organization)

Από το τέλος του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου όλα μαρτυρούσαν πως οι δεσμοί που ένωναν τους συμμάχους που πολέμησαν δίπλα-δίπλα τη ναζιστική Γερμανία δεν θα μπορούσαν να διαρκέσουν για μεγάλο χρονικό διάστημα. Αντίθετα, μετά την άνευ όρων παράδοση της Γερμανίας και την εξάλειψη της κοινής απειλής, ήρθαν στην επιφάνεια όλα εκείνα τα στοιχεία που έμελλε να χωρίσουν τον πλανήτη σε δύο στρατόπεδα για πολλές δεκαετίες στο μέλλον. Παρόλα αυτά, η ανάδυση της κομμουνιστικής απειλής μετά το τέλος του πολέμου, δεν ήταν ο μόνος λόγος που ώθησε τις χώρες της δυτικής Ευρώπης και αυτές της βόρειας Αμερικής να σχηματίσουν μια συλλογική αμυντική συμμαχία και αυτό που έκτοτε θα ονομάζεται Ατλαντικός χώρος ή συλλογική δύση. Στην πραγματικότητα η δημιουργία της συμμαχίας ήταν μέρος μιας πιο ευρύτερης προσπάθειας να εξυπηρετηθούν τρεις σκοποί: ο πρώτος ήταν η ανασχεση του επεκτατικού προσανατολισμού της κομμουνιστικής Σοβιετικής Ένωσης, ο δεύτερος ήταν η αποτροπή της αναβίωσης των εθνικισμών και του милитарισμού στην Ευρώπη, και ο τρίτος ήταν να ενθαρρύνει τις χώρες της Ηπείρου σε μια πορεία ευρωπαϊκής συσπείρωσης και ολοκλήρωσης (NATO, 2022).

Ο παγκόσμιος πόλεμος άφησε την Ήπειρο κατεστραμμένη. Πάνω από 36.5 εκατομμύρια άνθρωποι είχαν χάσει τη ζωή τους, τα 19 από τα οποία ήταν πολίτες. Όλες οι χώρες είχαν γεμίσει στρατόπεδα προσφύγων οι οποίοι σιτίζονταν με δελτία και κουπόνια, ενώ η παιδική θνησιμότητα έφτανε στο 25% και χιλιάδες παιδιά που είχαν χάσει τους γονείς τους στο πόλεμο βρίσκονταν απροστάτευτα μέσα στις πόλεις. Στο Αμβούργο υπήρχαν μισό εκατομμύριο άστεγοι. Η οικονομική κατάσταση όλων των χωρών ήταν σε τραγική κατάσταση καθώς ο πόλεμος κατέστρεψε όλες τις υποδομές που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην ανοικοδόμηση (βλ στο ίδιο).

Ταυτόχρονα, όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη ενότητα του κεφαλαίου, η Σοβιετική Ένωση δεν ήταν διατεθειμένη να ακολουθήσει το δυτικό όραμα για τον μεταπολεμικό κόσμο και να συμβάλει στη διεξαγωγή ελεύθερων εκλογών στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης. Όπως συνέβη για παράδειγμα το 1948 στην Τσεχοσλοβακία, όταν το τοπικό κομμουνιστικό κόμμα ανέτρεψε την δημοκρατικά εκλεγμένη

κυβέρνηση της χώρας με τη βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης ή όταν η τελευταία αντέδρασε στην προσπάθεια εκδημοκρατισμού της δυτικής Γερμανίας.

Η πολύ άσχημη οικονομική κατάσταση της ευρωπαϊκής ηπείρου ήταν ένας από τους λόγους που οι ΗΠΑ αποφάσισαν να αφήσουν πίσω τις πολιτικές απομονωτισμού που ακολουθούσαν μέχρι και πριν τους δύο μεγάλους πολέμους. Η οικονομική βοήθεια μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ απέβλεπε αρχικά στην ενδυνάμωση και σταθεροποίηση της Ευρωπαϊκής οικονομίας. Απώτερος στόχος ήταν να δημιουργηθούν οι βάσεις για μια ενοποιημένη Ευρώπη η οποία θα έφτανε σε τέτοια επίπεδα ευημερίας στο μέλλον, ώστε να μην έχει ανάγκη ξανά την οικονομική βοήθεια των ΗΠΑ. Τα κεφάλαια του Σχεδίου Μάρσαλ αλλά και την υπόλοιπη υλικοτεχνική βοήθεια, θα έπρεπε να τη διαχειριστούν οι ευρωπαϊκές χώρες συλλογικά. Από το 1948 άρχισαν τα ευρωπαϊκά κράτη να διαμορφώνουν του όρους συλλογικής ασφάλειας και άμυνας ώστε να είναι σε θέση να οικοδομήσουν την οικονομία τους απερίσπαστα. Αυτό το σκοπό είχαν και οι πρωτοβουλίες για μεγαλύτερη αμυντική συνεργασία και συλλογική άμυνα ανάμεσα στις ευρωπαϊκές χώρες, όπως αυτής για παράδειγμα της Western Union το 1948. Ήταν όμως κάτι παραπάνω από προφανές εκείνη την εποχή πως χωρίς τη συμμετοχή των ΗΠΑ σε μια διατλαντική συμμαχία, ο στόχος της ανάσχεσης της ΕΕΣΔ και η αποτροπή της αναβίωσης των ενδο-ευρωπαϊκών ανταγωνισμών, δεν θα ήταν ποτέ υλοποιήσιμος.

Η ιδρυτική συνθήκη του NATO (North Atlantic Treaty Organization) υπογράφηκε στις 4 Απριλίου του 1949 στην Ουάσιγκτον και οι πρώτες χώρες που συμμετείχαν ήταν οι εξής: ΗΠΑ, Καναδάς, Βέλγιο, Δανία, Γαλλία, Ισλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Νορβηγία, Πορτογαλία και Ηνωμένο Βασίλειο. Το 1952 προσχωρούν στη Συμμαχία η Ελλάδα και η Τουρκία, το 1955 η Δυτική Γερμανία, το 1982 η Ισπανία, το 1990 η ενοποιημένη Γερμανία, το 1999 η Τσεχία, η Πολωνία και η Ουγγαρία, το 2004 η Βουλγαρία, η Εσθονία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Ρουμανία, η Σλοβακία και η Σλοβενία, το 2009 η Κροατία και η Αλβανία, το 2017 το Μαυροβούνιο και η Βόρεια Μακεδονία και το 2023 η Φινλανδία.

Η καρδιά του NATO χτυπά στο Άρθρο 5 της Ιδρυτικής Συνθήκης το οποίο προβλέπει πως «τα μέλη συμφωνούν ότι αν συμβεί μια ένοπλη επίθεση, καθένα από αυτά, ασκώντας το δικαίωμα ατομικής ή συλλογικής αυτοάμυνας που αναγνωρίζεται από το άρθρο 51 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, θα βοηθήσει το Μέλος ή τα Μέλη που δέχονται την επίθεση αυτή, λαμβάνοντας αμέσως, ατομικά και σε συνεννόηση με τα άλλα Μέλη, τα μέτρα που θεωρούν απαραίτητα, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης ένοπλης βίας, για την αποκατάσταση και τη διατήρηση της ασφάλειας της βορειοατλαντικής περιοχής» (The North Atlantic Treaty, 1949).

Το NATO είναι μια πολιτική και στρατιωτική συμμαχία. Όπως ήδη αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα του κεφαλαίου, Ρούσβελτ και Τσώρτσιλ μοιράζονταν το ίδιο όραμα για τον μεταπολεμικό κόσμο. Η συν-αντίληψη ως προς το πλανητικό πεπρωμένο ήταν αυτό που ουσιαστικά αποτέλεσε την πνευματική και πολιτική βάση της διατλαντικής συμμαχίας. Η δημοκρατία, η ελευθερία, η ανεξαρτησία, η εδαφική ακεραιότητα, το κράτος δικαίου, οι ελεύθερες οικονομικές συναλλαγές είναι οι κοινές αξίες που μοιράζονταν οι χώρες της δυτικής Ευρώπης και οι χώρες της βόρειας Αμερικής. Το NATO είναι πρωτίστως μια αμυντική συμμαχία και δημιουργήθηκε για να προωθήσει τις προαναφερθείσες αξίες επιτρέποντας στα μέλη του να

διαβουλεύονται και να συνεργάζονται σε ζητήματα άμυνας και ασφάλειας για την επίλυση προβλημάτων, την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και, μακροπρόθεσμα την πρόληψη συγκρούσεων.

Παρά τη στρατιωτική του διάσταση, το NATO δεσμεύεται πρωταρχικά στην ειρηνική επίλυση των διαφορών. Αν και εφόσον η διπλωματία έχει εξαντλήσει τα περιθώριά της και δεν μπορεί να εξευρεθεί λύση, σε ένα μείζον ζήτημα, με ειρηνικά μέσα τότε το NATO διαθέτει τη στρατιωτική ισχύ για να αναλάβει επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων. Οι επιχειρήσεις αυτές διεξάγονται στο πλαίσιο της ρήτρας συλλογικής άμυνας της ιδρυτικής συνθήκης του NATO είτε μετά από εντολή των Ηνωμένων Εθνών, μόνο του ή σε σύμπραξη με άλλες χώρες που δεν είναι κράτη μέλη της συμμαχίας και διεθνείς οργανισμούς (NATO, άρθρο 5 της Ιδρυτικής Συνθήκης)

Στην κορυφή της δομής του NATO βρίσκεται ο Γενικός Γραμματέας ο οποίος είναι ο κορυφαίος διεθνής πολιτικός αξιωματούχος της Συμμαχίας. Είναι υπεύθυνος για την επίβλεψη και την καθοδήγηση της διαδικασίας διαβούλευσης και λήψης αποφάσεων καθώς και για τη διασφάλιση της υλοποίησης των αποφάσεων. Είναι επίσης ο κύριος εκπρόσωπος του NATO και επικεφαλής του Διεθνούς Επιτελείου του Οργανισμού το οποίο παρέχει συμβουλές, καθοδήγηση και διοικητική υποστήριξη στις εθνικές αντιπροσωπείες, από τα κεντρικά γραφεία του NATO.

Κάθε κράτος μέλος έχει μια μόνιμη αντιπροσωπεία στην πολιτική έδρα του NATO στις Βρυξέλλες. Επικεφαλής της αντιπροσωπείας ορίζεται ένας πρεσβευτής ο οποίος εκπροσωπεί την εθνική του κυβέρνηση στη διαδικασία διαβούλευσης και λήψης αποφάσεων της Συμμαχίας. Το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο (North Atlantic Council) αποτελεί το κύριο όργανο πολιτικών αποφάσεων της Συμμαχίας και κάθε κράτος μέλος έχει μια έδρα σε αυτό. Συνέρχεται μια φορά την εβδομάδα τουλάχιστον ή και σε έκτακτες περιστάσεις όταν υπάρχει ανάγκη. Πρόεδρος του Συμβουλίου είναι ο Γενικός Γραμματέας ο οποίος βοηθά τα μέλη να καταλήξουν σε συμφωνία σε κρίσιμα ζητήματα. Υπάρχει επίσης και η ομάδα Πυρηνικού Προγραμματισμού η οποία έχει την ίδια εξουσία με το Συμβούλιο σε ζητήματα που άπτονται πυρηνικής πολιτικής και σχεδιασμού. Το πολιτικό σκέλος του NATO απαρτίζεται επίσης και από τις δευτερεύουσες επιτροπές οι οποίες είναι επιφορτισμένες με την αντιμετώπιση όλων των θεμάτων της ατζέντας του. Σε αυτές συμμετέχουν εκπρόσωποι των χωρών και εμπειρογνώμονες από όλα τα κράτη μέλη του NATO και ασχολούνται με ζητήματα πολιτικής φύσεων ή και με πιο τεχνικά ζητήματα.

Όταν οι πολιτικές αποφάσεις καταλήγουν στη χρησιμοποίηση της σκληρής ισχύος τότε επιλαμβάνεται το στρατιωτικό σκέλος της Συμμαχίας. Κύριοι εμπλεκόμενοι είναι η Στρατιωτική Επιτροπή η οποία απαρτίζεται από τους επικεφαλής των εθνικών στρατιωτικών δυνάμεων των κρατών μελών, το Διεθνές Στρατιωτικό Επιτελείο, το εκτελεστικό όργανο της Στρατιωτικής Επιτροπής και την ολοκληρωμένη δομή στρατιωτικών διοικήσεων, που αποτελείται από τις Συμμαχικές Διοικήσεις Επιχειρήσεων και τις Συμμαχικές Διοικήσεις Μετασχηματισμού. Αν το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο αποφασίσει να ενεργοποιήσει τη σκληρή του ισχύ, τότε τα κράτη μέλη συνεισφέρουν με τις εθνικές τους ένοπλες δυνάμεις σε εθελοντική βάση. Μετά το πέρας των επιχειρήσεων οι δυνάμεις αυτές επιστρέφουν στη χώρα τους (βλ. στο ίδιο).

2.3 Η σημασία του NATO για την Ευρώπη.

Ο 2^{ος} παγκόσμιος πόλεμος θα αφήσει κατεστραμμένες οικονομίες στην Ευρώπη και υποδομές που από μόνες τους δεν θα μπορούσαν να σηκώσουν το μεγάλο βάρος της ανοικοδόμησης και της ασφάλειας. Η ήπειρος θα χάσει σχεδόν όλη τη αίγλη και την επιρροή που είχε αποκτήσει τους τέσσερις προηγούμενους αιώνες σε πλανητικό επίπεδο. Αναγκαστικά οι ευρωπαϊκές χώρες θα αλλάξουν υπόδειγμα άσκησης εξωτερικής πολιτικής και από υπερπόντιοι ηγεμόνες θα μετατραπούν σε χώρες που μάχονται για την βιώσιμη ειρήνη, για την εγκαθίδρυση και τη διασφάλιση της δημοκρατίας αλλά και την υπεράσπιση της ελεύθερης οικονομικής δραστηριότητας. Για αρκετούς αιώνες τα ευρωπαϊκά κράτη εξασκούσαν την Realpolitik και μιλούσαν τη γλώσσα της ισχύος, της εξισορρόπησης ισχύος, των ηγεμονιών, των υπερπόντιων κτήσεων και τις αποικιοκρατίας. Μετά τον πόλεμο, η διπλωματία των κανονιοφόρων θα δώσει τη θέση της στον πλουραλισμό, την ανεκτικότητα, τη συνεργασία και την υιοθέτηση ειρηνικών μέσων επίλυσης διαφορών.

Σε αυτή την καμπή της ιστορίας της, η Ευρώπη θα βρεθεί ανάμεσα σε δύο μεγάλες υπερδυνάμεις οι οποίες έχουν βλέψεις πλανητικής κυριαρχίας. Από τη δυτική της πλευρά βρίσκονται οι ΗΠΑ οι οποίες δεν υπέστησαν καμία φθορά στο ηπειρωτικό τους έδαφος και διαθέτουν όλους εκείνους του συντελεστές που θα μπορούσαν να την καταστήσουν την πρώτη παγκόσμια δύναμη. Είναι η μοναδική χώρα μέχρι το 1949 που διαθέτει πυρηνικό οπλοστάσιο. Στα ανατολικά της βρίσκεται η ΕΣΣΔ η οποία έχει πληγεί και η ίδια πολύ από τον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο. Διαθέτει όμως αχανείς εκτάσεις με απεριόριστες πλουτοπαραγωγικές πηγές, μεγάλο ανθρώπινο κεφάλαιο και ένα πλέγμα συγγενικών, ιδεολογικά, χωρών οι οποίες θα προσφέρουν προστιθέμενη αξία στις μελλοντικές τις εδαφικές αξιώσεις. Οι ενέργειές της μετά το τέλος του πολέμου στην ανατολική Ευρώπη αλλά και η δοκιμή ατομικής βόμβας λίγο αργότερα δεν θα αφήσει κανένα περιθώριο αμφιβολίας ως προς την επιδίωξη περιφερειακής και πλανητικής ηγεμονίας. Η Ευρώπη είναι πολύ αδύναμη να ανταγωνιστεί σε οποιοδήποτε επίπεδο τις δύο υπερδυνάμεις.

Όπως φάνηκε και από τις αρχές της δεκαετίας του 40' (Atlantic Charter) ΗΠΑ και Ευρώπη μοιράζονται κοινές αξίες και το κυριότερο είναι ότι μοιράζονται το ίδιο όραμα για τον μεταπολεμικό κόσμο. Στον πυρήνα του βρίσκονται η δημοκρατία, το κράτος δικαίου, η εθνική ανεξαρτησία, η εδαφική ακεραιότητα, η αυτοδιάθεση των ελεύθερων ανθρώπων να επιλέγουν τις κυβερνήσεις τους και η ελεύθερη οικονομία. Το πλέγμα αυτό των κοινών αξιών είναι αυτό που έκτοτε θα ονομάζεται φιλελεύθερος δυτικός κόσμος (Liberal Order) ή με μία λέξη "Δύση". Επιπροσθέτως, οι ΗΠΑ έχουν συμμετάσχει σε δυο παγκοσμίους πολέμους στο έδαφος της Ευρώπης προσπαθώντας να αποτρέψουν τη Γερμανία να ηγεμονεύσει της Ηπείρου. Η εμπλοκή τους αυτή μαρτυρά την αφοσίωσή και τη δέσμευση απέναντι στους υπερατλαντικούς της συμμάχους, μαρτυρά, επίσης, και το γεγονός πως έχουν καταστεί αναπόσπαστο και ζωτικό κομμάτι του ευρωπαϊκού οργανισμού και της ασφάλειας του. Η συντριβή της Γερμανίας δύο φορές τον 20^ο αιώνα ήταν ζωτικής σημασίας και για τις ίδιες τις ΗΠΑ, καθώς σε μια πιθανή επικράτηση της πρώτης θα απειλούνταν η ίδια τους η ασφάλεια. Θα ήταν, λοιπόν, παράδοξο για τις ΗΠΑ να μείνουν απαθείς απέναντι στην επιθετικότητα που έρχονταν από την Ανατολή και να επιτρέψουν στην Σοβιετική

Ένωση να εγκολπώσει την ευρωπαϊκή ήπειρο στη δική της σφαίρα επιρροής και στα σχέδιά της για περιφερειακή και πλανητική ηγεμονία.

Με τις ΗΠΑ “μέσα” λοιπόν, η γηραιά ήπειρος θα αποκτήσει την πολιτική και στρατιωτική ομπρέλα που θα της επιτρέψει να πορευτεί ελεύθερα στον μεταπολεμικό κόσμο και να μεταμορφωθεί στο πρωτόγνωρο, πολιτικά και οικονομικά, οικοδόμημα της Ενωμένης Ευρώπης. Στα χρόνια που ακολούθησαν τη λήξη του πολέμου, η εμπιστοσύνη μεταξύ των περισσότερων κρατών ήταν στο κατώτερο σημείο της. Θα ήταν ακατόρθωτο, από αυτή την άποψη, για τα ευρωπαϊκά κράτη που μέχρι εκείνη τη στιγμή πολεμούσαν μεταξύ τους να αναδιοργανώσουν τους εθνικούς τους στρατούς και στην συνέχεια να τους διαθέσουν στην υπηρεσία μιας κοινής, συλλογικής άμυνας και ασφάλειας. Ποιος θα διοικούσε αυτό το στρατό και πού (Arvanitopoulos, 2019);

Για πολλούς αιώνες το έδαφος της ηπείρου έζησε αιματηρούς πολέμους μεταξύ ευρωπαϊκών δυνάμεων. Ουσιαστικά, τα κράτη δεν εμπιστεύονταν τους εαυτούς τους. Επιπροσθέτως, οι μικρότερες, σε μέγεθος και σε συντελεστές ισχύος, χώρες εμπιστεύονταν περισσότερο τις ΗΠΑ ως ενδο-ευρωπαϊκό εγγυητή και ισορροπιστή παρά τις μεγάλες χώρες της ηπείρου και ειδικά τη Γερμανία. Οι ΗΠΑ θα εγγυόνταν πως η Γερμανία θα παραμείνει “κάτω” και πως κανείς δεν θα είχε ηγεμονικές βλέψεις στο νέο κόσμο που και οι δύο πλευρές του Ατλαντικού οραματίζονταν (βλ. στο ίδιο). Ακόμα και σήμερα, δεκαετίες μετά την έναρξη της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, και μετά την έναρξη του διαλόγου για στρατηγική αυτονομία, τα ευρωπαϊκά κράτη δεν είναι σε θέση να δημιουργήσουν ένα αυτόνομο στρατιωτικό σχηματισμό που θα εγγυάται τη συλλογική άμυνα και ασφάλεια.

Η παρουσία των στρατιωτικών δυνάμεων των ΗΠΑ στη Ευρώπη στο πλαίσιο της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, καθώς και η πυρηνική αποτροπή, που μόνο οι πρώτες διέθεταν μέχρι τις αρχές της δεκαετίας το 50’, ήταν που κράτησαν την ΕΣΣΔ “έξω” από το ελεύθερο έδαφος της δυτικής Ευρώπης και απέτρεψαν τις βλέψεις του ανατολικού γείτονα για ηγεμονία σε όλη την Ευρασία. Έκτοτε, το NATO θα αποτελεί τον θεματοφύλακα της ειρήνης και της δημοκρατίας, τον εγγυητή της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, της κοινωνικής ευημερίας, και τον ακρογωνιαίο λίθο της Αρχιτεκτονικής Ασφάλειας της ηπείρου. Η εισβολή της Ρωσίας τον Φεβρουάριο του 2022 στην Ουκρανία και η απειλή μιας γενικευμένης ένοπλης σύγκρουσης σε ευρωπαϊκό έδαφος μετά από πολλές δεκαετίες ειρήνης, δεικνύει πως η παρουσία αμερικανικών στρατευμάτων στο πλαίσιο του NATO έχει χαρακτήρα υπαρξιακής σημασίας για το συλλογικό ευρωπαϊκός οικοδόμημα και για την ήπειρο συνολικά.

2.4 Τα σημαντικότερα στιγμιότυπα της Βορειο-Ατλαντικής Συμμαχίας μέχρι την έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία.

- Το 1949 υπεγράφη η ιδρυτική Συνθήκη της Συμμαχίας και πρώτος Γενικός Γραμματέας ορίστηκε το 1952 ο Λόρδος Χέιστινγκς Ίσμει.
- Τον Μάιο του 1945 έχουμε την ίδρυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας (Warsaw Pact)

- Υιοθέτηση το 1955 του Δόγματος των Μαζικών Αντιποίνων (Massive Retaliation) από το NATO σε περίπτωση που η ΕΕΣΔ επιτίθονταν σε χώρα της Συμμαχίας.
- Το 1962 είχαμε τη χειρότερη κρίση ανάμεσα στη Δύση και την ΕΣΣΔ. Ο πρόεδρος της τελευταίας, Νικίτα Χρουστσόφ εκδήλωσε την πρόθεση να εγκαταστήσει πυραύλους στην Κούβα ως απάντηση στην εγκατάσταση πυρηνική όπλων στην Μεγάλη Βρετανία (Παπασωτηρίου, 2018, 250-255). Ο κόσμος έφτασε μια ανάσα από πυρηνικό πόλεμο.
- Μετά την κρίση στην Κούβα ξεκινά μια περίοδος ύφεσης μεταξύ του Βορειο-Ατλαντικού χώρου και της ΕΣΣΔ. Έχουμε την αντικατάσταση του Δόγματος των μαζικών Αντιποίνων με αυτό της Ευέλικτης Ανταπόκρισης (Flexible Response). Παράλληλα, ο Καγκελάριος της Γερμανίας, Willy Brandt, υιοθετεί την Ostpolitik και επιχειρεί ανοίγματα στις ανατολικές χώρες. Το 1975 έχουμε την υπογραφή του Τελικού Συμφώνου του Ελσίνκι με το οποίο Δύση και Ανατολή θα συμφωνήσουν, ουσιαστικά για το status quo Ασφαλείας της Ευρώπης και της ευρύτερης περιοχής.
- Το 1979 η ΕΣΣΔ θα εισβάλει στο Αφγανιστάν και θα έχουμε όξυνση των σχέσεων των δύο πόλων.
- Το 1987 ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ θα υπογράψει με τις ΗΠΑ τη Συνθήκη των Πυρηνικών Όπλων Μέσου Βεληνεκούς (Intermediate Range Nuclear Forces Treaty) με την οποία οι δύο υπερδυνάμεις θα εξαλείψουν του πυρηνικού πυραύλους, του πυραύλους εδάφους αέρος, και τους πυραύλους κρουζ μέσου βεληνεκούς. Ουσιαστικά, η Συνθήκη σηματοδότησε και την αρχή του τέλους του Ψυχρού Πολέμου.
- Το 1990 έχουμε την επανένωση της Γερμανίας και την ένταξή της ως ενιαίας και αδιαίρετης οντότητας στο NATO.
- Εμπλοκή του NATO στους πολέμους της Γιουγκοσλαβίας, όταν αυτοί πήραν τα χαρακτηριστικά εθνικών εκκαθαρίσεων. Το Δεκέμβριο του 1995 το NATO ανέπτυξε 60.000 στρατιώτες υπό τις διαταγές του ΟΗΕ για την εγγύηση της ειρήνης.
- Το 1997 ιδρύεται το Ευρω-Ατλαντικό Συμβούλιο Συνεργασίας. Σε αυτό συμμετέχει και η Ρωσία η οποία σταδιακά αρχίζει να εντάσσεται στην Αρχιτεκτονική Ασφάλειας της Ευρώπης.
- Το 2001 έχουμε για πρώτη φορά την ενεργοποίηση του άρθρου 5 της Ιδρυτικής Συνθήκης, μετά την επίθεση στους Δίδυμους Πύργους της Νέας Υόρκης. Την ίδια χρονιά, ένας συνασπισμός δυνάμεων (μαζί με χώρες της Συμμαχίας) θα εισβάλει στο Αφγανιστάν, ενώ το 2003 η διοίκηση αυτού του συνασπισμού θα περάσει στο NATO.
- Το 2014 έχουμε τη βίαιη προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία και ουσιαστικά την πλήρη κατάρρευση των σχέσεων με τη Δύση.

Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία σηματοδοτεί για τη Συμμαχία την απαρχή μιας νέας εποχής στη διεθνή γεωπολιτική σκακιέρα, καθώς δεν αποτελεί απλά μια απρόκλητη εχθρική ενέργεια στο έδαφος μιας ευρωπαϊκής χώρας. Ο ολοκληρωτικός πόλεμος της Ρωσίας αποτελεί ευθεία αμφισβήτηση του “status quo” σε όλη την Ευρασία και παράγοντα αποσταθεροποίησης της παγκόσμιας έννομης τάξης. Η τάση

της Ρωσίας να επιβληθεί στην περιοχή με τη χρήση στρατιωτικής βίας, δεικνύει την πρόθεσή της να δημιουργήσει δικές της σφαίρες επιρροής και να γκρεμίσει όλο το πλέγμα των σχέσεων και συνεργασιών που οικοδομήθηκαν με κόπο μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Σε συνδυασμό με την ταχεία ανάδυση της Κίνας, διαφαίνεται πως η Ρωσία επιδιώκει την ανάδυση ενός πολυκεντρικού πλανήτη, τα κέντρα του οποίου θα αμφισβητούν ευθέως το δυτικό φιλελεύθερο υπόδειγμα. Ακόμα και με στρατιωτικά μέσα.

Στην παράγραφο 8 του νέου στρατηγικού δόγματος της Συμμαχίας που συμφωνήθηκε στην Μαδρίτη το καλοκαίρι του 2022, γίνεται ξεκάθαρο πως η Ρωσία αποτελεί την αμεσότερη και σημαντικότερη απειλή για το NATO, την ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφάλειας, την φιλελεύθερη δυτική τάξη και την ειρήνη στην περιοχή (NATO, 2022). Το NATO ξεκαθαρίζει πως είναι μια αμυντική Συμμαχία και πως δεν αποτελεί απειλή για τη Ρωσία. Από την άλλη, όμως, κάνει σαφές πως τα σχέδια επέκτασης της Ρωσίας δυτικότερα ή και βορειότερα της Ουκρανίας δεν θα γίνουν ανεκτά και πως πρόθεση της είναι να προστατέψει της χώρες της Συμμαχίας με οποιοδήποτε κόστος. Το δόγμα της αποτροπής επανέρχεται στην επιφάνεια και πρόθεση της Συμμαχίας είναι η ενδυνάμωση και ανθεκτικότητα της άμυνας των ευρωπαϊκών χωρών και κυρίως αυτών που βρίσκονται εγγύτερα στη Ρωσική Ομοσπονδία. Το καλοκαίρι του 2023 η Φινλανδία εισέρχεται και επίσημα στη Συμμαχία και τη στιγμή που γράφεται αυτή η εργασία, αναμένεται και η θετική απάντηση της Τουρκίας για την είσοδο της Σουηδίας.

Η νέα δύναμη πυρός (New Force Model) του NATO, όπως ανακοινώθηκε στη σύνοδο της Μαδρίτης, προβλέπει τη δημιουργία μιας δεξαμενής στρατιωτών υψηλής επιχειρησιακής ετοιμότητας η οποία θα απαριθμεί 300.000 μέλη από τα 40.000 που προβλέπονταν μέχρι τώρα. Η αρχιτεκτονική βασίζεται στη διάθεση 100.000 στρατιωτών τις πρώτες δέκα ημέρες, τη διάθεση άλλων 200.000 στρατιωτών τις επόμενες 10-30 ημέρες και αν δεν υπάρξει αποκλιμάκωση σε ένα δυνητικό πόλεμο, τη διάθεση 500.000 στρατιωτών μέσα στους επόμενους έξι μήνες (New NATO Force Model, 2022). Οι ΗΠΑ ανακοίνωσαν πως θα εδραιώσουν στην Πολωνία μόνιμη βάση στην για το 5^ο Σώμα Στρατού, θα στείλουν 5.000 επιπλέον στρατιώτες στην Ρουμανία, και θα αυξήσουν την εκ περιτροπής παρουσία των αμερικανικών στρατευμάτων στις χώρες της Βαλτικής. Οι ΗΠΑ, επίσης, προτίθενται να στείλουν δύο μοίρες μαχητικών αεροσκαφών F-35 στη Βρετανία, να μετασταθμεύσουν επιπλέον συστήματα αεράμυνας σε Ιταλία και Γερμανία και να αυξήσουν τον αριθμό των αντιτορπιλικών στην Ισπανία από τέσσερα σε έξι (euro2day, 2022).

Όλες οι χώρες της Συμμαχίας δεσμεύτηκαν πως σύντομα θα διαθέτουν μίνιμουμ το 2% του ΑΕΠ τους στα εξοπλιστικά τους προγράμματα και γενικά στον εκμοντερνισμό των ενόπλων δυνάμεών τους. Η συνεισφορά των Συμμάχων στο επίπεδο του 2% του ΑΕΠ αποτελεί διαχρονική συζήτηση στους κόλπους του NATO και πηγή διαφορών και εντάσεων μεταξύ των ΗΠΑ και των υπόλοιπων χωρών από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού. Διαφαίνεται πως η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία έρχεται να εξαλείψει μια πηγή δυσφορίας και συγκρούσεων, καθώς σχεδόν όλες οι χώρες έχουν επιδοθεί σε ένα αγώνα εκσυγχρονισμού και βελτιστοποίησης της μαχητικής ικανότητας των εθνικών τους στρατών. Η Γερμανία ανακοίνωσε πως προτίθεται μεσομακροπρόθεσμα να επενδύσει 200 δισεκατομμύρια ευρώ στον αμυντικό της τομέα. Μετά το τέλος του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου και τη συντριβή της, η Γερμανία κάνει

στροφή 180 μοιρών και από τον πασιφιστικό της προσανατολισμό μέχρι τώρα, επιστρέφει δυναμικά στο νέο γεω-στρατηγικό περιβάλλον. Είναι μια εξέλιξη που σίγουρα θα απασχολήσει τη Συμμαχία μετά τον πόλεμο στην Ουκρανία.

Στις παραγράφους 13 και 14 του νέου στρατηγικού δόγματος του NATO γίνεται αναφορά στην Κίνα, η οποία εκλαμβάνεται από τη Συμμαχία ως μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις του μέλλοντος. Μετά την ραγδαία οικονομική της μεγέθυνση, θεωρείται πως η Κίνα θα επιδιώξει να επιβάλει το γεωπολιτικό της αποτύπωμα πρώτα στην Ασία και μετέπειτα σε παγκόσμιο επίπεδο. Παρόλα αυτά, βασική προτεραιότητα για τη Συμμαχία παραμένει ο διάλογος, η συνεργασία και η δέσμευση όλων των μεγάλων δυνάμεων σε σχέσεις εμπιστοσύνης και αμοιβαίας αξιοπιστίας (NATO, 2022). Το σίγουρο είναι πως η Κίνα θα αποτελέσει ένα ακόμα λόγο για εσωτερική αναταραχή στους κόλπους του Ατλαντικού χώρου, καθώς ΗΠΑ και Ευρώπη δεν έχουν την ίδια παράσταση απειλής από την Κίνα και η προσέγγισή τους είναι διαφορετική μέχρι τώρα. Η παράσταση απειλής της Κίνας θα εξεταστεί εκτενέστερα σε επόμενα κεφάλαια.

Κεφάλαιο 3^ο: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

3.1 Οι ΗΠΑ Ευρωπαϊκή Δύναμη

Οι ΗΠΑ, με τη συμμετοχή τους στους δύο μεγάλους και καταστροφικούς πολέμους στο έδαφος της “Γηραιάς Ηπείρου” αναγνωρίζουν εαυτών ως μια ευρωπαϊκή δύναμη από το 1945 και μετά. Από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού, τα ευρωπαϊκά κράτη έχουν χάσει, μετά από δύο πολέμους, όλη την οικονομική τους δύναμη και σχεδόν όλες τις υποδομές που θα τους επέτρεπαν να ανακάμψουν στον μεταπολεμικό νέο κόσμο. Έχουν απωλέσει όλη την ισχύ και την αίγλη που τους επέτρεπε να ηγεμονεύουν τον πλανήτη για περίπου τέσσερις αιώνες. Η αποδοχή των ΗΠΑ ως ευρωπαϊκή δύναμη ήταν η μόνη επιλογή όσον αφορά την ανοικοδόμησή τους, αλλά και όσον αφορά την ασφάλειά τους έναντι της ανερχόμενης κομμουνιστικής ΕΣΣΔ.

Νικήτριες στον 2^ο Παγκόσμιο πόλεμο, με το έδαφος και τους παραγωγικούς τους συντελεστές απρόσβλητους από την καταστροφή, οι ΗΠΑ θα εγκαταλείψουν το δόγμα απομονωτισμού που ακολουθούσαν πιστά για περίπου δύο αιώνες και θα ανοιχτούν στον κόσμο ως η δύναμη που μπορεί να ηγηθεί αυτού. Απέναντί τους βρίσκεται μόνο η κομμουνιστική ΕΣΣΔ. Από τα πρώτα κιόλας μεταπολεμικά χρόνια, και παρά την πρόθεση των ΗΠΑ για ειρηνική συνύπαρξη και συνεργασία, έγινε κατανοητό πως ο κόσμος θα χωριστεί σε δύο στρατόπεδα και θα πορευτεί με όρους σκληρού ανταγωνισμού μεταξύ του φιλελεύθερου δυτικού μοντέλου και του κομμουνιστικού της ΕΣΣΔ. Η μόνη δύναμη που μπορεί να απειλήσει την ασφάλεια του ίδιου του εδάφους των ΗΠΑ είναι η ΕΣΣΔ και οι σφαίρες επιρροής που έχει επιβάλει στην ανατολική Ευρώπη. Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ θα είναι προσανατολισμένη εφεξής στην Ανατολή.

Μαζί με τους Ευρωπαίους εταίρους, οι ΗΠΑ θα οικοδομήσουν μετά τον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο τον διατλαντικό χώρο. Δεν είναι όμως μόνο η ανάγκη που φέρνει κοντά τις ακτές του Ατλαντικού Ωκεανού. Οι δύο εταίροι μοιράζονται τις ίδιες αξίες και αρχές

αλλά και ένα κοινό όραμα ως προς το μέλλον του μεταπολεμικού κόσμου. Είναι οι αξίες της δημοκρατίας, της ανεξαρτησίας, της αυτοδιάθεσης, του κράτους δικαίου, του ελεύθερου εμπορίου και της ελεύθερης οικονομίας. Είναι οι αξίες που έκαναν δυνατή τη συνύπαρξη αλλά και την οικοδόμηση του δυτικού κόσμου όπως τον γνωρίζουμε ως και σήμερα.

Με το μέτωπο στραμμένο στην Ανατολή, η αμερικανική εξωτερική πολιτική θα ξεδιπλωθεί στην Ευρώπη με μερικούς πολύ σαφείς σκοπούς. Ο πρώτος ήταν να αποτρέψει τη Γερμανία να αναζητήσει ξανά ηγεμονικό ρόλο στην περιοχή, ο δεύτερος ήταν να αποτρέψει την ανάδυση των εθνικισμών στα μεταπολεμικά ευρωπαϊκά κράτη, ο τρίτος ήταν να οδηγήσει σε τέτοια επίπεδα την οικονομία των κρατών ώστε να είναι σύντομα αυτόνομα, και ο τέταρτος και σημαντικότερος ήταν η ανάσχεση της ανερχόμενης ΕΣΣΔ.

Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στο ευρωατλαντικό χώρο, που περνάει μέσα από τη δημιουργία του ΝΑΤΟ, χαρακτηρίζεται από έναν στρατηγικό “δυσισμό”.

Ο πρώτος πυλώνας της αμερικανικής προσέγγισης είναι η γέννηση μιας αυτόνομης, οικονομικά, συλλογικής Ευρώπης. Η οικονομική βοήθεια μέσω του προγράμματος Μάρσαλ προέβλεπε πως οι ευρωπαίοι εταίροι θα έπρεπε να σχεδιάσουν συλλογικά την ανασύσταση και την ανοικοδόμηση της ηπείρου. Καμία χώρα δεν θα έπαιρνε οικονομική βοήθεια αυτόνομα. Το σχέδιο Μάρσαλ αποτελεί τον σπόρο για τη γέννηση της θεσμοποιημένης συλλογικής Ευρώπης, που μερικές δεκαετίες μετά θα οδηγήσει στο μοναδικό, για τα παγκόσμια δεδομένα, οικοδόμημα της ΕΕ και του οικονομικού θαύματος. Ο πρώτος πυλώνας είναι ευρωκεντρικός. Ο δεύτερος πυλώνας αφορά την ασφάλεια και την άμυνα του ευρωατλαντικού χώρου. Μέσω της ίδρυσης του ΝΑΤΟ οι ΗΠΑ είναι παρούσες στην Ευρώπη και εγγυούνται την ασφάλεια και την άμυνα των κρατών της ηπείρου στον μεταπολεμικό κόσμο. Η σχέση, παρόλα αυτά, μεταξύ των συμμάχων του ατλαντικού χώρου είναι κάτι παραπάνω από άνιση. Οι ΗΠΑ αποτελούν μέχρι και το 1949 την μόνη πυρηνική υπερδύναμη στον πλανήτη και διαθέτουν το πιο ισχυρό συμβατικό στρατό. Από την άλλη πλευρά, οι ευρωπαϊκές χώρες κατεστραμμένες από τον πόλεμο δεν είναι σε θέση να ανοικοδομήσουν σύντομα αξιόμαχες ένοπλες δυνάμεις. Η έλλειψη εμπιστοσύνης ανάμεσα σε προαιώνιους ευρωπαϊκούς εχθρούς δεν θα επιτρέψει τη δημιουργία ενός ηπειρωτικού μηχανισμού συλλογικής άμυνας και ασφάλειας. Οι μικρότερες χώρες εμπιστεύονται τις ΗΠΑ ως τον υπερατλαντικό ισορροπιστή και ως πρωτεύων εγγυητή της ασφάλειάς τους έναντι της ΕΣΣΔ. Ίσως να ήταν επιδίωξη των ευρωπαϊκών κρατών να επενδύσουν στην ανασύσταση των οικονομιών του υπό την ομπρέλα των ΗΠΑ, παρά να επενδύσουν στη συλλογική ασφάλεια. Ο δεύτερος πυλώνας που αφορά την ασφάλεια της Ευρώπης θα ήταν καθαρά αμερικανο-κεντρικός με τις ΗΠΑ να έχουν το απόλυτο έλεγχο στο πεδίο αυτό (Arvanitopoulos, 2019,27-32).

Από τότε μέχρι και σήμερα ο αμερικανικός στρατός θα αποτελεί τον μεγαλύτερο και ζωτικότερο “μυ” του ευρωατλαντικού χώρου και πιο συγκεκριμένα του ΝΑΤΟ. Όπως θα αποτυπωθεί και με αριθμούς στην επόμενη ενότητα του κεφαλαίου, οι ΗΠΑ αποτελούν, από το τέλος του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου και μετά, τον ακρογωνιαίο λίθο της αρχιτεκτονικής άμυνας και ασφάλειας της Ευρώπης. Δεν θα αποτελούσε, λοιπόν, υπερβολή να ειπωθεί πως όταν γίνεται λόγος για την ασφάλεια του ευρωατλαντικού

χώρου και ιδιαίτερα της ευρωπαϊκής ηπείρου, τότε η αναφορά παραπέμπει εν πολλοίς στην ισχύ του στρατού των ΗΠΑ.

Παράλληλα με τη διαδικασία ανοικοδόμησης της Ευρώπης και τη δημιουργία του αμυντικού ευρωατλαντικού χώρου για την ανασχεση της Σοβιετικής απειλής, οι ΗΠΑ θα αναπτύξουν την Υψηλή τους Στρατηγική με το βλέμμα τους και στον υπόλοιπο μεταπολεμικό κόσμο. Την επαύριον, σχεδόν, του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου, θα επιδιώξουν να συνδέσουν όλα εκείνα τα μέρη του πλανήτη που μοιράζονται το ίδιο φιλελεύθερο όραμα για τον νέο-αναδυόμενο κόσμο με τη ίδρυση ενός πλέγματος διεθνών θεσμών, αρχών, αξιών και κανόνων. Στόχος του πλέγματος ήταν η προστασία και η διάδοση της δημοκρατίας, της ανεξαρτησίας, του κράτους δικαίου, οι ελεύθεροι εμπορικοί δρόμοι, η ελεύθερη οικονομία. Θεσμοί όπως η Παγκόσμια τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, τα Διεθνή Δικαστήρια θα αποτελούν έκτοτε τη βάση του φιλελεύθερου κόσμου και το χώρο στον οποίο οι περισσότερες χώρες του πλανήτη θα αναζητήσουν την ειρήνη, την ασφάλεια και την ευημερία (βλ. στο ίδιο, 23).

Η “αμερικανογενής” φιλελεύθερη διεθνής τάξη (Liberal Order) που προώθησε την παγκοσμιοποιημένη ανοικτή οικονομία, προσέφερε στις χώρες που συμμετείχαν επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας που δεν έχουν παρατηρηθεί ποτέ ξανά στην ανθρώπινη ιστορία. Ταυτόχρονα, αποτέλεσε και το πιο ισχυρό ανάχωμα απέναντι στις επεκτατικές βλέψεις της ΕΣΣΔ, η οποία επίσης φιλοδοξούσε να διεθνοποιήσει το δικό της οικονομικό και κοινωνικό μοντέλο και μέσω της διεθνοποίησης του κομμουνισμού να καταστεί πλανητικός ηγεμόνας. Η κρατικά ελεγχόμενη οικονομία της ΕΣΣΔ δεν μπόρεσε να ανταπεξέλθει στον ανταγωνισμό με το φιλελεύθερο οικονομικό μοντέλο που έχει εδραιωθεί στο μεγαλύτερο μέρος του πλανήτη, και σε συνδυασμό με τον εξοπλιστικό ανταγωνισμό με τις ΗΠΑ, υπέστη την κατάρρευσή της το 1989. Πολλές χώρες που ανήκαν στη σφαίρα επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης προσχώρησαν στο φιλελεύθερο μοντέλο οικονομίας κατά τις δεκαετίες του 1980 και του 1990. Ακόμα και οι μεγαλύτεροι ανταγωνιστές των ΗΠΑ, όπως η Ρωσία και η Κίνα, λαμβάνουν μέρος, πλέον, σε θεσμούς που δημιούργησε η Υψηλή Στρατηγική των ΗΠΑ από το τέλος του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου και μετά (Παπασωτηρίου, 2004, 26).

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, υπήρξε από την αφετηρία της ευρωατλαντικής σχέσης, και υπάρχει ακόμα, ανισότητα στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας μεταξύ των δύο πυλώνων της Συμμαχίας. Η δεινή οικονομική κατάσταση των κρατών της Ευρώπης και η παράλυση των εθνικών στρατών τους από τη μία, και η αδιαμφισβήτητη ισχύς του αμερικανικού στρατού με το πυρηνικό του οπλοστάσιο από την άλλη, εδραιώνουν τις ΗΠΑ ως το ζωτικότερο εταίρο της αρχιτεκτονικής ασφάλειας της Ευρώπης. Εκτός της υλικής υπεροχής των ΗΠΑ σε συντελεστές ισχύος, οι σύμμαχοι θα εισέλθουν στη ευρωατλαντική σχέση με διαφορετικές προσλαμβάνουσες για το πλανητικό τους πεπρωμένο. Παρά το γεγονός ότι υπάρχει συναντίληψη όσον αφορά τις αρχές και τις αξίες που θα καθορίσουν τις τύχες του κόσμου, η ευρωατλαντική σχέση θα χαρακτηρίζεται έκτοτε από έναν ιστορικό ασυγχρονισμό. Μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο είναι διαλυμένες οικονομικά και στρατιωτικά, κύριο μέλημα τους είναι η ανοικοδόμησή τους και η ειρήνη στην ήπειρο. Έχουν απωλέσει σχεδόν όλες τους του αποικίες και τα ερείσματα που είχαν σχεδόν σε όλες τις γωνίες του πλανήτη. Οι ευρωπαϊκές χώρες θα εγκαταλείψουν την πολιτική της

ισχύος, των σφαιρών επιρροής, των ουδέτερων ζωνών, της οικονομικής απομύζησης, θα εγκαταλείψουν τη Realpolitik. Οραματίζονται έναν πλουραλιστικό κόσμο ο οποίος θα πορεύεται μέσω θεσμοθετημένων, δημοκρατικών, ειρηνικών και αμοιβαία επωφελών σχέσεων. Οι ΗΠΑ, νικήτριες στους δύο μεγάλους πολέμους, θα εγκαταλείψουν το δόγμα απομονωτισμού που ακολουθούσαν πιστά για αιώνες και θα εισέλθουν στον νέο κόσμο ως η ηγέτιδα δύναμη αυτού. Πιστές στις διαχρονικές του αξίες και αρχές, αντιλαμβάνονται πως έχουν ιστορικό χρέος να καταστήσουν αυτές τις αρχές ως τις ιδανικές στον μεταπολεμικό κόσμο. Αυτό μαρτυρά και η δημιουργία των θεσμών που αναφέρθηκαν παραπάνω. Είναι τόσο μεγάλη η αυτοπεποίθηση των ΗΠΑ για την ορθότητα των αξιών τους και των αρχών τους, που η υπεράσπιση και η διάδοσή τους θα προσλαμβάνει το χαρακτήρα ιδεολογικών σταυροφοριών, πολλές φορές και με τη χρήση της στρατιωτικής ισχύος. Σε αντίθετη τροχιά με τις ευρωπαϊκές χώρες, οι ΗΠΑ θα υιοθετήσουν την εξωτερική πολιτική του Ρεαλισμού.

Κάθε φορά που η σχέση ΗΠΑ-ΕΣΣΔ χαρακτηρίζεται από ύφεση, μειώνονται οι εντάσεις και υπάρχει χώρος συνεννόησης μεταξύ των υπερδυνάμεων, ο ιστορικός ασυγχονισμός θα φέρνει στην επιφάνεια τις διαφορές περί ιστορικού πεπρωμένου που έχουν οι Ευρωπαίοι και οι Αμερικανοί. Όπως για παράδειγμα η κρίση στο Σουέζ, ο αραβο-ισραηλινός πόλεμος, το Βιετνάμ κ.α. Θα πρέπει να προσθέσουμε σε αυτές τις ασυμφωνίες και τη διαχρονική διαμαρτυρία των ΗΠΑ για την ισχνή προσφορά των Ευρωπαίων στους εξοπλισμούς της Συμμαχίας και το ποσοστό επί του ΑΕΠ που δαπανούν οι τελευταίοι στις αμυντικές δαπάνες. Οι ΗΠΑ χαρακτηρίζουν διαχρονικά τους Ευρωπαίους ως “Free Riders” (Arvanitopoulos, 2019, 49-52).

Αυτό που θα τραυματίσει, όμως, όσο τίποτα άλλο τις ευρωατλαντικές σχέσεις και θα πυροδοτήσει συζητήσεις στην Ευρώπη για “στρατηγική αυτονομία”, είναι η διακυβέρνηση Τραμπ στις ΗΠΑ. Ο Πρόεδρος Τραμπ θα υιοθετήσει ένα δόγμα νέο-απομονωτισμού και θα θέσει την αναγέννηση των ΗΠΑ ως πρώτη προτεραιότητα της πολιτικής του. Σύμφωνα με το δόγμα M.A.G.A (Make Amerika Great Again) του Τραμπ, για να συνεχίσουν οι ΗΠΑ να είναι η ηγέτιδα δύναμη στον κόσμο, θα πρέπει πρώτα να αναγεννηθούν εσωτερικά. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ θα αποσυρθεί από πολλές διεθνείς συμφωνίες, όπως αυτή του Παρισιού για το κλίμα και θα υιοθετήσει σκληρή ρητορική ακόμα και στην Ευρωατλαντική Συνεργασία Εμπορίου και Επενδύσεων αλλά και στο NATO. Η στάση αυτή του Προέδρου Τραμπ θα στείλει το μήνυμα στον υπόλοιπο κόσμο πως οι ΗΠΑ δεν είναι πια ο εγγυητής του πλέγματος θεσμών και σχέσεων που οι ίδιες δημιούργησαν και υπερασπίστηκαν μετά τον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο. Ο χαρακτηρισμός “Free Riders” για τους Ευρωπαίους συμμάχους δεν θα ακουστεί ποτέ ξανά πιο έντονα και απαξιωτικά από αμερικανικά χείλη. Σε συνδυασμό με τη δεδηλωμένη πρόθεση των ΗΠΑ να στρέψουν το στρατηγικό τους ενδιαφέρον προς την Ασία και την Κίνα (Pivot to Asia), οι Ευρωπαίοι εταίροι θα αρχίσουν από τα μέσα της δεκαετίας του 2010 να συζητούν και να σχεδιάζουν μια πιο αυτόνομη και αυτάρκη αρχιτεκτονική ασφάλειας για την Ήπειρο και την ευρύτερη γειτονία (βλ. στο ίδιο, 61-71). Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2022 αποτέλεσε την μεγαλύτερη απειλή αποσταθεροποίησης της Ευρώπης και της ασφάλειά της, και παράλληλα ήρθε να επαναβεβαιώσει πως η στρατιωτική ισχύς των ΗΠΑ είναι αυτή που ακόμα εγγυάται την άμυνα και την ασφάλεια των ευρωπαϊκών χωρών. Πριν την έναρξη του Ρωσο-ουκρανικού πολέμου ήταν η διακυβέρνηση Μπάιντεν που αποκατέστησε τις

ευρωπαϊκές σχέσεις και επιβεβαίωσε στον πλανήτη πως οι ΗΠΑ είναι ‘‘έδώ’’ να εγγυηθούν το μέλλον του φιλελεύθερου δυτικού κόσμου και όχι μόνο. Παρόλα αυτά, η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ συνεχίζει να έχει το μέτωπο στραμμένο στο Ινδο-Ειρηνικό και την Κίνα.

3.2 Ο αμερικανικός ‘‘μυς’’ ως ακρογωνιαίος λίθος στην ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφάλειας και άμυνας.

Η στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ στην Ευρώπη μέσω του ΝΑΤΟ και η πυρηνική ομπρέλα που καλύπτει την Ήπειρο, καθιστούν τις πρώτες το ζωτικότερο πυλώνα ασφάλειας του ευρωπαϊκού χώρου και εγγυητή της ειρήνης και της ευημερίας της περιοχής. Το 1945 και πριν ακόμα λήξει οριστικά ο 2^{ος} παγκόσμιος πόλεμος στην ευρωπαϊκή ήπειρο, η αμερικανική παρουσία αριθμούσε τους 3.069.310 στρατιώτες. Το 1947 και ενώ ο πόλεμος αποτελεί παρελθόν, η δύναμη των αμερικανικών στρατευμάτων έχει ήδη μειωθεί δραματικά και αγγίζει τους 128.309 στρατιώτες (Basu, 2022). Πριν να ξεκινήσει ο πόλεμος στην κορεατική χερσόνησο το 1950, η αμερικανική δύναμη μειώνεται ακόμα περισσότερο στους 97.000 στρατιώτες. Η εισβολή των κομμουνιστικών δυνάμεων στην νότια Κορέα θα εκληφθεί από τους δυτικούς ηγέτες ως μια ευρύτερη προσπάθεια επέκτασης του κομμουνισμού και πως επόμενος στόχος θα είναι η εισβολή των σοβιετικών στρατευμάτων στη δυτική Ευρώπη. Αυτό ώθησε τον Πρόεδρο Τρούμαν να ενεργοποιήσει την Έβδομη Στρατιά στην Ευρώπη τον Νοέμβριο του 1950 (Carter, 2015, 8). Ήδη το 1952 η αμερικανική δύναμη στην Ευρώπη αριθμούσε περί τους 360.000 στρατιώτες. Το 1957 είναι η χρονιά που η αμερικανική παρουσία θα είναι μεγαλύτερη στην ευρωπαϊκή ήπειρο από το τέλος του πολέμου και μετά. Πριν ακόμα αρχίσει ο πόλεμος στο Βιετνάμ και αναγκαστούν οι ΗΠΑ να αποσύρουν κάποια από τα στρατεύματά τους από την Ευρώπη, ο αριθμός των στρατιωτών άγγιζε τις 470.000. Μέχρι και το τέλος του πολέμου στο Βιετνάμ το 1973, είχαν απομείνει στην Ευρώπη γύρω στους 250.000 Αμερικανοί στρατιώτες. Η αμερικανική παρουσία θα αυξηθεί και πάλι μέχρι το 1987 με 380.000 περίπου στρατιώτες και θα μειωθεί δραματικά μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου το 1989. Υπολογίζεται πως το 2000 βρίσκονταν στην ευρωπαϊκή ήπειρο 100.000 στρατιώτες ενώ το 2018 κάτι παραπάνω από 50.000 (Basu, 2022).

Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και η εξάλειψη της παράστασης απειλής από τον ανατολικό ανταγωνιστή, ώθησε τις ΗΠΑ να αποσύρουν το μεγαλύτερο μέρος της πολεμικής του μηχανής από την Ευρώπη. Ενδεικτικό είναι το παράδειγμα της Γερμανίας, που μέχρι το 1989 φιλοξενούσε στο έδαφός της το 80% των αμερικανικών στρατευμάτων στην ήπειρο. Πιο συγκεκριμένα, το 1989 βρίσκονταν στη Γερμανία 280.000 στρατιώτες εγκατεστημένοι σε 37 στρατιωτικές κοινότητες και σε 10 αεροπορικές βάσεις, ενώ το 1995 είχαν, ήδη, αποσυρθεί 200.000 στρατιώτες και είχε κλείσει, ή είχε αποδυναμωθεί το 80% των αμερικανικών βάσεων (B.I.C.C. 1995).

Εκτός από το έμφυχο δυναμικό και το συμβατικό τους οπλοστάσιο, οι ΗΠΑ έχουν αναπτύξει, από τη δεκαετία του 50’ και πυρηνικά όπλα στο έδαφος της Ευρώπης. Παρά το γεγονός ότι το ΝΑΤΟ έχει ανακηρύξει εαυτόν ως ‘‘πυρηνική συμμαχία’’, δεν έχει στην κυριότητά του πυρηνικά όπλα, και έτσι το 1950 ο Πρόεδρος Αϊζενχάουερ έδωσε το πράσινο φως για εγκατάσταση πυραύλων και βομβών σε βάσεις της Συμμαχίας στην Ευρώπη, ώστε να χρησιμοποιηθούν κατά της ΕΣΣΔ. Τα όπλα μεταφέρθηκαν αρχικά

στο Ηνωμένο Βασίλειο και στη συνέχεια διαμοιράστηκαν σε Βέλγιο, Ολλανδία, Ελλάδα, Τουρκία, Ιταλία Γαλλία και Γερμανία. Ο μεγαλύτερος αριθμός πυρηνικών όπλων, βαλλιστικών πυραύλων μέσου βεληνεκούς και βομβών, απαντάται στα μέσα της δεκαετίας του 1970 και ξεπερνά τα 7.000. Το 1987 ΗΠΑ και Σοβιετική Ένωση υπογράφουν τη Συνθήκη για τη μείωση των πυρηνικών όπλων και πιο συγκεκριμένα για τους βαλλιστικούς πυραύλους μέσου βεληνεκούς (Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) Treaty). Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου δύο χρόνια αργότερα θα σημάνει και τη δραματική μείωση κατά 98% των αμερικανικών πυρηνικών όπλων στην ήπειρο (Masters- Merrow, 2023).

Παρά το γεγονός πως δεν είναι ακριβής ο αριθμός των πυρηνικών όπλων που υπάρχουν αυτή τη στιγμή στην Ευρώπη, υπολογίζεται πως γύρω στις 100 αμερικανικές πυρηνικές κεφαλές φυλάσσονται σε υπόγειες βάσεις της Γερμανίας, της Ολλανδίας, του Βελγίου, της Ιταλίας και της Τουρκίας. Είναι πυρηνικές κεφαλές B61-3 και B61-4 που προσαρμόζονται αποκλειστικά σε βόμβες βαρύτητας και έχουν τη δυνατότητα να μεταφερθούν από μαχητικά αεροσκάφη πολλαπλών ρόλων των κρατών μελών της Συμμαχίας (Center for Arms Control and Non-Proliferation, 2021).

Πριν την έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία η συνολική δύναμη των ΗΠΑ στην Ευρώπη αριθμούσε τους 80.000 στρατιώτες περίπου, ενώ σύμφωνα με το Υπουργείο Άμυνας της χώρας, η πρόθεση είναι αυτή η δύναμη να φτάσει σύντομα τις 100.000 μαζί με το προσωπικό της αεροπορίας, του ναυτικού και των μονάδων ηλεκτρονικού και διαστημικού πολέμου. Επιπροσθέτως, οι ΗΠΑ διακρίνοντας τη στρατηγική σημασία των χωρών της ανατολικής Ευρώπης στο δόγμα ανάσχεσης και αποτροπής του ΝΑΤΟ, ανακοίνωσαν πως θα εδραιώσουν στην Πολωνία μόνιμη βάση στην για το 5^ο Σώμα Στρατού, θα στείλουν 5.000 επιπλέον στρατιώτες στην Ρουμανία, και θα αυξήσουν την εκ περιτροπής παρουσία των αμερικανικών στρατευμάτων στις χώρες της Βαλτικής. Τέλος, προτίθενται να στείλουν δύο μοίρες μαχητικών αεροσκαφών F-35 στη Βρετανία, να μετασταθμεύσουν επιπλέον συστήματα αεράμυνας σε Ιταλία και Γερμανία και να αυξήσουν τον αριθμό των αντιτορπιλικών στην Ισπανία από τέσσερα σε έξι (US Department of Defense, 2022).

3.3 Pivot To Asia

Σύμφωνα με τη Ετήσια Εκτίμηση Απειλής (Annual Threat Assessment, ATA) του γραφείου του Διευθυντή της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών για το έτος 2023, η πρώτη και μεγαλύτερη απειλή για την ασφάλεια και την άμυνα των ΗΠΑ, ήταν και παραμένει η Κίνα. Ο αυταρχικός τρόπος διακυβέρνησης του ασιατικού ανταγωνιστή και η αναθεωρητική εξωτερική πολιτική του, αποτελεί την νούμερο ένα πρόκληση για τις ΗΠΑ. Για την Υπηρεσία πληροφοριών, η Κίνα όχι μόνο έχει την πρόθεση να αναδιαμορφώσει την παγκόσμια γεωπολιτική τάξη, αλλά διαθέτει, κιόλας, όλους εκείνους τους συντελεστές ισχύος για να το πετύχει. Συντελεστές όπως η οικονομία, η τεχνολογία, η διπλωματία και οι στρατιωτικές δυνατότητες. Η Ρωσία αυτή τη στιγμή αποτελεί τον “πρόσκαιρο” και “επείγοντα” κίνδυνο για τη αρχιτεκτονική ασφάλειας της Ευρασίας και ιδιαίτερα της Ευρώπης. Δεν διαθέτει όμως τους συντελεστές ισχύος που θα την καθιστούσαν νούμερο ένα απειλή για την ασφάλεια των ΗΠΑ (National Intelligence Strategy, 2023).

Το 2013 ο πρόεδρος της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας θα επικοινωνήσει στον υπόλοιπο πλανήτη το υπερφιλόδοξο σχέδιο Belt an Road Initiative (BRI), ή όπως είναι γνωστό στην Κίνα One Belt One Road (OBOR) με στόχο να αναβιώσει το Δρόμο του Μεταξιού. Το BRI είναι ένα αναπτυξιακό πρόγραμμα σε πλανητικό επίπεδο που φιλοδοξεί να ενώσει τις περισσότερες χώρες του κόσμου μέσω υποδομών, διεθνών επενδύσεων και διεθνών οργανισμών. Την ίδια χρονιά ο Πρόεδρος Μπαράκ Ομπάμα θα ανακοινώσει πως το στρατηγικό βλέμμα των ΗΠΑ θα στρέφεται από εκείνη τη στιγμή και μετά στον Ινδο-Ειρηνικό Ωκεανό και πιο συγκεκριμένα στην Κίνα. Είναι η στιγμή που οι σύμμαχοι στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού αρχίζουν να διαισθάνονται πως η ευρωπαϊκή ήπειρος δεν αποτελεί πλέον στο στρατηγικό κέντρο ενδιαφέροντος για τις ΗΠΑ.

Από τότε που ο Πρόεδρος Ομπάμα επικοινωνήσει το δόγμα “Pivot to Asia” ένας θεμελιώδης και καθοριστικός διάλογος λαμβάνει χώρα ανάμεσα στα κόμματα της αμερικανικής βουλής και αφορά τον μελλοντικό προσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής της χώρας. Παρά την μεγάλη πόλωση στο εσωτερικό των ΗΠΑ και τα αγεφύρωτα χάσματα που προξένησε η διακυβέρνηση Τραμπ σχεδόν σε όλο το φάσμα της πολιτικής ζωής της χώρας, φαίνεται πως τα δύο κόμματα βρίσκονται πιο κοντά όσον αφορά την εξωτερική πολιτική και ιδιαίτερα στο ανταγωνισμό με την αναδυόμενη Κίνα. Για παράδειγμα, παρατηρείται μια σύμπνοια μεταξύ Δημοκρατικών και Ρεπουμπλικάνων στην πρόθεση της χώρας να στηρίζει την εγχώρια βιομηχανία και ιδιαίτερα την αδικημένη, από την παγκοσμιοποίηση, μεσαία εργατική τάξη. Και τα δύο κόμματα ταυτίζονται περισσότερο στην υιοθέτηση μιας λιγότερο νεοφιλελεύθερης ατζέντας όσον αφορά την εμπορική και βιομηχανική πολιτική της χώρας. Λαμβάνοντας υπόψη τον όλο και αυξανόμενο ανταγωνισμό με την Κίνα, Δημοκρατικοί και Ρεπουμπλικάνοι προσανατολίζονται στον προστατευτισμό και την προαγωγή νέων θέσεων εργασίας στο εσωτερικό της χώρας στον τομέα της βιομηχανίας. Οι ηγεσίες των δύο κομμάτων θεωρούν πως θέσεις εργασίας σε καίριους τομείς της βιομηχανίας αλλά και της τεχνολογίας, αποτελούν σημαντικό στρατηγικό πλεονέκτημα των ΗΠΑ και δεν θα έπρεπε με κανένα τρόπο να μετασταθμεύσουν στο εξωτερικό. Ενδεικτική είναι η στάση της διακυβέρνησης Τραμπ η οποία απέσυρε τη χώρα από πολλές διεθνείς εμπορικές συμφωνίες, όπως η Trans Pacific Partnership με τις χώρες του Ειρηνικού Ωκεανού, η την απόσυρση από την Ευρωατλαντική Συνεργασία Εμπορίου και Επενδύσεων, που τραυμάτισε τις εμπορικές σχέσεις με τους παραδοσιακούς Ευρωπαίους συμμάχους. Η διοίκηση του Προέδρου Μπαϊντεν συνεχίζει την πολιτική του προστατευτισμού στην εσωτερική βιομηχανία με στοχευμένες δημόσιες επενδύσεις και ενδυνάμωση της μεσαίας εργατικής τάξης. Παρά το γεγονός ότι προσπαθεί να καλύψει το χαμένο έδαφος με τους παραδοσιακούς συμμάχους, η διοίκηση Μπαϊντεν απλά αντικατέστησε τους δασμούς που είχε επιβάλει η διοίκηση Τραμπ στις εισαγωγές αλουμινίου και χάλυβα από την ΕΕ, με ποσοστώσεις και εθελοντικούς εξαγωγικούς περιορισμούς (Belin-Ruge- Shapiro, 2023).

Επιπροσθέτως, Δημοκρατικοί και Ρεπουμπλικάνοι ταυτίζονται με την απόσυρση στρατευμάτων από περιοχές που οι ΗΠΑ είχαν εμπλακεί σε εμπόλεμες συγκρούσεις στο κοντινό παρελθόν. Η υπερεπέκταση των ΗΠΑ σε Μέση Ανατολή και Αφγανιστάν μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, δέσμευσε πολλούς πόρους από το αμερικανικό κράτος με συνέπεια τη σταδιακή του αποδυνάμωση του και την κατάρρευσή των

μεσαίων τάξεων. Μείζονα προτεραιότητα και για τα δύο κόμματα αποτελεί η εσωτερική οικονομική ενδυνάμωση της χώρας που θα της επιτρέψει μεσομακροπρόθεσμα να ανταγωνιστεί την ραγδαία αναδυόμενη Κίνα. Ξεκινώντας από τον Πρόεδρο Ομπάμα και την ανακοίνωσή του για πλήρη αποχώρηση από το Ιράκ το 2011 και τη συμφωνία του Προέδρου Τραμπ με τους Ταλιμπάν το 2016 για την απόσυρση των αμερικανικών στρατευμάτων από το Αφγανιστάν, η διοίκηση του Προέδρου Μπάιντεν τερμάτισε μια πολυετή στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ στην περιοχή το καλοκαίρι του 2021. Ο τρόπος που οι αμερικανικές δυνάμεις εγκατέλειψαν το Αφγανιστάν εκείνο το καλοκαίρι, τραυμάτισε έτι περαιτέρω την αξιοπιστία της Συμμαχίας και γέννησε περισσότερα ερωτηματικά στους Ευρωπαίους εταίρους σε σχέση με την εγγύηση της αμερικανικής παρουσίας στην Ευρασία (βλ. στο ίδιο).

Απόλυτη ταύτιση, επίσης, παρατηρείται ανάμεσα στα δύο κόμματα και για το θέμα της Κίνας, καθώς Ρεπουμπλικάνοι και Δημοκρατικοί θεωρούν τον ασιατικό ανταγωνισμό ως τη μεγαλύτερη απειλή για την ασφάλεια των ΗΠΑ, αλλά και για τη διεθνή έννομη τάξη. Η διοίκηση Τραμπ επέβαλλε δασμούς ύψους 350 δισεκατομμυρίων δολαρίων στις εισαγωγές από την Κίνα και περιορισμούς στις εξαγωγές από τις ΗΠΑ προς τις κινεζικές εταιρείες τεχνολογίας αιχμής. Η διοίκηση Μπάιντεν οικοδόμησε την πολιτική της επάνω στην κληρονομιά της κυβέρνησης Τραμπ. Στο πλαίσιο του Foreign Direct Product Rule, επέβαλλε επιπρόσθετους περιορισμούς σε εταιρίες να πωλούν εξαρτήματα αμερικανικής τεχνολογίας σε κινεζικές εταιρείες και ειδικά στην Huawei. Δεν μπορεί να πωληθεί τεχνολογία και λογισμικό στην Κίνα χωρίς πρώτα να αδειοδοτηθεί από τις υπηρεσίες του κράτους.

Πιστεύεται πως λίγα θα αλλάξουν στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ με τις προεδρικές εκλογές του 2024. Η Κίνα θα εξακολουθήσει να αποτελεί έναν συστημικό εχθρό για τις ΗΠΑ και πρώτη στρατηγική προτεραιότητα. Ένας Ρεπουμπλικάνος Πρόεδρος θα ακολουθήσει μονομερή σχέση με την Κίνα αναμένοντας από τους Ευρωπαίους Συμμάχους να ακολουθήσουν την αμερικανική εξωτερική πολιτική και τις προτεραιότητές της. Αν δεν το πράξουν, τότε είναι πιθανόν να επιστρέψουμε στην εχθρική ρητορική του Προέδρου Τραμπ και την τιμωρία της Ευρωπαϊκής στάσης. Στις εμπορικές του σχέσεις με την Ευρώπη αναμένεται να υιοθετήσει μια ανταλλακτική πρακτική, οποία θα συναρτάται πάντα με τη σχέση Ευρώπης Κίνας. Οι σημερινές τάσεις μέσα στους κόλπους των Ρεπουμπλικάνων θέλουν μια ταχύτερη μετάβαση των στρατευμάτων των ΗΠΑ από την Ευρώπη στον Ινδο-Ειρηνικό. Μια πιθανή νίκη του νυν Προέδρου Μπάιντεν θα σημαίνει, πιθανώς, τη συνέχιση μιας πιο “ευγενικής” και συγκαταβατικής στάσης απέναντι στους Ευρωπαίους Συμμάχους. Παρόλα αυτά, η πίεση προς την Ευρώπη για την υιοθέτηση μια πιο αμερικανογενούς εμπορικής πολιτικής απέναντι στην Κίνα, θα συνεχιστεί. Όπως και η πίεση για μεγαλύτερη συνεισφορά στο NATO και την αύξηση των αμυντικών δαπανών των ευρωπαϊκών χωρών που θα επιτρέψει στις ΗΠΑ να αποδεσμεύσουν πόρους για τον Ινδο-Ειρηνικό (βλ. στο ίδιο).

Παράλληλα με τον πολιτικό διάλογο που διεξάγεται στην αμερικανική βουλή, στους κόλπους της αμερικανικής διεθνολογικής κοινότητας αλλά και στις δεξαμενές σκέψης, έχει, επίσης, τεθεί επί τάπητος το ζήτημα της μετατόπισης του στρατηγικού ενδιαφέροντος των ΗΠΑ από την Ευρώπη στον Ινδο-Ειρηνικό. Υπάρχει το ρεύμα σκέψης που θεωρεί πως η Κίνα θα πρέπει να αποτελεί την νούμερο ένα προτεραιότητα

των ΗΠΑ και πως οι πόροι του κράτους θα πρέπει να επικεντρωθούν στην αναχαίτησής της.

Πιο συγκεκριμένα, αυτό το ρεύμα σκέψης θεωρεί πως αν οι ΗΠΑ συνεχίσουν να ενισχύουν την Ουκρανία με οικονομική βοήθεια και εξοπλισμό, η θέση της Ταιβάν απέναντι στην Κίνα γίνεται όλο και πιο επισφαλής. Μια δυνητική επικράτηση του κινεζικού στρατού έναντι της Ταιβάν θα σήμαινε αυτομάτως την πλήρη αδυναμία του αμερικανικού ναυτικού να ελέγξει τα νερά του Ινδο-Ειρηνικού Ωκεανού. Η Κίνα θα μπορούσε να πάρει τα ηνία της περιοχής και να ελέγχει μέσω της ηγεμονικής της θέσης την μεγαλύτερη αγορά του κόσμου. Ο εκτοπισμός, τότε, των ΗΠΑ από την πρώτη θέση οικονομικής ισχύος θα ήταν κάτι παραπάνω από βέβαιη (Colby- Velez-Green, 2023). Άλλοι διανοητές του ίδιου ρεύματος σκέψης θεωρούν πως η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ θα πρέπει να έχει στραμμένο το βλέμμα της τόσο στην Ευρώπη και τη Μέση Ανατολή, όσο φυσικά και στον Ινδο-Ειρηνικό Ωκεανό. Προτεραιότητα πάντως αποτελεί η αναχαίτηση της Κίνας και αυτό δεν θα αλλάξει στο απώτερο μέλλον. Η εμπειρία του Ρωσο-Ουκρανικού πολέμου μέχρι τώρα έχει δείξει πως η συμβατική στρατιωτική μηχανή του Προέδρου Πούτιν δεν μπορεί να εκπληρώσει τους πολιτικούς σκοπούς που έχει θέσει η ρωσική ηγεσία με την εισβολή. Με λίγα λόγια, οι συμβατικές δυνάμεις της Ρωσίας δεν αποτελούν θανάσιμη απειλή για την ευρωπαϊκή ήπειρο. Αυτό που προτείνουν οι διανοητές είναι η σταδιακή ενδυνάμωση των διπλωματικών μέσων και σχέσεων στην Ευρασία, ώστε να αποδεσμευτούν οικονομική και στρατιωτικοί πόροι για την περιοχή του Ινδο-Ειρηνικού (Blackwill- Fontaine, 2023). Για κάποιους άλλους αναλυτές η Ρωσία έχει αποτύχει πλήρως με τις συμβατικές δυνάμεις να δημιουργήσει τις σφαίρες επιρροής που επιθυμούσε με αυτό τον πόλεμο. Θεωρούν πως ο εξοπλισμός και ο τρόπος οργάνωσης του στρατού είναι κάτι παραπάνω από ξεπερασμένοι στη σημερινή εποχή και θα χρειαστεί πολύς καιρός για να φτάσει στα επίπεδα των χωρών του Ευρω-Ατλαντικού χώρου. Ταυτόχρονα, τονίζουν και την πρόθεση των ευρωπαϊκών κρατών να σταθούν στο ύψος των περιστάσεων και να αυξήσουν τις αμυντικές δαπάνες. Οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να αντιληφθούν την σημασία των νέων γεωπολιτικών προκλήσεων, να αναλάβουν τις ιστορικές του ευθύνες στην περιοχή και να αναδυθούν ως ισότιμοι εταίροι στη Συμμαχία. Θα πρέπει να υπάρχει μια ισοβαρής κατανομή ρόλων στην αρχιτεκτονική ασφάλειας και άμυνας της Ευρώπης και της ευρύτερης περιοχής (Sacks, 2022).

Στον αντίποδα του ανωτέρω ρεύματος σκέψης, βρίσκεται το ρεύμα που αναγνωρίζει τον ιστορικό ρόλο των ΗΠΑ στο οικοδόμημα του Liberal Order, καθώς επίσης και τη σημασία υπεράσπισης του ευρωπαϊκού πυλώνα στην αρχιτεκτονική ασφάλειας όλης της Ευρασίας. Για τον Michael Mazarr (2023) το μεγαλύτερο στρατηγικό πλεονέκτημα των ΗΠΑ έναντι της Κίνας είναι το κυρίαρχο παγκόσμιο δίκτυο φίλων και συνεργατών που έχει οικοδομήσει από το τέλος του 2^{ου} παγκοσμίου και μετά. Με την απογύμνωση του Ευρωπαίου εταίρου θα επέρχονταν αναπόφευκτα η αποδυνάμωση της διεθνούς έννομης τάξης και θα επιβεβαιώνονταν η θέση των αναθεωρητικών κρατών που θέλει τις ΗΠΑ να είναι μια ανελέητα ιδιοτελής συναλλακτική δύναμη που προδίδει τους συμμάχους της ανάλογα με τα συμφέροντά της.

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τον ίδιο αναλυτή, υπάρχει στις ΗΠΑ μια λανθάνουσα αντίληψη πως Ευρώπη και Ινδο-Ειρηνικός είναι δύο αποκομμένες περιοχές και πως η χώρα θα πρέπει να προτεραιοποιήσει τη δεύτερη εις βάρος της πρώτης λόγω της

κινεζικής απειλής. Σύμφωνα με τον Mazarr, Ρωσία και Κίνα τείνουν να ταυτίζονται όλο και περισσότερο ως προς τον τρόπο που αντιλαμβάνονται τον κόσμο και αμφισβητούν ευθέως την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ ως γεωπολιτική δύναμη. Αυτό που και οι δύο δυνάμεις επιδιώκουν είναι η ανάδυση ενός πολυκεντρικού κόσμου με πολλές σφαίρες επιρροής. Η ταύτιση αυτή οδηγεί και στην ενοποίησή του θεάτρου της Ευρώπης με αυτό του Ινδο-Ειρηνικού και ως εκ τούτου οι ευρωατλαντικές δυνάμεις ανάσχεσης θα πρέπει να είναι ισομερώς κατανεμημένες (βλ. στο ίδιο).

Για τον Mazarr οι αναλυτές που επιθυμούν μια δραστική μείωση των αμερικανικών δυνάμεων στην Ευρώπη παραβλέπουν μια πολύ δυσάρεστη προϋπόθεση. Για να μειωθεί δραματικά η αμερικανική παρουσία στην Ευρώπη, θα πρέπει η ΗΠΑ να αποδεσμευτούν σε μεγάλο βαθμό από το NATO καθώς κανένα άλλο μέτρο δεν θα οδηγούσε στην σημαντική μείωση πόρων, οικονομικών και στρατιωτικών, στην Ευρώπη. Κανείς όμως μέχρι τώρα δεν έχει προτείνει την απομάκρυνση από το NATO, οπότε οι ΗΠΑ θα πρέπει να διατηρήσουν σημαντικές δυνάμεις ώστε να ευθυγραμμιστούν με τις απαιτήσεις της Συμμαχίας. Εξάλλου, μια θεμελιώδης αποχώρηση των ΗΠΑ από το NATO θα άνοιγε το δρόμο στην αναθεωρητική Ρωσία να εισβάλει και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες και κυρίως στις βαλτικές ή στην Πολωνία. Αυτό θα ήταν ανεπίτρεπτο για οποιαδήποτε διοίκηση των ΗΠΑ, για οποιονδήποτε Πρόεδρο. Το κόστος επιστροφής από τον Ινδο-Ειρηνικό στην Ευρώπη για την αντιμετώπιση μια δυνητικής εισβολής της Ρωσίας θα ήταν κατά πολύ μεγαλύτερο από το κόστος που καταβάλει η χώρα για τη σημερινή της παρουσία στην Ήπειρο (βλ. στο ίδιο).

Επιπροσθέτως, η δραστική μετακίνηση στρατευμάτων από την Ευρώπη στην Ασία παραμορφώνει και αλλοιώνει σε κάποιο βαθμό το δόγμα αποτροπής πολέμου με την Κίνα. Με την παρουσία μεγαλύτερου αμερικανικού στρατού στην Ασία, υπάρχει πιθανότητα να θεωρήσει η Κίνα πως τα σχέδιά της για ενοποίηση με την Ταϊβάν απειλούνται και να δράσει μονομερώς. Σε έναν προληπτικό πόλεμο κατά της Ταϊβάν, τα ευρωπαϊκά στρατεύματα θα είχαν μικρή συνεισφορά απέναντι στην αποφασιστικότητα της Κίνας για βίαιη ενοποίηση. Έτσι, η δραματική αποδέσμευση αμερικανικών στρατευμάτων από την Ευρώπη θα μπορούσε να πυροδοτήσει έναν πόλεμο παρά να τον αποτρέψει.

Σε ένα δυνητικό πόλεμο μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας οι σύμμαχοι του NATO αλλά και ο ευρωπαϊκός χώρος θα παίξουν καταλυτικό ρόλο. Μέχρι τώρα οι Ευρωπαίοι εταίροι έχουν δηλώσει πως δεν είναι διατεθειμένοι να εμπλακούν σε έναν πόλεμο τόσο μακριά από την περιοχή τους. Κανείς όμως δεν ξέρει τι θα συμβεί αν αυτός όντως πραγματοποιηθεί. Στο πλαίσιο τις διατλαντικής συμμαχίας, τα αμερικανικά στρατεύματα λαμβάνουν μέρος σε ασκήσεις απαιτητικών σεναρίων στον ευρωπαϊκό χώρο και ως εκ τούτου διατηρούνται σε επαγρύπνηση και ετοιμοπόλεμο. Επίσης πολύτιμη θα μπορούσε να είναι η συνεισφορά των ευρωπαϊκών δυνάμεων σε επίπεδο ανταλλαγής πληροφοριών και προστασίας από κυβερνο-επιθέσεις. Η Ευρώπη θα μπορούσε να αποτελέσει το στρατηγικό βάθος για τις ΗΠΑ καθώς εδώ θα μπορούσαν να παράγονται πυρομαχικά για τον αμερικανικό στρατό αλλά και υλικά υγειονομικού ενδιαφέροντος και ιατρικής υποστήριξης. Τέλος μικρές δυνάμεις από την Ευρώπη θα μπορούσαν να μετασταθμεύσουν σε άλλες χώρες της Ασίας ώστε να γίνει κατανοητό πως ο ευρωατλαντικός χώρος αποτελεί αρραγές, αδιάσπαστο μέτωπο (βλ. στο ίδιο).

Τη στιγμή που γράφονταν η παρούσα εργασία, η απάνθρωπη εισβολή μαχητών της Χαμάς στα νότια Ισραηλινά εδάφη πυροδότησε μια άνευ προηγουμένου σύγκρουση στην περιοχή η οποία τείνει να πάρει χαρακτηριστικά γενικευμένης ανάφλεξης με την συμμετοχή και του Ιράν. Ο Πρόεδρος Μπάιντεν ζήτησε από την Βουλή να εγκρίνει οικονομική βοήθεια ύψους 100 δισεκατομμυρίων δολάρια για τα πολεμικά μέτωπα και την ενίσχυση της Ταιβάν. 60 από αυτά προορίζονται για την Ουκρανία, 12 για το Ισραήλ και τα υπόλοιπα για την Ταιβάν. Είναι νωρίς για να υποθέσει κανείς αν τα 60 δις δολάρια για την Ουκρανία σηματοδοτούν την πλήρη δέσμευση των ΗΠΑ στην Ευρώπη και στην αρχιτεκτονική ασφάλειάς της. Το δεδομένο είναι ότι ο διάλογος που έχει ανοίξει στις ΗΠΑ τα τελευταία δέκα χρόνια για την μετατόπιση του στρατηγικού κέντρου βάρους της χώρας προς την Ασία, θα πρέπει να ενεργοποιήσει τα αντανakλαστικά των ανθρώπων που σχεδιάζουν την εξωτερική πολιτική στην Ευρώπη και αυτών που λαμβάνουν αποφάσεις. Οι ΗΠΑ, ουσιαστικά αναμένουν την γεωπολιτική “ενηλικίωση” της Γηραιάς Ηπείρου”, ώστε να καταστεί η τελευταία ισότιμος διαμορφωτής των ραγδαίων αλλαγών στη διεθνή σκακιέρα.

Κεφάλαιο 4^ο: Κίνα

4.1 Belt and Road Initiative (ο Νέος Δρόμος του Μεταξιού)

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και τις μεταρρυθμίσεις του προέδρου Deng Xiaoping, η Κίνα επιχειρεί ένα άλμα εξωστρέφειας προς τον δυτικο-κεντρικό αναπτυγμένο κόσμο, αλλά και τον αναπτυσσόμενο κόσμο του φτωχού “Νότου”. Από την αρχή της δεύτερης χιλιετηρίδας, η Κίνα γίνεται ισότιμο μέλος στους πιο σημαντικούς, δυτικής εμπνεύσεως, διεθνείς οργανισμούς, όπως είναι για παράδειγμα ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου. Η συμμετοχή της στο παγκοσμιοποιημένο σύστημα οικονομίας, την μετατρέπει μέσα σε λίγα χρόνια σε “γή της επαγγελίας” για τις δυτικές επιχειρήσεις. Μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 2000, η Κίνα παρουσίαζε τους μεγαλύτερους δείκτες ανάπτυξης παγκοσμίως με το ποσοστό να αγγίζει και το 15% ετησίως. Μέσα σε τρεις δεκαετίες η Κίνα γίνεται η μεγαλύτερη εξαγωγός χώρα στον κόσμο και καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση σε οικονομική δύναμη στον πλανήτη πίσω από τις ΗΠΑ. Υπολογίζεται, από το Εθνικό Συμβούλιο Πληροφοριών των ΗΠΑ, πως η Κίνα θα ανέλθει ως πρώτη οικονομική δύναμη παγκοσμίως μέσα στην επόμενη δεκαετία, ενώ αναμένεται να εξισορροπήσει τις ΗΠΑ σε όλους τους δείκτες ισχύος μέσα στα επόμενα 20 χρόνια (N.I.S, 2023).

Από τις αρχές της δεκαετίας του 2010 και με την ανάληψη της Προεδρίας από τον Xi Jinping, η Κίνα θα επικοινωνήσει στον κόσμο πως προτίθεται να διεκδικήσει τον ιστορικό της ρόλο, να εξέλθει από την περιφέρειά της και να καταστεί ισότιμος συνομιλητής των ΗΠΑ σε πλανητικό επίπεδο. Για πρώτη φορά το Σεπτέμβριο του 2013, ο πρόεδρος της Κίνας Xi Jinping αναφέρεται στο πανεπιστήμιο Nazarbayev στην πρωτοβουλία One Belt One Road (OBOR). Το συγκεκριμένο φιλόδοξο project αφορά νέους εμπορικούς και οικονομικούς διαδρόμους που θα ενώσουν την Κίνα με την Ευρώπη και άλλα μέρη του πλανήτη και είναι εμπνευσμένο από τον Αρχαίο Δρόμο του Μεταξιού. Για αρκετούς αναλυτές το σχέδιο έχει, εκτός από εμπορικές και αναπτυξιακές πτυχές, και γεωπολιτική χροιά καθώς θεωρούν πως αποσκοπεί στο να

αναδεικνύει την Κίνα ως μια από τις πλανητικές δυνάμεις στο μέλλον. Παρόλα αυτά δεν φαίνεται να υπάρχει προς το παρόν μια σαφώς καθορισμένη στρατηγική.

Η βασική ιδέα του OBOR είναι να αναπτυχθεί ένα πυκνό πλέγμα χερσαίων και θαλάσσιων υποδομών, που θα διευκολύνει την μεταφορά και την ανταλλαγή αγαθών, γνώσεων και πολιτισμού ανάμεσα στην Κίνα, την Ευρώπη, την Ασία, την Ευρασία, την Αφρική και τη λατινική Αμερική. Αυτή η πλατφόρμα επιδιώκει να διευκολύνει την κυκλοφορία αγαθών, υπηρεσιών και ανθρώπων με στόχο την ενίσχυση του εμπορίου και των επενδύσεων, ενώ ταυτόχρονα προσβλέπει στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη χωρών του αναπτυσσόμενου κόσμου (D' Hooghe, 2016).

Για την επίτευξη αυτού του πολύ φιλόδοξου σχεδίου το Πεκίνο έχει αναλάβει συνολική οικονομική δέσμευση ύψους 1.4 τρισεκατομμυρίων δολαρίων με την Ασιατική Τράπεζα Επενδύσεων και Υποδομών (Asian Investment and Infrastructure Bank) να σηκώνει το κυριότερο βάρος. Αν και τα στοιχεία δεν μπορεί να είναι απόλυτα ακριβή, υπολογίζονταν στα μέσα της δεκαετίας του 2010, πως στο όλο εγχείρημα αναμένεται να συμμετέχουν πάνω από 60 χώρες σε όλο τον κόσμο, η πρωτοβουλία θα αφορά το 55% του παγκόσμιου ΑΕΠ, το 70% του παγκόσμιου πληθυσμού και το 75% των γνωστών αποθεμάτων ενέργειας (Casarini, 2015). Μια άλλη εκτίμηση που είχε γίνει από τον Stephen L. Jen, αναφέρει πως οι χώρες που θα συμμετέχουν στη πρωτοβουλία θα ξεπερνούν τις 65, θα αφορά 4,4 δισεκατομμύρια ανθρώπους και περίπου το 40% της παγκόσμιας οικονομίας. Επιπροσθέτως, τονίζεται πως το συγκεκριμένο έργο θα είναι 12 φορές μεγαλύτερο του Σχεδίου Μάρσαλ σε απόλυτους όρους δολαρίου, θα είναι το 9% του κινέζικου ΑΕΠ και θα είναι διπλάσιο από το ποσό που επενδύθηκε από τις ΗΠΑ για την ανοικοδόμηση της Ευρώπης μετά το 2^ο παγκόσμιο πόλεμο (South China Morning Post, 2016). Σύμφωνα, όμως, με το Green Finance and Development Center, και την ετήσια αναφορά του για το 2022, οι χώρες που συμμετείχαν στο OBOR έφτασαν εκείνη τη χρονιά τις 147, ενώ οι επενδύσεις της Κίνας για τις χρονιές 2021 και 2022 ήταν 68,7 δισεκατομμύρια δολάρια και 67,8 δισεκατομμύρια δολάρια αντίστοιχα (GFDC, 2023).

Ο Νέος Δρόμος του Μεταξιού περιλαμβάνει δύο κύριους εμπορικούς διαδρόμους: ο ένας είναι η οικονομική ζώνη του δρόμου του μεταξιού (Silk Road Economic Belt, SREB) και τη θαλάσσια ζώνη του δρόμου του μεταξιού του 21^{ου} αιώνα (21st Century Silk Road Maritime, MSR). Η χερσαία διαδρομή που φιλοδοξεί να ενώσει την Κίνα με την Ευρώπη ονομάζεται ζώνη για να δώσει έμφαση στην πρόθεση της πρώτης να δημιουργήσει ένα πυκνά διαρθρωμένο δίκτυο συγκοινωνιών και επικοινωνιών και όχι απλά ένα οδικό δίκτυο που θα ενώνει δύο περιοχές. Η χερσαία ζώνη αποτελείται από τρεις διαδρομές:

1)η βόρεια οδός με τη σύνδεση της Ευρασίας ως κύριο μέρος (Πεκίνο-Ρωσία-Γερμανία Βόρεια Ευρώπη), 2) τη μέση οδό με τους αγωγούς πετρελαίου και φυσικού αερίου αγωγών ως κύριο μέρος (Πεκίνο- Χι'αν-Urumqi-Αφγανιστάν-Καζακστάν-Ουγγαρία-Παρίσι) και 3) τη νότια οδό με τις υπερεθνικές οδικές αρτηρίες ως κύριο μέρος (Πεκίνο- Νότιο Xinjiang -Πακιστάν-Ιράν-Ιράκ-Τουρκία-Ιταλία-Ισπανία).

Όσον αφορά τους θαλάσσιους διαδρόμους, στόχος της Κίνας είναι μεγάλα δίκτυα μεταφοράς τα οποία θα είναι ασφαλή και αποτελεσματικά και θα δημιουργούν μια αλυσίδα που θα ενώνουν τις μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου, όπως την Ένωση των

χωρών της Νοτιο-ανατολικής Ασίας, τη Νότια Ασία, την Αφρική την Ευρώπη και τη Λατινική Αμερική.

4.2 Η Κίνα του Xi Jinping

Αυτό που θα αλλάξει δραματικά την εξωτερική πολιτική της Κίνας στον 21ό αιώνα είναι η ανάληψη της Γενικής Γραμματείας του Κομμουνιστικού Κόμματος από τον Xi Jinping το 2012. Είναι η ηγεσία του 7^{ου} Προέδρου της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας που θα επαναπροσδιορίσει τον ιστορικό ρόλο και το ιστορικό πεπρωμένο της χώρας σε σχέση με τον εαυτό της αλλά και σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο. Ο ηγέτης του ΚΚΚ στη δεκαετία του 1970, Deng Xiaoping, εμπνεύστηκε και υλοποίησε οικονομικές μεταρρυθμίσεις που κατέστησαν την Κίνα ως μια από τις μεγαλύτερες οικονομικές δυνάμεις του κόσμου, εγκαταλείποντας την μαρξιστική-λενινιστική ορθοδοξία του προκατόχου του Mao Zedong και υιοθετώντας ένα μοντέλο κρατικού καπιταλισμού. Οι διάδοχοί του Deng, Jiang Zemin και Hu Jintao ακολούθησαν το μονοπάτι του προκατόχου τους και φρόντισαν να εξαπλώσουν το ρόλο της αγοράς στην κινεζική οικονομία καθώς επίσης και να μεγιστοποιήσουν τη συμμετοχή της χώρας στην παγκόσμια οικονομική τάξη που δημιουργήσαν οι ΗΠΑ μετά το 2^ο παγκόσμιο πόλεμο (Rudd, 2022).

Ο Xi Jinping θα τερματίσει αυτή την πραγματιστική, μη ιδεολογική, πολιτική των προκατόχων του και θα αναπτύξει ένα μοντέλο μαρξιστικού εθνικισμού που θα διαπερνά όλες τις εκφάνσεις της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής της χώρας. Για τον Xi, η ιδεολογία οδηγεί την πολιτική πιο συχνά από ότι η πολιτική την ιδεολογία. Έχει στρέψει την εσωτερική πολιτική σκηνή στην λενινιστική αριστερά, την οικονομία στην μαρξιστική αριστερά και την εξωτερική πολιτική στην εθνικιστική δεξιά. Επαναβεβαίωσε την επιρροή και τον έλεγχο που θα πρέπει να ασκεί το ΚΚΚ σε όλο το φάσμα της δημόσιας πολιτικής ζωή αλλά και στη σφαίρα της ιδιωτικής ζωής, ενδυνάμωσε και πάλι τις κρατικά ελεγχόμενες εταιρίες και επέβαλε περιορισμούς στον ιδιωτικό τομέα. Ορμώμενος από μια, μαρξιστικής εμπνεύσεως, δοξασία ενισχύει τον εθνικισμό της χώρας γύρω από την ιδεολογία που θέλει την ιστορία να βρίσκεται στο πλάι της Κίνας, και πως ο κόσμος που θα αγκιστρωθεί στο ιστορικό πεπρωμένο της Κίνας, θα παράξει ένα δικαιότερο διεθνές σύστημα. Υπό το πρίσμα του Ιστορικού Υλισμού, ο Xi θεωρεί πως η κομμουνιστική επανάσταση οδηγεί αναπόφευκτα την Κίνα σε ένα πιο εξελιγμένο στάδιο Σοσιαλισμού το οποίο έρχεται σε αντιδιαστολή με την αναπόφευκτη πτώση του καπιταλιστικού μοντέλου. Υπό το πρίσμα του Διαλεκτού Υλισμού, απεικονίζει την ατζέντα του ως ένα πέρασμα στο επόμενο στάδιο, στο οποίο ο ανταγωνισμός του Κόμματος θα είναι ακόμα πιο έντονος με τις αντιδραστικές δυνάμεις (ιδιωτικός τομέας, ΜΚΟ, Θρησκευτικά κινήματα κ.α.) στο εσωτερικό, αλλά και με τις δυνάμεις στο εξωτερικό, όπως οι ΗΠΑ. Για τον Xi η Κίνα βρίσκεται στη σωστή πλευρά της ιστορίας, ενώ οι ΗΠΑ μη μπορώντας να δώσουν απάντηση στις αντιφάσεις που δημιουργούνται εσωτερικά του καπιταλιστικού μοντέλου οικονομίας, είναι αναγκασμένες να ακολουθούν την παρακμή τους (βλ. στο ίδιο).

Και ενώ είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον για οποιονδήποτε ερευνητή να εντυπώσει στην εσωτερική αναδιαμόρφωση της Κίνας μετά την ανάληψη της ΓΓ του ΚΚΚ από τον Xi, για την οικονομία της παρούσας εργασίας θα εστιάσουμε στα βασικότερα συστατικά της πολιτικής του ηγέτη της χώρας προς την αναγέννηση και την κεντρικότητα του

ρόλου της στο διεθνές σύστημα. Σύμφωνα με τη Elizabeth Economy, η πολιτική του Xi Jinping ξεδιπλώνεται σε πέντε διαστάσεις, ή διαφορετικά μέσα από πέντε ομόκεντρους κύκλους. Πρώτη προτεραιότητα αποτελεί η Αναγέννηση της Κίνας, την οποία θα επιτύχει ο Xi επαναχαράσσοντας τα γεωγραφικά της όρια και αναμορφώνοντας την κυρίαρχη επικράτειά της. Η “Ολότητα” της Κίνας σύμφωνα με το όραμα του Xi θα επιτευχθεί με την επανένωση της Ταϊβάν με τον ηπειρωτικό κορμό, με την πλήρη ενσωμάτωση του Χονγκ Κονγκ και με την προστασία των θαλασσών της νότιας Κίνας. Η επίτευξη της “Ολότητας” προβλέπει και νησιά στον νοτιο-ανατολικό θαλάσσιο τομέα, τα οποία βρίσκονται αυτή τη στιγμή υπό τη διοίκηση της Ιαπωνίας. Το αναθεωρητικό όραμα του ΓΓ προβλέπει και διαφιλονικούμενες, με την Ινδία, περιοχές όπως επίσης και περιοχές που διεκδικούνται από την Ινδονησία και την Μαλαισία (διάλεξη στο Ινστιτούτο Hoover, Ιανουάριος 2023).

Δεύτερη προτεραιότητα αποτελεί η αντικατάσταση των ΗΠΑ ως ηγέτιδας δύναμης στον Ινδο-Ειρηνικό Ωκεανό. Η πρόθεση του Πεκίνου να εκδιώξει τις ΗΠΑ από την περιοχή ξεδιπλώνεται σε ρητορικό επίπεδο και ιδεολογικά, υιοθετώντας την άποψη που λέει πως οι περιοχές της Ασίας θα πρέπει να ελέγχονται από τους Ασιάτες. Σε οικονομικό επίπεδο, η Κίνα επιχειρεί να συστήσει ένα πλέγμα εμπορικών και οικονομικών οργανισμών με τις χώρες του Ινδο-Ειρηνικού, ανάλογο με εκείνο που είχαν συστήσει οι ΗΠΑ (TPP) τις προηγούμενες δεκαετίες και απαξίωσαν κατά τη διάρκεια της διοίκησης Τραμπ. Στον τομέα της άμυνας, η Κίνα δημιουργεί ζώνες ασφαλείας εμπρός του θαλάσσιου μετώπου της χώρας ώστε να αποτρέψει στο αμερικανικό ναυτικό να διεξάγει ασκήσεις και να ασκεί επιρροή στην περιοχή (βλ. στο ίδιο)

Η Τρίτη διάσταση της πολιτικής του Προέδρου Xi αφορά την αναδιαμόρφωση του παγκόσμιου γεωπολιτικού γίνεσθαι και την ανάδυση της Κίνας ως τον κεντρικό δρώντα μέσα σε αυτό. Η πρωτοβουλία του Νέου Δρόμου του Μεταξιού φανερώνει αυτή τη υπερφιλόδοξη προοπτική της Κίνας στον 21^ο αιώνα. Σύμφωνα με την Elizabeth Economy, ο Πρόεδρος Xi κάνει αναδρομή πίσω στη Δυναστεία των Χαν, τότε που ο αρχαίος Δρόμος του Μεταξιού είχε καταστήσει την Κίνα ως τη μεγαλύτερη οικονομική δύναμη και κεντρικό δρώντα στην ευρύτερη περιοχή. Για τον Xi, τα επίπεδα ανάπτυξης της οικονομίας και η εξωτερική του κινεζικού μοντέλου μέσω του Νέου Δρόμου του Μεταξιού, επιτρέπουν στη χώρα να διεκδικήσει και πάλι τον ιστορικό της ρόλο ως τον κεντρικό δρώντα στην παγκόσμια γεωπολιτική σκηνή (συνέντευξη στο Ινστιτούτο Hoover, Οκτώβριος 2023). Το BRI ήταν αρχικά μια πρωτοβουλία που αφορούσε τις υποδομές, τη δια-συνδεσιμότητα της Κίνας με άλλες περιοχές, τη εξαγωγή δυνατοτήτων και τη σύνδεση φτωχών περιοχών της χώρας με τις παγκόσμιες αγορές. Από την έναρξη της πρωτοβουλίας, το όραμα έχει μετατραπεί και κάτι πολύ μεγαλύτερο. Τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να ξεδιπλώνεται και ο Ψηφιακός Δρόμος του Μεταξιού με τα υποθαλάσσια καλώδια, δορυφορικά συστήματα, δημιουργία δικτύου έξυπνων πόλεων και τεχνολογία αιχμής στον τομέα της υγείας (e-health). Παράλληλα, προάγεται και ο Πράσινος Δρόμος του Μεταξιού με εξαγωγές προϊόντων τεχνολογίας αιχμής που δεν αφήνουν περιβαλλοντικό αποτύπωμα. Αυτό που είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον είναι η πρόθεση της Κίνας να κάνει αισθητό το στρατιωτικό της αποτύπωμα και σε άλλες γωνίες του πλανήτη. Δημιουργεί βάσεις σε περιοχές όπως το Τζιμποντί ή την Καμπότζη ώστε να είναι σε θέση να διασφαλίσει την απρόσκοπτη

συνέχιση των προγραμμάτων που προβλέπει το BRI. Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα προοπτική, καθώς έχει κρατήσει επικριτική στάση έναντι των ΗΠΑ για τις στρατιωτικές βάσεις που διατηρεί σε όλο τον κόσμο και τις έχει κατηγορήσει για αποικιοκρατικές πρακτικές. Μέσω του BRI επιχειρεί να εμψυχήσει τις δικές της πολιτικές προσλαμβάνουσες, τις δικές της αξίες και νόρμες στις χώρες με τις οποίες συνεργάζεται. Για παράδειγμα, εγκαθιστά κέντρα εκπαίδευσης που αφορούν τη χρήση του διαδικτύου και την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο. Τα κέντρα αυτά προτρέπουν, ουσιαστικά, για την υιοθέτηση κινεζικών νόμων, νορμών και πρακτικών. Για τη διάχυση του κινεζικού πολιτισμού και της κινεζικής γλώσσας στον υπόλοιπο κόσμο, το Πεκίνο ιδρύει τα Ινστιτούτα Κομφούκιος στις μεγαλύτερες πόλεις των χωρών που συμμετέχουν στο BRI και χρηματοδοτεί προγράμματα ανταλλαγής φοιτητών και υποτροφιών (διάλεξη στο Ινστιτούτο Hoover, Ιανουάριος 2023).

Η τέταρτη διάσταση της κινεζικής πολιτικής είναι η απομόνωση της οικονομίας από τις πιέσεις που δημιουργούνται στην παγκόσμια οικονομία. Είναι το πρόγραμμα “Κίνα 2025” το οποίο ανακοινώθηκε από το Χι το 2015. Σε γενικές γραμμές το πρόγραμμα θέλει η κατασκευή εξαρτημάτων τεχνολογίας αιχμής που αφορούν τη κινεζική οικονομία, να πραγματοποιείται σε μεγάλο βαθμό από κινεζικές εταιρείες, ουσιαστικά αποβλέπει στην ελαχιστοποίηση εισαγωγών από τους ανταγωνιστές της στον τομέα της τεχνολογίας. Έτσι, προβλέπεται ότι μέχρι το 2025 το 70% των εξαρτημάτων τεχνολογίας αιχμής για την κινεζική οικονομία, θα κατασκευάζεται από κινεζικές εταιρείες.

Η πέμπτη διάσταση της πολιτικής του Χι επιδιώκει να μεταρρυθμίσει, αν όχι να αναδιαμορφώσει, το χαρακτήρα της παγκόσμιας διακυβέρνησης. Ουσιαστικά το Πεκίνο επιδιώκει να παγιώσει τις κινεζικές αξίες και νόρμες διαμέσου των διεθνών θεσμών στους οποίους είναι ισότιμο μέλος, όπως για παράδειγμα ο ΟΗΕ. Οι κύριες περιοχές ενδιαφέροντος του Πεκίνου είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ηλεκτρονική διακυβέρνηση, η αναπτυξιακή χρηματοδότηση και οι τεχνολογίες αιχμής. Η Κίνα διαθέτει υψηλόβαθμους αξιωματούχους σε καίριες θέσεις σε διάφορες διευθύνσεις των διεθνών οργανισμών, και μέσω των αξιωματούχων αυτών επιχειρεί να ασκήσει επιρροή και να αναβιβάσει τις δικές της αξίες στο διεθνές επίπεδο. Για παράδειγμα, έχει καταφέρει πολλές φορές με τις ψήφους των αξιωματούχων της να μπλοκάρει την παρουσία ακτιβιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα όργανα του ΟΗΕ (βλ. στο ίδιο).

4.3 Ευρώπη και Κίνα

Για την Ευρώπη η Κίνα αποτελεί σήμερα έναν από τους σημαντικότερους εμπορικούς εταίρους, αν όχι το σημαντικότερο. Η Κίνα έχει αναπτύξει αξιοθαύμαστες εμπορικές σχέσεις με τις πλούσιες χώρες του ευρωπαϊκού βορρά με τον όγκο των συναλλαγών και των επενδύσεων να αγγίζει τα εκατοντάδες δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως. Για να κατανοήσουμε πόσο σημαντικός εταίρος είναι η Κίνα για την ΕΕ και το αντίστροφο, αρκεί να εξετάσουμε τα στοιχεία του διμερούς εμπορίου για το έτος 2021. Για αυτή τη χρονιά, το 22,4% του συνόλου των αγαθών που εισήγαγε η ΕΕ είχαν παραχθεί στην Κίνα, με τις ΗΠΑ να καταλαμβάνουν τη δεύτερη θέση με 11% επί του συνόλου των εισαγωγών, τη Ρωσία στην τρίτη θέση με 7,5% και το Ηνωμένο Βασίλειο στην τέταρτη θέση με 6,9 % επί των συνολικών εισαγωγών. Η πανδημία έβαλε για μια στιγμή φρένο

στις εμπορικές σχέσεις με την Κίνα αλλά η αυξημένη ζήτηση για ιατρικά προϊόντα αποκατέστησε τις όποιες αρρυθμίες. Το 2021 η αξία των εισαγωγών από την Κίνα έφτασε τα 473 δις ευρώ, ήτοι υπερδιπλάσια σε σχέση με το 2008 και αυξημένα κατά 30% σε σχέση με το 2019 (ΕΛΙΑΜΕΠ, Νοέμβριος 2022).

Παρά το γεγονός ότι η Κίνα έχει κατακτήσει τη δεύτερη οικονομική σχέση σε παγκόσμιο επίπεδο, το Πεκίνο προτιμά να επικοινωνεί και να συνδιαλέγεται με τον υπόλοιπο κόσμο από τη θέση της αναπτυσσόμενης χώρας. Θεωρεί εαυτόν ως χώρα του φτωχού ‘‘Νότου’’. Η εξαιρετικά επικερδής εμπορική σχέση που έχει αναπτύξει με την ευρωπαϊκή ήπειρο ξεδιπλώνεται σε δύο ταχύτητες. Η πρώτη διάσταση είναι η παραδοσιακή εμπορική σχέση με τις πλούσιες Βόρειες ευρωπαϊκές χώρες που αποτελούν την ατμομηχανή της οικονομίας της ηπείρου. Είναι σχέση ‘‘Βορρά-Νότου’’. Η δεύτερη ταχύτητα αφορά τη σχέση της Κίνας με τις χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ και τις χώρες των Βαλκανίων. Είναι σχέση ‘‘Νότου-Νότου’’. Εκτός του BRI, η σχέση του Πεκίνου με τις χώρες της δεύτερης ταχύτητας, αναπτύσσονται και μέσω του συνεργατικού σχήματος ‘‘16+1’’. Ως κομμουνιστική χώρα και η ίδια, αναπτύσσει αυτό το συνεργατικό σχήμα από το 2012 με τις πρώην κομμουνιστικές χώρες της Ευρώπης, θεωρώντας πως έχει ιστορικό καθήκον να συμβάλει στην ανάπτυξή τους.

Αυτό που ταρακούνησε τους Ευρωπαίους είναι ότι το προαναφερθέν συνεργατικό σχήμα δεν λαμβάνει χώρα μέσα σε ένα, παραδοσιακά, ευρωπαϊκό θεσμοθετημένο πλαίσιο συλλογικής οικονομικής αλληλεπίδρασης. Δεν ακολουθεί τους κανόνες της φιλελεύθερης ευρωπαϊκής οικονομίας και του κανονιστικού της περιγράμματος. Οι σχέσεις που έχει καλλιεργήσει η Κίνα με τις χώρες του 16+1 αλλά και όσες συμμετέχουν στο OBOR, είναι σχέσεις διμερείς και βασίζονται συνήθως στη λογική της ανταλλαγής.

Από την πλευρά της η ΕΕ είχε αποτρέψει, την τελευταία δεκαετία, το βλέμμα της από τα δυτικά Βαλκάνια και επέτρεψε στην Κίνα να διεισδύσει σε μια προσπάθεια να δημιουργήσει διαδρόμους που θα συνδέουν την Ασία με την βόρεια Ευρώπη πιο γρήγορα και με χαμηλότερο κόστος. Οι σχέσεις της Κίνας με τις χώρες του 16+1 είναι κάτι παραπάνω από ανισοβαρείς, δεν διέπονται σε όλη τους την έκταση από το συλλογικό ευρωπαϊκό δίκαιο και αυτό έχει σαν συνέπεια να καταπατώνται διατάξεις του δικαίου του ανταγωνισμού ή τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το 2018 για παράδειγμα, 27 από τους 28 πρέσβεις της ΕΕ κατηγόρησαν το Πεκίνο ότι βάζει ευνοϊκούς όρους στις κινεζικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Ευρώπη ώστε να καταστήσει σινοκεντρικό το παγκόσμιο εμπόριο. Κατηγορήθηκε επίσης για τον μεγάλο αριθμό καμερών που έχει εγκαταστήσει η κινεζική εταιρία Huawei στη Σερβία στο πλαίσιο του διμερούς προγράμματος ‘‘Safe Cities’’ και για την μεγάλη κρίση χρέους του Μαυροβουνίου που προκλήθηκε από την αδυναμία του τελευταίου να ανταποκριθεί στα μεγάλα κατασκευαστικά έργα.

Το 2018 η ΕΕ αναπτύσσει τη Euro-Asia connectivity strategy, η οποία τότε είχε πάρει τη μορφή της απάντησης της Ένωσης στο σχέδιο OBOR. Με τη στρατηγικής της η ΕΕ, εκφράζει την πρόθεσή της να δημιουργήσει ένα συλλογικό πλαίσιο συνεργασίας των ευρωπαϊκών χωρών με την Κίνα, ενώ η τελευταία θα πρέπει να υιοθετήσει τον ευρωπαϊκό τρόπο συνεργασίας ακόμα και μέσα στα διμερή σχήματα που έχει

αναπτύξει. Οι αρχές που θα διέπουν τις σχέσεις δια-συνδεσιμότητας με την Κίνα θα πρέπει να βασίζονται στις αρχές της αξιοπιστίας, της οικονομικής, της δημοσιονομικής, της περιβαλλοντικής και της κοινωνικής βιωσιμότητας (European Parliament 2021).

Τον Σεπτέμβριο του 2021 η πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δηλώνει πως η Ένωση θα επανασχεδιάσει τον τρόπο που αλληλοεπιδρά και συνδέεται με τον υπόλοιπο κόσμο. Η νέα στρατηγική της ΕΕ ονομάστηκε Global Getaway. Αυτή εξωτερίκευση στον κόσμο θα βασίζεται στις παραδοσιακές ευρωπαϊκές αξίες και φιλοδοξεί να μεταλαμπαδεύσει τις αρχές της αξιοπιστίας και τη καλής διακυβέρνησης στους εταίρους της. Δεν επιθυμεί να δημιουργήσει σχέσεις εξάρτησης. Ο Υπατος Εκπρόσωπος της Ένωσης υιοθετεί την πρωτοβουλία και λίγους μήνες αργότερα ανακοινώνει πως θα κινητοποιηθούν κεφάλαια 300 δισεκατομμυρίων ευρώ μέχρι το 2027 για τις ανάγκες της νέας στρατηγικής (βλ. στο ίδιο).

Η ΕΕ τα τελευταία χρόνια ακολουθεί, μετά από παρότρυνση των ΗΠΑ, μια πιο αμερικανο-κεντρική προσέγγιση στη σχέση της με την Κίνα και ιδιαίτερα στους τομείς του οικονομικού ανταγωνισμού και των τεχνολογιών αιχμής. Για παράδειγμα, δεν αποδέχτηκε την εγκατάσταση στην ευρωπαϊκή ήπειρο το δίκτυο υψηλής ταχύτητας 5G του κινεζικού κολοσσού Huawei, φοβούμενη την χειραγώγηση των τηλεπικοινωνιών από μέρος της κινεζικής κυβέρνησης. Παρόλα αυτά, η Ευρώπη δεν αναγνωρίζει τον εαυτό της ως μέρος μιας “Θουκυδίδειας Παγίδας”, η οποία οδηγεί αναπόδραστα στο μέλλον σε ένα ανταγωνισμό με όρους σκληρής ισχύος. Η Κίνα δεν αποτελεί άμεση απειλή για την αρχιτεκτονική ασφαλείας της Ευρώπης. Παρά τις βλέψεις της για αντικατάσταση του status quo στο διεθνές γίνεσθαι, δεν διαθέτει αυτή τη στιγμή τους δείκτες ισχύος που θα επέτρεπαν την αποκαθήλωση των ΗΠΑ. Η Κίνα διεκδικεί για τον εαυτό της το δικαίωμα να συνομιλεί ισότιμα με τις ΗΠΑ αλλά δεν δείχνει μέχρι στιγμής να θέλει να αναλάβει την ευθύνη καθοδήγησης του Κόσμου. Η μετριοπαθής συμπεριφορά έναντι στον Ρωσο-Ουκρανικό πόλεμο αλλά και η πολύ προσεκτική της στάση μέσα στους διεθνείς οργανισμούς δεικνύουν την πρόθεση της Κίνας να μην διαταράξει περαιτέρω τις είδη διαταραγμένες ισορροπίες που προέκυψαν από την εισβολή της Ρωσίας. Το Πεκίνο υπερασπίζεται στον ΟΗΕ την κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα όλων των κρατών. Δεν διαφαίνεται στο άμεσο μέλλον να επιδιώκει μια πολύ στενή συμμαχία με τη Ρωσία που θα άλλαζε το παγκόσμιο ισοζύγιο ισχύος και θα αποτελούσε άμεση απειλή για την αρχιτεκτονική ασφάλειας της Ευρώπης.

Κεφάλαιο 5^ο: Ρωσία

5.1 Πως ο Ρωσο-Ουκρανικός πόλεμος απειλεί την αρχιτεκτονική ασφάλειας της Ευρώπης

Λίγο πριν την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022, ο υπουργός εξωτερικών της πρώτης, Σεργκέι Λαβρόφ, δήλωσε πως ο πρόεδρος Πούτιν συμβουλευέται τρία πρόσωπα, τον Ιβάν τον Τρομερό, τον Μέγα Πέτρο και την Αικατερίνη την Μεγάλη. Είναι τρεις Τσάροι του παρελθόντος της Ρωσίας που κατάφεραν να επεκτείνουν τα όρια της πάλαι ποτέ ρωσικής Αυτοκρατορίας (FT, 2023). Όπως και άλλοι ηγέτες των αναθεωρητικών δυνάμεων του 21^{ου} αιώνα, Χι της Κίνας ή

ο Ταγίπ Ερντογάν της Τουρκίας, ο Βλαντίμιρ Πούτιν στρέφει το βλέμμα του στο παρελθόν και κάνει προβολές στο μέλλον. Θεωρεί πως η Ρωσία έχει φτάσει σε τέτοια επίπεδα ισχύος τον 21^ο αιώνα, που της επιτρέπουν να επιδιώξει την αναβίωση της αυτοκρατορικής της αίγλης.

Στο περίφημο διάγγελμα του, λίγες μόνο ημέρες πριν την εισβολή, ο πρόεδρος Πούτιν έκανε μαθήματα ιστορίας, τόσο στην Ουκρανία, όσο και στον υπόλοιπο πλανήτη. Ούτε λίγο ούτε πολύ κατηγόρησε τον Λένιν για την ύπαρξη ανεξάρτητου ουκρανικού κράτος και υπογράμμισε πως η σημερινή Ρωσία είναι ικανή και διατεθειμένη να διορθώσει αυτό το λάθος (Φίλης, 2022,12). Επιχείρησε να προσδώσει στην “ειδική στρατιωτική επιχείρηση” χαρακτήρα αναπόφευκτου ιστορικού δικαιώματος.

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου βρήκε το δυτικό φιλελεύθερο μοντέλο να επικρατεί αυτού του κομμουνιστικού υποδείγματος. Πολλοί στοχαστές, μελετητές και αναλυτές μίλησαν για το “Τέλος της Ιστορίας” και πως ο δρόμος προς τον εκδημοκρατισμό αποτελεί τον μόνο και τον τελικό προορισμό όλων των χωρών παγκοσμίως. Το γεγονός αυτό οδήγησε τη Δύση, και ιδιαίτερα τις ΗΠΑ, σε μια σταυροφορία διάδοσης και διάχυσης των φιλελεύθερων αξιών προς τον υπόλοιπο πλανήτη, ακόμα και με μη ειρηνικά μέσα. Ενδεικτικά είναι τα παραδείγματα του Ιράκ, του Αφγανιστάν, των χωρών της Βόρειας Αφρικής. Η υπερέκταση που χαρακτηρίστηκε από πολεμικές και ιδεολογικές σταυροφορίες στέρησε από τη Δύση πολλούς και ζωτικούς πόρους που θα μπορούσαν να είχαν επενδυθεί για την ενδυνάμωση του εσωτερικού των δυτικών κρατών. Η αποβιομηχανοποίηση στο πλαίσιο της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας είχε ήδη προκαλέσει τεράστιες κοινωνικές ανισότητες στο εσωτερικό των δυτικών χωρών και ιδιαίτερα στις ΗΠΑ (Αρβανιτόπουλος, 2022, 27).

Οι ΗΠΑ αναγκάστηκαν να ακολουθήσουν πολιτικές αυτοσυγκράτησης από τις αρχές τις δεκαετίας του 2010 με στόχο την εξοικονόμηση πόρων και την ενδυνάμωση του εσωτερικού βιομηχανικού και εμπορικού τομέα. Το μήνυμα, όμως, που στάλθηκε σε πλανητικό επίπεδο ήταν πως οι ΗΠΑ δεν θα μπορούσαν πια να υπερασπιστούν το οικοδόμημα που δημιούργησαν από το τέλος του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου. Αναθεωρητικές δυνάμεις όπως η Κίνα και η Ρωσία αναγνώρισαν την αναδίπλωση των ΗΠΑ ως την ιστορική στιγμή να καλύψουν το συστημικό κενό που είχε δημιουργηθεί. Η χλιαρή στάση της Δύσης απέναντι στη ρωσική εισβολή στη Γεωργία το 2008, στην προσάρτηση της Κριμαίας το 2014, στο μεγάλο γεωπολιτικό άνοιγμα της Ρωσίας με την ανάμειξή της στο συριακό εμφύλιο, η άτακτη φυγή των Νατοϊκών στρατευμάτων από το Αφγανιστάν, έδωσαν την εντύπωση στον πρόεδρο Πούτιν πως η περιδίνηση στην οποία έχει βρεθεί η Δύση είναι μη αναστρέψιμη (βλ. στο ίδιο).

Για τον Κωνσταντίνο Αρβανιτόπουλο ο πόλεμος στην Ουκρανία δεν αποτελεί απλά μια ακόμα περιφερειακή κρίση, η Ρωσία δεν ενδιαφέρεται μόνο να προσαρτήσει εδάφη και να εντάξει την Ουκρανία υπό την σκέπη της. Η εισβολή που ξεκίνησε το Φλεβάρη του 2022 συμβολίζει το πέρασμα σε μια νέα ιστορική περίοδο η οποία θα χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια των αναθεωρητικών δυνάμεων να αλλάξουν το status quo σε περιφερειακό και πλανητικό επίπεδο. Μεγάλες δυνάμεις όπως Ρωσία και Κίνα αμφισβητούν ευθέως το δυτικό φιλελεύθερο υπόδειγμα και προβάλλουν τα δικά τους μοντέλα, αυτά του αυταρχισμού και του ολιγαρχικού καπιταλισμού, ως τα εναλλακτικά της δημοκρατία και της ελεύθερης οικονομίας αντίστοιχα (βλ. στο ίδιο, 23-24). Η

Ευρώπη από τον Φλεβάρη του 2022 βρίσκεται στο επίκεντρο αυτών των γεωπολιτικών τεκτονικών αλλαγών και καλείται να επιστρέψει και πάλι στις εποχές που λόγο είχε η ισχύς και η εξισορρόπηση δυνάμεων. Καλείται και πάλι να εισέλθει στην Realpolitik και να υπερασπιστεί ως ισότιμος πυλώνας στη διατλαντική συμμαχία τα κεκτημένα των τελευταίων εφτά δεκαετιών. Πως απειλείται, όμως, η αρχιτεκτονικά ασφάλειας της Ευρώπης;

Για τον Robert Pszczel, αναλυτή του NATO, η μεγαλύτερη απειλή έρχεται από το πυρηνικό οπλοστάσιο της Ρωσίας. Σε αντίθεση με τις διοικήσεις της προ Πούτιν εποχής, η τωρινή διοίκηση της Ρωσίας επιδίδεται σε μια ανεύθυνη ρητορική απειλών χρησιμοποίησης πυρηνικών όπλων. Αν και η πιθανότητα χρήσης αυτών των όπλων περιορίζεται στο 5%, κάθε φορά που η δύση κλιμακώνει τη βοήθειά της στην Ουκρανία στέλνοντας φονικότερα οπλικά συστήματα, το περιβάλλον του προέδρου Πούτιν απειλεί τη Συμμαχία με πυρηνικό ολοκαύτωμα. Μέσα στο 2022 η Ρωσία προχώρησε σε δοκιμές δύο πυρηνικών πυραύλων (2022). Στις 18 Οκτωβρίου του 2023 η ρωσική Δούμα ανακάλεσε την επικύρωση της Συνθήκης για τη δοκιμή πυρηνικών όπλων (Comprehensive Test Ban Treaty) και λίγες μόλις μέρες αργότερα ο πρόεδρος Πούτιν ανακοίνωσε την αναστολή τη συμμετοχής της Ρωσία στη συγκεκριμένη Συνθήκη. Ιδιαίτερα ανησυχητική για την παγκόσμια ασφάλεια και κυρίως για την ευρωπαϊκή είναι και η απόσυρση της Ρωσίας από τη Συνθήκη για τις συμβατικές δυνάμεις στην Ευρώπη (Conventional Forces in Europe), όπως και η παραβίαση της Συνθήκης για του πυρηνικούς πυραύλους μέσου βεληνεκούς (Intermediate Range Nuclear Forces Treaty). Το Φεβρουάριο του 2023 ο πρόεδρος Πούτιν ανακοίνωσε την απόσυρση της Ρωσίας από τη Συνθήκη New Start για την ανάπτυξη των πυρηνικών όπλων. Αν και η καχυποψία και η έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των υπερδυνάμεων είναι διαχρονικά διάχυτη, η συγκεκριμένη Συνθήκη αποτελούσε ένα βήμα επικοινωνίας μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας και μια συμβολική πιθανότητα κατανόησης (Grand, 2023).

Επιπροσθέτως, παρά την εμφανή αδυναμία των ρωσικών συμβατικών δυνάμεων να επιτύχουν τους πολιτικούς στόχους που είχε θέσει η ηγεσία της χώρας στην Ουκρανία, υπάρχουν φόβοι και σενάρια που θέλουν τη Ρωσία να επιτίθεται και σε άλλα γειτονικά κράτη. Οι πρώην σοβιετικές χώρες θεωρούν πως μια δυνητική επικράτηση της Ρωσίας στην Ουκρανία, θα τις κατέτασσε αυτόματα στο στόχαστρο της επεκτατικής πολιτικής του Πούτιν. Το μικρό μέγεθος των βαλτικών κρατών, αν και ανήκουν στη Συμμαχία, δεν θα μπορούσε παρά να αποτελεί ευνοϊκό παράγοντα μιας πιθανής επίθεσης. Ο προαιώνιος εχθρός της Ρωσίας, η Πολωνία, θα μπορούσε να αποτελεί το επόμενο μεγαλεπήβολο σχέδιο της Μόσχας. Αν συνυπολογίσουμε το γεγονός ότι το έδαφος της Νατοϊκής Πολωνίας αποτελεί το χώρο από τον οποίο διαχέονται τα οπλικά συστήματα της Συμμαχίας στην Ουκρανία, τότε το ενδεχόμενο επίθεσης δεν είναι απολύτως απίθανο. Η Γεωργία που έχει εκφράσει τη βούληση να ενταχθεί στους φιλελεύθερους μηχανισμούς (ΕΕ και NATO) και έχει πληρώσει ακριβώς αυτή της τη στάση αποτελεί ένα δυνητικό μελλοντικό στόχο. Η Λευκορωσία έχει προσδεθεί από την αρχή στο άρμα της Μόσχας και αποτελεί την μόνη σύμμαχο χώρα στην περιοχή. Πρόσφατα μάλιστα η Ρωσία εγκατέστησε πυραύλους που μπορούν να φέρουν πυρηνικές κεφαλές στη γειτονική Λευκορωσία. Κάθε μορφή αντίδρασης και υπόνοια αλλαγής καθεστώτος στη Λευκορωσία ή και στο Καζακστάν, ο ρωσικός παράγον φροντίζει να καταστέλλεται άμεσα (Courtney, 2023).

Για το έτος 2021, το 25% των συνολικών εισαγωγών της ΕΕ σε πετρέλαιο και παραγώγων του, πραγματοποιήθηκε από τη Ρωσία. Αυτό σημαίνει πως δαπανήθηκαν 48 δις ευρώ για αργό πετρέλαιο και 23 για παράγωγα πετρελαίου (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022). Για την ίδια χρονιά, το 40% των συνολικών εισαγωγών φυσικού αερίου της ΕΕ προήλθε επίσης από τη Ρωσία (Οικονομικός Ταχυδρόμος, 2022). Η εμφανώς μεγάλη εξάρτηση της ΕΕ σε φθηνή ενέργεια από τη Ρωσία έδωσε την ευκαιρία στην τελευταία να εργαλειοποιήσει και να οπλοποιήσει, μετά την έναρξη του πολέμου, τα τεράστια αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου που διαθέτει. Θέλοντας να πιέσει την Ευρώπη να αποσύρει τις οικονομικές κυρώσεις, άρχισε σταδιακά να περιορίζει τη ροή ενέργειας μέσω των αγωγών εκτινάζοντας στα ύψη τις ενεργειακές τιμές στα διεθνή χρηματιστήρια. Η ΕΕ αναγκάστηκε να αγοράζει πανάκριβο LNG από τη Ρωσία και από παρόχους που βρίσκονται γεωγραφικά πολύ μακριά από τη ευρωπαϊκή ήπειρο. Αυτό δημιούργησε ένα ντόμινο δυσλειτουργιών στις εφοδιαστικές αλυσίδες με το κόστος να μετακυλιέται τελικά στον τελευταίο κρίκο της αλυσίδας, τους καταναλωτές. Η τεράστια κρίση πληθωρισμού που βίωσε και βιώσει η Ευρώπη από την έναρξη του πολέμου, γέννησε στο εσωτερικό της Ένωσης φυγόκεντρες δυνάμεις και πολιτικές ασυμφωνίες που δυνητικά θα μπορούσαν να προκαλέσουν αποσυσπείρωση και αποσταθεροποίηση. Είναι πολλές οι ηγεσίες στα κράτη-μέλη της ΕΕ που αναρωτιούνται μέχρι πότε οι ευρωπαίοι πολίτες θα επωμίζονται το βάρος του πολέμου στην Ουκρανία (Φίλης, 2022, 17-18).

Παράλληλα, η Μόσχα δέσμευσε μεγάλες ποσότητες σιταριού και καλαμποκιού οι οποίες μεταφέρονταν από τα λιμάνια της Ουκρανίας στον υπόλοιπο κόσμο, επιδιώκοντας να προκαλέσει συνθήκες επισιτιστικής κρίσης στο μεγαλύτερο μέρος του πλανήτη και ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να διαταραχθούν οι διεθνείς αγορές, οι εφοδιαστικές αλυσίδες τροφίμων και να εκτοξευτούν οι τιμές των προϊόντων σε δυσθεώρητα ύψη. Αν και ο πληθωρισμός στην αγορά της ενέργειας έχει πτωτικές τάσεις, ο πληθωρισμός στα τρόφιμα επιμένει να βρίσκεται πάνω από τα επιτρεπτά όρια. Οι ευρωπαίοι πολίτες αδυνατούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά στις συνθήκες ακραίου πληθωρισμού τον τελευταίο ενάμιση χρόνο και σχεδόν όλες οι κυβερνήσεις αναγκάζονται να ακολουθήσουν επιδοματικές πολιτικές που αντιβαίνουν όλες τις κείμενες συνθήκες της σταθερότητας της οικονομικής ένωσης και του ενιαίου νομίσματος (βλ. στο ίδιο, 16).

Η κοινωνική ειρήνη και η εσωτερική σταθερότητα στους κόλπους της ΕΕ αποτελούν ίσως τις μεγαλύτερες προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει στο άμεσο μέλλον η Ένωση. Τα κράτη μέλη της ΕΕ δεν ξεκινούν από την ίδια αφετηρία ως προς τον στόχο της κοινής αντιμετώπισης της Ρωσίας μελλοντικά. Οι χώρες που συνορεύουν με τη Ρωσία δεν έχουν τις ίδιες παραστάσεις απειλής με τις χώρες της δυτικής Ευρώπης ή αυτές του νότου. Ή κάποιες άλλες, όπως η Ουγγαρία για παράδειγμα, δεν είναι διατεθειμένες να διακόψουν απόλυτα την ενεργειακή σχέση με την Μόσχα. Μερικές χώρες προτίθενται να ηγηθούν της στρατηγικής αυτονομίας της ΕΕ, ενώ άλλες είναι προσηλωμένες στις εγγυήσεις ασφαλείας του ΝΑΤΟ και ειδικότερα των ΗΠΑ. Οι φυγόκεντρες δυνάμεις που γεννά ο πόλεμος στην Ουκρανία θα πρέπει να αποτελέσουν προτεραιότητα για τους σχεδιαστές πολιτικής αλλά και για αυτούς που λαμβάνουν αποφάσεις. Μόνο ενωμένη η Ευρώπη θα μπορέσει να ενηλικιωθεί γεωπολιτικά και να αποτελέσει ισότιμο και αξιόπιστο πόλο μέσα στη διατλαντική συμμαχία.

5.2 Θα αποκλειστεί για πάντα η Ρωσία από την Ευρώπη;

Θα μπορούσε να ειπωθεί πως η Ρωσία αποτελεί μέρος της αρχιτεκτονικής ασφάλειας της Ευρώπης από τον 17^ο αιώνα όταν Τσάρος ήταν ο Μεγάλος Πέτρος και πολύ περισσότερο από τον 18^ο αιώνα με την Μεγάλη Αικατερίνη. Η αυτοκρατορική Ρωσία κέρδισε τον Ναπολέοντα, στη συνέχεια συμπαράταχθηκε δίπλα στην Αυστρία και τη Πρωσία ώστε να εγγυηθεί τη σταθερότητα της Ηπείρου και τον 19^ο αιώνα αποτελούσε ένα από τα πιο σημαντικά έθνη της Ευρώπης. Πριν το πρώτο παγκόσμιο πόλεμο ήταν ήδη αναπόσπαστο κομμάτι της ευρωπαϊκής διπλωματίας και σημαντικός εταίρος στο σύστημα ισορροπίας μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών.

Από τον 19^ο αιώνα η συνεισφορά της Ρωσίας στον ευρωπαϊκό πολιτισμό είναι αξιοσημείωτη, ειδικά στη λογοτεχνία, τη μουσική και το μπαλέτο. Η άνθηση του ρωσικού πολιτισμού υποκινήθηκε από τα ρεύματα και τις ιδέες της Ευρώπης και βρήκε στην τελευταία πρόσφορο έδαφος για την εξωτερική του. Οι μοναρχικοί οίκοι της Ευρώπης ήταν στενά συνδεδεμένοι με αυτόν της Ρωσίας και συνήπταν γάμους ώστε να ενισχύσουν τη θέση τους στους συσχετισμούς ισχύος μέσα στην Ήπειρο. Ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος συνετέλεσε στην πλήρη εξαφάνιση της αριστοκρατίας και των αυτοκρατορικών οίκων και ως εκ τούτου εξάλειψε δια παντός το σημαντικότερο συνδετικό κρίκο μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών και του παλαιού συστήματος ισορροπίας. Παράλληλα η επικράτηση της Οκτωβριανής επανάστασης και του κομμουνιστικού υποδείγματος άρχισε να υψώνει τείχη ανάμεσα στην Ευρώπη και τη Ρωσία. Παρά τη μεγάλη δυσπιστία του Ιωσήφ Στάλιν προς τη Δύση και τις τάσεις απομονωτισμού της ΕΣΣΔ, ο σοβιετικός ηγέτης βασίστηκε στην ευρωπαϊκή τεχνολογία και στους Ευρωπαίους μηχανικούς για την ανάπτυξη της χώρας του (Kimmage-Lipman, 2023).

Η συμβολή της ΕΣΣΔ στον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο και στην αποκατάσταση των ισορροπιών στην ευρωπαϊκή Ήπειρο ήταν κάτι παραπάνω από ζωτικής σημασίας. Υπολογίζεται ότι η Ρωσία θυσίασε περί τα 12 εκατομμύρια στρατιωτών στον μεγάλο πόλεμο ενώ έχασαν τη ζωή τους περίπου 14,5 Ρώσοι πολίτες. Η διάσπαση των ναζιστικών στρατευμάτων σε ανατολικό και δυτικό μέτωπο ήταν καθοριστική για την ήττα της χιτλερικής Γερμανίας και την αποκατάσταση της ειρήνης στην αιματοβαμμένη Ήπειρο. Μια ειρήνη που δεν ήταν καθόλου δεδομένη μετά το μοίρασμα του πλανήτη σε κομμουνιστική Ανατολή και φιλελεύθερη Δύση. Χρειάστηκε η “μυώδης” παρουσία των ΗΠΑ στην Ευρώπη, ώστε να μπορέσει να εξισορροπηθεί η επεκτατική τάση της ΕΕΣΔ προς τη Δύση και να οικοδομηθεί ένα σύστημα εύθραυστης ειρήνης. Παραδόξως, η στρατιωτική ισχύς των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ, αλλά και τα πυρηνικά τους οπλοστάσια ήταν αυτά που επέφεραν την “Ισορροπία του Τρόμου” καθ’ όλη τη διάρκεια του Ψυχρού πολέμου. Ακόμα και ως αντίπαλοι, τα δύο στρατόπεδα εγγυήθηκαν, ως ευρωπαϊκές δυνάμεις, την ασφάλεια στην Ήπειρο και ιδιαίτερα με την Τελική Πράξη του Ελσίνκι το 1975 (βλ. στο ίδιο).

Με τη λήξη του Ψυχρού πολέμου, και για περισσότερα από 30 χρόνια, η Ρωσία θα αποτελεί σημαντικό κομμάτι της αρχιτεκτονικής ασφάλειας της Ευρώπης και του ευρωατλαντικού χώρου. Το 1991, μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, η ανεξάρτητη Ρωσία άρχισε να συμμετέχει στο Συμβούλιο Βορειο-Ατλαντικής Συνεργασίας το οποίο αντικαταστάθηκε το 1997 από το Ευρω-Ατλαντικό Συμβούλιο Συνεργασίας. Πρακτικά

άρχισε να συμμετέχει στο ευρωπαϊκό σύστημα ασφαλείας το 1994 όταν και απέστειλε προσωπικό στα δυτικά Βαλκάνια στο πλαίσιο των ειρηνευτικών αποστολών του NATO. Παράλληλα, το 1997 υπεγράφη και το NATO-Russia ACT οποίο παρείχε και την επίσημη βάση για τη διμερή σχέση, ενώ την ίδια χρονιά ιδρύθηκε και το Μόνιμο Κοινό Συμβούλιο ως φόρουμ διαβούλευσης και συνεργασίας. Η Ρωσία διέκοψε για μερικά χρόνια την επαφή της με το NATO λόγω της κρίσης του Κοσσόβου, αλλά το 2002 η σχέση μπήκε σε νέα βάση με την ενεργοποίηση του Συμβουλίου NATO-Ρωσίας, όπως αυτό ιδρύθηκε με τη Διακήρυξη της Ρώμης την ίδια χρονιά. Ήδη από το 1998 η Ρωσία είχε εγκαταστήσει μια διπλωματική αντιπροσωπία στο NATO, ενώ η Συμμαχία εγκαίνιασε ένα Γραφείο Πληροφοριών στην Μόσχα το 2001 και εγκατέστησε στη ρωσική πρωτεύουσα Σύνδεσμο Στρατιωτικών Αποστολών το 2002. Οι σχέσεις διακόπηκαν και πάλι το 2008 με τον πόλεμο στη Γεωργία και η προσάρτηση της Κριμαίας το 2014 από τη Ρωσία έβαλε την ταφόπλακα στην τριαντακονταετή συνεργασία. Μέχρι και τον Απρίλιο του 2014 NATO και Ρωσία συνεργάζονταν σε ένα ευρύ φάσμα περιοχών κοινού ενδιαφέροντος: συμμετοχή της Ρωσίας σε επιχειρήσεις στο Αφγανιστάν υπό τη διοικητική ομπρέλα του NATO, ασκήσεις για την καταπολέμηση των δικτύων διακίνησης ναρκωτικών στο Αφγανιστάν και την κεντρική Ασία, ασκήσεις και ανταλλαγή πληροφοριών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, συμμετοχή της Ρωσίας με πολεμικά πλοία στη Μεσόγειο και στο Κέρας της Αφρικής για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και της πειρατείας, στενή συνεργασία για τους βαλλιστικούς πυραύλους και κυρίως για τα πυρηνικά όπλα, ασκήσεις έρευνας και διάδοσης, συνεργασία στον τομέα της πολεμικής βιομηχανίας, ανάπτυξη κοινών προγραμμάτων για την έρευνα και την τεχνολογία και πολλές άλλες (NATO, 2023).

Με την εισβολή στην Ουκρανία, η Ρωσία δεν καταπατά απλώς την εδαφική ακεραιότητα της πρώτης, αλλά επιχειρεί να αλλάξει όλη την αρχιτεκτονική των συνόρων της Ευρώπης, έτσι όπως είχε συμφωνηθεί με την Τελική Πράξη του Ελσίνκι το 1975. Επιπροσθέτως, εκθεμελιώνει την αρχιτεκτονική ασφάλειας της Ηπείρου όπως προέκυψε από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και μετά, ακόμη και αν υπήρξε και ίδια σημαντικό συστατικό της. Το σημαντικότερο όλων είναι ότι αμφισβητεί ευθέως το φιλελεύθερο μοντέλο έννομης τάξης στη Ηπείρου με μεσο-μακροπρόθεσμο στόχο να το αντικαταστήσει με το δικό της υπόδειγμα.

Μετά το αρχικό σοκ της εισβολής, η ΕΕ αντέδρασε συλλογικά και συντονισμένα και επέβαλε οικονομικές κυρώσεις στη Ρωσία για να την αποτρέψει να συνεχίσει απρόσκοπτα τα αναθεωρητικά της σχέδια. Κυρώσεις που δεν έχουν προηγούμενο στην ανθρώπινη ιστορία. Παράλληλα, διέκοψε κάθε εμπορική συναλλαγή με την Μόσχα και κυρίως στον τομέα της ενέργειας. Ακόμα και αν η φτηνή ρωσική ενέργεια έχει συμβάλει τα μέγιστα στο οικονομικό θαύμα της Ενωμένης Ευρώπης, η πρόθεση της τελευταίας είναι να απεξαρτηθεί τελείως από τη Ρωσία ως πάροχο. Η Ευρώπη έδειξε με τη σθεναρή της στάση πως προτίθεται να ρίξει κάθε γέφυρα με τη Ρωσία. Το ερώτημα που γεννάται είναι αν μπορεί η Ρωσία να αποκλειστεί δια παντός από την Ευρώπη.

Υπάρχουν φωνές στην ΕΕ που λένε πως η Ρωσία είναι πολύ μεγάλη χώρα, με ανεξάντλητες πλουτοπαραγωγικές πηγές για να αποτελεί έναν αιώνιο εχθρό για την Ευρώπη. Είναι γειτονική χώρα με το μεγαλύτερο πυρηνικό οπλοστάσιο στον κόσμο και ισχυρό συμβατικό στρατό, έτσι το κόστος ανάσχεσής της θα ήταν δυσβάσταχτο για του

ευρωπαίους πολίτες. Ταυτόχρονα, η ενεργειακή απεξάρτηση εμπεριέχει δύο τουλάχιστον, ζωτικής σημασίας, μειονεκτήματα. Το πρώτο είναι η αναζήτηση ενεργειακών πόρων στις αγορές του υπόλοιπου πλανήτη. Το κόστος μεταφοράς ορυκτών καυσίμων από τις ΗΠΑ, για παράδειγμα, ή από τις χώρες του Κόλπου, έχει εκτοξεύσει το κόστος ζωής των ευρωπαίων πολιτών σε τέτοια επίπεδα, που τους κάνει να αναρωτιούνται αν είναι διατεθειμένοι να χρηματοδοτούν έναν συνεχιζόμενο πόλεμο στην Ουκρανία. Το δεύτερο μειονέκτημα είναι η δυνητική εξάρτηση της ΕΕ από την Κίνα. Ο φιλόδοξος στόχος της Περιβαλλοντικής Ουδετερότητας μέχρι το 2050 οδηγεί την Ευρώπη να εισάγει νέες τεχνολογίες και υλικά, όπως οι “σπάνιες γαίες” από την Κίνα. Η Κίνα αυτή τη στιγμή αποτελεί τον μεγαλύτερο επενδυτή στον κόσμο όσον αφορά τις ΑΠΕ αλλά και στην παραγωγή ενέργειας με χαμηλές εκπομπές άνθρακα, ενώ παράγει το 60% των φωτοβολταϊκών πανελς παγκοσμίως (Ρουμελιώτης-Κολλάρος, 483). Για τις “σπάνιες γαίες” αρκεί να αναφέρουμε ενδεικτικά πως τα αποθέματα των ΗΠΑ φτάνουν τους 13.000 τόνους και της Κίνας 55.000 τόνους. Η Κίνα προμηθεύει το 90% των αναγκών σε σπάνιες γαίες όλο τον κόσμο (βλ. στο ίδιο, 327).

Στην τριγωνική σχέση Δύσης, Ρωσίας, Κίνας, η τελευταία παίζει τον πρωταγωνιστικό ρόλο. Θα πρέπει να σημειωθεί πως Ρωσία και Κίνα μοιράζονται τουλάχιστον τρία κοινά στοιχεία στην εξωτερική τους πολιτική. Πρώτο στοιχείο είναι πως και οι δύο χώρες εναντιώνονται στην πλανητική ηγεμονία των ΗΠΑ και στόχος τους είναι η λήξη της. Δεύτερον, και οι δύο χώρες αμφισβητούν ευθέως τη φιλελεύθερη δημοκρατική τάξη οι οποία βασίζεται στους κανόνες του πλουραλισμού και θέλουν να την αντικαταστήσουν με μια μετά-δυτική, μετά-δημοκρατική τάξη η οποία θα βασίζεται σε διμερές σχέσεις και σε σφαίρες επιρροής. Τρίτον, θεωρούν πως το δικό τους υπόδειγμα, δηλαδή ο αυταρχικός τρόπος διακυβέρνησης, είναι ιδανικότερος στη διαχείριση κρίσεων από αυτό της δημοκρατίας (Daehnhardt 2023, 21). Παρά τα κοινά τους στοιχεία, μόνο η Κίνα διαθέτει όλους εκείνους τους συντελεστές ισχύος που δυνητικά θα μπορούσαν να την καταστήσουν ισάξιο ανταγωνιστή και αντίπαλο των ΗΠΑ. Αν και η Μόσχα έχει τραβήξει προς το παρόν το γεωπολιτικό ενδιαφέρον προς ο μέρος της, το έχει καταφέρει, μόνο, παροδικά και παίζοντας το ρόλο του παγκόσμιου “ταραξία”. Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενα κεφάλαια, το στρατηγικό βλέμμα των ΗΠΑ έχει στραφεί προς τον Ινδο-Ειρηνικό Ωκεανό.

Το ερώτημα είναι αν η Δύση διαθέτει την πολυτέλεια να αφήσει τη Ρωσία να πέσει στη γεωπολιτική “αγκαλιά” της Κίνας. Το Πεκίνο είναι ένα από τα πέντε μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και εξακολουθεί να υπεραμύνεται του Βεσφαλιανού κράτους, στο επίκεντρο της πολιτικής του βρίσκεται η εθνική ανεξαρτησία και η εδαφική ακεραιότητα των κρατών. Ίσως έτσι να εξηγείται και η μη ένθερμη υποστήριξη της Ρωσικής εισβολής. Επιπροσθέτως, οι διαφορές με τη Ρωσία είναι ιστορικές και σημαντικές. Παρόλα αυτά, η σταδιακή κλιμάκωση της βοήθειας του ΝΑΤΟ στην Ουκρανία και οι συνθήκες πολυετούς απομόνωσης που έχουν επιβάλει οι δυτικές χώρες στη Ρωσία, φαίνεται να οδηγούν την τελευταία σε γεωστρατηγικό “εναγκαλισμό” με το Πεκίνο. Ενδεικτικές είναι οι, μόνιμοι χαρακτήρα, ενεργειακές συμφωνίες μεταξύ των δύο χωρών, καθώς επίσης οι όλο και αυξανόμενες ασκήσεις των ναυτικών τους δυνάμεων στις θάλασσες της Ιαπωνίας και τον Ινδο-Ειρηνικό. Το σίγουρο είναι πως η συλλογική Δύση θα μπορούσε να δώσει τις απαντήσεις στις αναθεωρητικές βλέψεις της Κίνας. Το ερώτημα είναι, τί θα μπορούσε να συμβεί αν

στην αδιαμφισβήτητη ισχύ της Κίνας προστεθεί το πυρηνικό οπλοστάσιο της Ρωσίας. Θα μπορούσε η Δύση να αντιμετωπίσει τις δύο χώρες ως έναν αδιαίρετο πόλο ισχύος;

Είναι ίσως πρόωμο και παρακινδυνευμένο να προβλέψει κανείς το μέλλον της Ρωσίας σε σχέση με τη Δύση και ειδικότερα με την Ευρώπη. Πολλοί αναλυτές θεωρούν πως το πρόβλημα της Μόσχας είναι ο Βλαντίμιρ Πούτιν. Ποιος, όμως, θα μπορούσε να εγγυηθεί ότι ο διάδοχος του προέδρου Πούτιν θα ήταν κάποιος με δυτικο-κεντρικό τρόπο σκέψης και όχι ένας συνεχιστής της αναβίωσης της αυτοκρατορικής Ρωσίας; Άλλοι αναλυτές θεωρούν πως μια ήττα της Ρωσίας στα πεδία των μαχών θα την ανάγκαζε να στραφεί και πάλι προς το μέρος της Ευρώπης. Τη στιγμή που γράφεται η παρούσα εργασία, η ουκρανική αντεπίθεση έχει αποτύχει να πετύχει έστω και μικρές νίκες στα πεδία των μαχών. Ταυτόχρονα, έχει ξεσπάσει πόλεμος στο Ισραήλ και όλα τα βλέμματα του κόσμου έχουν στραφεί σ' αυτή την περιοχή. Η αμερικανική βουλή, μάλιστα, έχει απορρίψει την οικονομική βοήθεια, ύψους 60 δισεκατομμυρίων, που πρότεινε ο πρόεδρος Μπαϊντεν για την Ουκρανία. Δεν διαφαίνεται, προς το παρόν, ο τρόπος με τον οποίο θα μπορούσε να ηττηθεί η Ρωσία και η Ουκρανία να ανακτήσει τα χαμένα της εδάφη. Δεν υπάρχει κάποια μαγική συνταγή η οποία θα οδηγήσει στον τερματισμό της σύγκρουσης. Η ΕΕ θα πρέπει να επισπεύσει τις ενταξιακές διαδικασίες για την Ουκρανία, ώστε η τελευταία να βρίσκεται σε ισχυρότερη θέση την επαύριον του πολέμου στις διαπραγματεύσεις με τη Ρωσία.

Κεφάλαιο 6^ο: Ευρώπη

6.1 Ενδυνάμωση της Άμυνας και της Ασφάλειας. EUGS

Το 2022 ήταν η χρονιά που ένας, πλήρους έκτασης, πόλεμος επέστρεψε στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο της ίδιας χρονιάς αποτελεί τον μεγαλύτερο σε έκταση πόλεμο από το 1945 και μετά, με εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους να χάνουν τη ζωή τους και να τραυματίζονται, ενώ εκατομμύρια Ουκρανοί πολίτες αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και να μεταναστεύουν σε χώρες της υπόλοιπης Ευρώπης. Για σημαίνοντα πρόσωπα της ευρωπαϊκής πολιτικής σκηνής, για το σύνολο της ακαδημαϊκής κοινότητας, αλλά και για το σύνολο τον δεξαμενών σκέψης, η χρονιά αυτή θα αποτελεί ορόσημο στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια ιστορία, καθώς με την απρόκλητη εισβολή της Ρωσίας, κατέρρευσαν όλες οι βεβαιότητες της διεθνούς έννομης τάξης, όπως επίσης και η αρχιτεκτονική ασφάλειας της περιοχής της Ευρασίας όπως τη γνωρίζαμε μέχρι τότε. Αποτελεί κοινή διαπίστωση, λοιπόν, πως η 24^η του Φεβρουαρίου του 2022 θα βγάλει από το γεωπολιτικό “λήθαργο” την Ευρώπη, θα τη θέσει προ των ευθυνών της, και θα την αναγκάσει να αναλάβει τον ιστορικό της ρόλο ως ισότιμος συνδιαμορφωτής της νέας διεθνούς αρχιτεκτονικής ασφάλειας. Η Ευρώπη καλείται να αλλάξει και πάλι υπόδειγμα και να διαδραματίσει γεωπολιτικό ρόλο στις τεκτονικές αλλαγές μετατόπισης ισχύος και ανάδυσης και άλλων πόλων επιρροής στη διεθνή σκηνή.

Παρά το γεγονός ότι ο Ρωσο-Ουκρανικός πόλεμος αποτέλεσε το μεγαλύτερο ταρακούνημα για το ειρηνικό οικοδόμημα της ΕΕ, η τελευταία άρχισε από τις αρχές της δεκαετίας του 2010 να προσανατολίζεται προς την ενδυνάμωση του τομέα της ασφάλειας της μέσω της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας. Είναι μια δεκαετία με σημαντικά γεγονότα τα οποία θα ενεργοποιήσουν πολλές πηγές αμφισβήτησης της διεθνούς έννομης τάξης και κυρίως του δυτικοκεντρικού μοντέλου ισορροπίας ισχύος. Το 2013, για παράδειγμα, ο Κινέζος πρόεδρος Χι θα επικοινωνήσει στον υπόλοιπο κόσμο το σχέδιο αναβίωσης του Δρόμου του Μεταξιού, το οποίο ουσιαστικά σηματοδοτεί και την επιδίωξη της Κίνας να καταστεί κεντρικός παίκτης στα γεωπολιτικά δρώμενα παγκοσμίως. Η αντίδραση των ΗΠΑ ήταν αυτή που, λίγο έως πολύ, αναμενόταν. Την ίδια στιγμή σχεδόν, ο πρόεδρος Ομπάμα θα ανακοινώσει την μετατόπιση του γεωστρατηγικού κέντρου βάρους της χώρας, από την Ευρώπη και τη Μέση Ανατολή στον Ινδο-Ειρηνικό Ωκεανό και την Κίνα. Είναι η χρονιά που οι Ευρωπαίοι σύμμαχοι θα συνειδητοποιήσουν ότι δεν βρίσκονται πια στο επίκεντρο της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Η προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία το 2014 αποτελεί επίσης σταθμό για την ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφάλειας. Παρά τις προειδοποιήσεις για την αναθεωρητική και επεκτατική πολιτική του προέδρου Πούτιν με την εισβολή στη Γεωργία το 2008, παρά την εργαλειοποίηση της ενέργειας με τη διακοπή παροχής φυσικού αερίου το 2006 και 2009, μόλις το 2014 θα συνειδητοποιήσουν τα κ-μ της ΕΕ πως η Ρωσία δεν θα μπορούσε να αποτελεί πια μέρος του συστήματος ασφαλείας της Ευρώπης αλλά και του Βορειο-Ατλαντικού χώρου.

Το Brexit το 2016 θα αφήσει την ηπειρωτική Ευρώπη χωρίς τον πανίσχυρο συμβατικό στρατό της Μεγάλης Βρετανίας αλλά και χωρίς τις εγγυήσεις ασφαλείας που παρείχε για δεκαετίες το πυρηνικό της οπλοστάσιο. Η περίοδος της προεδρίας Τραμπ στις ΗΠΑ ήταν που προξένησε πρωτόγνωρα επίπεδα καχυποψίας και δυσπιστίας μεταξύ των δύο ακτών του Ατλαντικού Ωκεανού. Η διοίκηση Τραμπ αμφισβήτησε, όσο καμία άλλη στο παρελθόν, όλο το σύστημα του δυτικού φιλελεύθερου κόσμου που οι ίδιες οι ΗΠΑ οικοδόμησαν μετά τον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο. Αυτό που εξέλαβαν οι ανταγωνίστριες δυνάμεις του ευρωατλαντικού χώρου από τις πολιτικές νέο-απομονωτισμού του προέδρου Τραμπ, ήταν πως οι ΗΠΑ δεν ήταν πια διατεθειμένες να παρέχουν τις εγγυήσεις ασφαλείας που παρείχαν για δεκαετίες στους συμμάχους τους στην Ευρώπη αλλά και στην Ασία. Η Καγκελάριος Μέρκελ, μετά από την πρώτη της συνάντηση με τον πρόεδρο Τραμπ παρατήρησε πως έφτασε η στιγμή που η Ευρώπη θα πρέπει να πάρει την τύχη στα χέρια της και να εντατικοποιήσει τις προσπάθειες για Στρατηγική Αυτονομία. Η Στρατηγική Απεξάρτηση από τις ΗΠΑ ή η Στρατηγική Αυτονομία αποτελεί τα τελευταία χρόνια μια από τις σημαντικότερες συνιστάμενες της ανανεωμένης ΚΠΑΑ της ΕΕ.

Η έννοια της Στρατηγικής Αυτονομίας δεν ξεπήδησε μια μέρα ξαφνικά τη δεκαετία του 2010 εξαιτίας των προαναφερθέντων παραγόντων. Τη συγκεκριμένη δεκαετία έγινε επιτακτική η ανάγκη για την οικοδόμηση της. Σύμφωνα με κάποιους αναλυτές της ευρωπαϊκής άμυνας και ασφάλειας, τα πρώτα σπέρματα της Στρατηγικής Αυτονομίας θα πρέπει να αναζητηθούν σε μια σύνοδο κορυφής της ΕΕ στο Saint Malo το Δεκέμβριο του 1998, όταν ο πρόεδρος της Γαλλίας Ζακ Σιράκ και ο πρωθυπουργός της Μεγάλης Βρετανίας Τόνι Μπλερ, κάλεσαν την Ευρώπη να αναπτύξει την ικανότητα αυτόνομης λήψης αποφάσεων και δράσης, συνεπικουρούμενη από ισχυροποιημένες ένοπλες

δυνάμεις. Σκοπός ήταν να μπορεί η ΕΕ να δρα αυτόνομα και αποφασιστικά σε κρίσεις στο διεθνές περιβάλλον, εκεί που δεν μπορούσε να δράσει το ΝΑΤΟ. Η αντίδραση της υπουργού εξωτερικών της ΗΠΑ ήταν τόσο αμφίσημη και προβληματική, όσο αμφίσημη και προβληματική θα είναι εφεξής η στάση των ΗΠΑ απέναντι στην προοπτική για Στρατηγική Αυτονομία. Η Madeleine Albrite θεώρησε πως μια τέτοια πρωτοβουλία είναι προς τη θετική κατεύθυνση, αρκεί να μην μειώνει το ΝΑΤΟ και να μην υπάρχουν αλληλοεπικαλύψεις (Retter- Pezard- Flanagan-Germanovich- Clement-Paille, 2021,4). Από τις αρχές της χιλιετίας μέχρι και σήμερα, οι ΗΠΑ θα κρατήσουν μια προβληματική στάση έναντι της αυτόνομης στρατηγικής ασφάλειας της Ευρώπης, καθώς από τη μια πλευρά καλούν την Ευρώπη να αρθεί στο ύψος των περιστάσεων, όσο αφορά την ασφάλεια του Ευρο-Ατλαντικού χώρου και να αυξήσει τις αμυντικές δαπάνες, και από την άλλη δεν προτίθενται να χάσουν το ρόλο του προνομιακού προμηθευτή οπλικών συστημάτων και την επιρροή που ασκούν στα ευρωπαϊκά τεκταινόμενα.

Άλλοι μελετητές εντοπίζουν την χρησιμοποίηση του όρου ‘Στρατηγική Αυτονομία’ για πρώτη φορά σε ένα συμβούλιο των υπουργών άμυνας της ΕΕ το Δεκέμβριο του 2013. Εκεί γίνεται ξεκάθαρη αναφορά στην πρόθεση ανάπτυξης αυτόνομης πολιτικής στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας. Το όραμα της Αυτονομίας θα αρχίσει να γίνεται ορατό και να παίρνει μορφή ως μια από τις ζωτικές διαστάσεις της νέας Στρατηγικής της ΕΕ για το μέλλον (EU Global Strategy) που υιοθετήθηκε το 2016 (βλ. στο ίδιο, 1). Παρά τις ηχηρές παρεμβάσεις πολύ σημαντικών προσώπων, όπως αυτές του Εμμάνουελ Μακρόν ή της πρώην Καγκελαρίου της Γερμανίας υπέρ της χάραξης μιας αυτόνομης πορείας, η Στρατηγική Αυτονομία δεν αποτελεί μια ξεκάθαρη, αυτοτελής και θεσμοθετημένη πολιτική της ΕΕ. Ίσως οι πολλές ερμηνείες που έχουν δοθεί σε αυτή αλλά και τα πολλά πεδία τα οποία υποτίθεται ότι αφορά, να είναι και ένα δείγμα έλλειψης πολιτικής βούλησης προς την κατεύθυνση της ανεξαρτησίας. Ίσως η στάση ορισμένων κρατών μελών που θεωρούν αδιανόητη την έστω και μερική αμερικάνικη απεμπλοκή από τα ευρωπαϊκά δρώμενα, να αποτελεί τροχοπέδη στην οικοδόμηση μιας ξεκάθαρης και τολμηρής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας αμιγώς ευρωπαϊκής. Η οποία, φυσικά, θα ενεργούσε συμπληρωματικά του ΝΑΤΟ. Το γεγονός είναι ότι μέχρι και σήμερα η Στρατηγική Αυτονομία δεν έχει ένα προφανές, από και συμπαγές περιεχόμενο.

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο η Στρατηγική Αυτονομία αναφέρεται στην ικανότητα της ΕΕ να δρα αυτόνομα σε περιοχές υψηλού στρατηγικού ενδιαφέροντος. Το εύρος των περιοχών μπορεί να εκτείνεται από τον τομέα της άμυνας μέχρι τον τομέα της οικονομίας ή μέχρι τον τομέα της διατήρησης και ενδυνάμωσης των δημοκρατικών αξιών. Από το 2013 μέχρι το 2016 η έννοια της αυτονομίας μέσα στους πολιτικούς κύκλους της ΕΕ, αφορούσε κυρίως τον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας. Από το 2017 μέχρι το 2019 είχε προσληφθεί ως ένας τρόπος να αμυνθεί η ΕΕ έναντι των διαταραχών που προκαλούσε το Brexit, η εχθρική στάση του προέδρου Τραμπ, και η διεκδικητικότητα της Κίνας. Η πανδημία που ξεκίνησε το 2019 μετατόπισε την προσπάθεια στο να μετριαστεί η οικονομική εξάρτηση στις ξένες εφοδιαστικές αλυσίδες και ιδιαίτερα σε αυτές υγειονομικού ενδιαφέροντος. Από το 2021 η έννοια της Στρατηγικής Αυτονομίας απαντάται σχεδόν σε όλο το εύρος των πολιτικών που σχεδιάζει και αναπτύσσει η ΕΕ. Παραδόξως, ο όρος Στρατηγική Αυτονομία άρχισε να

χρησιμοποιείται όλο και σπανιότερα και τη θέση του πήραν όροι όπως “ανοιχτή στρατηγική αυτονομία”, “στρατηγική κυριαρχία”, “ικανότητα δράσης”, “ανθεκτικότητα” (European Parliament, 2022). Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022 έστειλε ένα μήνυμα με διττό χαρακτήρα στην ΕΕ. Η πρώτη πτυχή ήταν πως η ικανότητα της Ευρώπης να προστατεύει τους πολίτες σε ένα ταχέως μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον αποτελεί πλέον επιτακτική ανάγκη. Η δεύτερη πτυχή ήταν, πως η Ευρώπη δεν είναι σε καμία περίπτωση ακόμα έτοιμη να αποτρέψει τα επεκτατικά σχέδια της Ρωσίας χωρίς τη στήριξη των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ.

6.2 Πως η ΕΕ ενισχύει την Άμυνα και την Ασφάλεια. Επιγραμματικά

Η πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας της ΕΕ καθοδηγείται από την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) και από την Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ). Η ΚΕΠΠΑ θεσπίστηκε με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση το 1993 και επικαιροποιήθηκε με τη Συνθήκη της Λισαβώνας το 2009. Η ΚΠΑΑ είναι το τμήμα της ΚΕΠΠΑ και αφορά την άμυνα, τη διαχείριση κρίσεων και συμπεριλαμβάνει την αμυντική συνεργασία και το συντονισμό των κρατών μελών. Η ΚΠΑΑ θεσπίστηκε με τη Συνθήκη της Λισαβώνας και επιτρέπει στην ΕΕ να αναπτύσσει στρατιωτικές και μη στρατιωτικές αποστολές στο εξωτερικό που έχουν ως κύριους στόχους: διατήρηση της ειρήνης, πρόληψη συγκρούσεων, ανθρωπιστική βοήθεια, παροχή στρατιωτικών συμβουλών, επιχειρήσεις αφοπλισμού. Η συνολική στρατηγική της ΕΕ για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας υιοθετήθηκε από τα κράτη μέλη το 2016 με την κωδική ονομασία European Union Global Strategy (EUGS) και αντικατέστησε την European Security Strategy του 2003. Η EUGS επικεντρώνεται σε τρεις βασικούς άξονες: 1) ανταπόκριση σε εξωτερικές συγκρούσεις και κρίσεις, 2) ανάπτυξη των ικανοτήτων των εταίρων, 3) προστασία της ΕΕ και των πολιτών της (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2023).

Ένα από τα βασικότερα εργαλεία της EUGS είναι η Coordinated Annual Review on Defense (CARD). Η ετήσια συντονισμένη επανεξέταση έχει ως απώτερο στόχο την εποπτεία των αμυντικών δαπανών σε ενωσιακό επίπεδο, καθώς επίσης και την αύξηση της διαφάνειας και της προβολής των ευρωπαϊκών αμυντικών δυνατοτήτων. Το αμέσως επόμενο εργαλείο της EUGS είναι η EU Permanent Structured Cooperation (PESCO). Η PESCO προσβλέπει στη στενή συνεργασία των κρατών μελών στους τομείς της εκπαίδευσης, της τεχνολογίας και της καινοτομίας, στη βελτίωση των δυνατοτήτων, και της επιχειρησιακής ετοιμότητας. Εξίσου σημαίνουν βραχίονας στο στρατηγικό δόγμα της ΕΕ είναι και ο Military Planning and Conduct Capability, ο οποίος φιλοδοξεί να βελτιώσει την ικανότητα της Ένωσης να ανταποκρίνεται γρηγορότερα, αποτελεσματικότερα και με συνεκτικό τρόπο σε δυνητικές καταστάσεις κρίσεων. Τον Ιούνιο του 2017 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε την πρόταση για τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας (European Defense Fund, EDF) το οποίο, τελικά, τέθηκε σε λειτουργία την 1^η Ιανουαρίου του 2021. Το EDF σχεδιάστηκε στο πλαίσιο της ενδυνάμωσης της EUGS και έχει ως κύριο στόχο τη χρηματοδότηση της συνεργατικής έρευνας στον τομέα της άμυνας και τη χρηματοδότηση συνεργατικών έργων για την ανάπτυξη δυνατοτήτων, συμπληρωματικά προς τις εθνικές συνεισφορές. Το Ταμείο διαθέτει προϋπολογισμό ύψους 8 δις ευρώ για την περίοδο 2021 έως και 2027 και

στηρίζει τα διασυννοριακά συνεργατικά έργα σε όλη τη διάρκεια του κύκλου έρευνας και ανάπτυξης ώστε ο αντίκτυπός τους να είναι μεγαλύτερος στις ευρωπαϊκές αμυντικές δυνατότητες και στο ευρωπαϊκό βιομηχανικό τοπίο (βλ. στο ίδιο).

Ίσως ένα από τα ζωτικότερα συστατικά της EUGS για την αρχιτεκτονική ασφάλειας της Ευρώπης είναι Στρατηγική Πυξίδα (Strategic Compass). Το 2021 ο Υπατος Αρμοστής της ΕΕ υπέβαλε την πρώτη έκδοση της Στρατηγικής Πυξίδας με βάση την πρώτη ανάλυση απειλών για όλο το προηγούμενο έτος. Η πρώτη έκδοση αποτελεί μια συνδυαστική-συνεργατική προσπάθεια ανάμεσα στις υπηρεσίες πληροφοριών των 27 κρατών μελών, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και εμπειρογνώμων. Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία τον επόμενο χρόνο δεν άφησε καμία αμφιβολία στα κράτη μέλη και στους θεσμούς της ΕΕ ως προς το, απειλητικά, μεταβαλλόμενο γεωπολιτικό τοπίο και ως προς τον επιτακτικό χαρακτήρα της ανάγκης για ενδυνάμωση της αρχιτεκτονικής ασφάλειας της Ηπείρου. Η Πυξίδα, λοιπόν, αποτελεί ένα φιλόδοξο σχέδιο δράσης για ισχυρότερη πολιτική άμυνας και ασφάλειας με χρονικό ορίζοντα το 2030.

Η στρατηγική πυξίδα καλύπτει όλες τις πτυχές της άμυνας και ασφάλειας και διαρθρώνεται γύρω από τέσσερις πυλώνες. Ο πρώτος πυλώνας είναι η “Δράση” και αφορά την άμεση και δυναμική αντίδραση της ΕΕ σε περίπτωση κρίσης. Προβλέπεται στο πλαίσιο του πρώτου πυλώνα η συγκρότηση μιας στρατιωτικής δύναμη ταχείας αντίδρασης που θα αριθμεί 5.000 στρατιώτες. Επιπροσθέτως, θα πρέπει η ΕΕ να είναι σε θέση να αναπτύσσει 200 πλήρως εξοπλισμένους εμπειρογνώμονες σε περίπλοκα περιβάλλοντα μέσα σε 30 ημέρες. Προβλέπεται επίσης και η διεξαγωγή τακτικών πραγματικών ασκήσεων. Ο δεύτερος πυλώνας είναι η “Ασφάλεια” και έχει ως στόχο να ενισχύσει την ικανότητα της Ένωσης να προβλέπει, να αποτρέπει και να ανταποκρίνεται σε τρέχουσες και αναδυόμενες απειλές και προκλήσεις. Στον πυλώνα αυτό, η έμφαση δίνεται στην ικανότητα απόκτησης πληροφοριών, στην αντιμετώπιση υβριδικών απειλών, ενίσχυση της κυβερνο-άμυνας, ανάπτυξη της διαστημικής στρατηγικής της ΕΕ. Ο τρίτος πυλώνας είναι η “Επένδυση” και φιλοδοξεί να ενισχύσει τα κ-μ στον εκπεφρασμένο στόχο τους να αυξήσουν τις αμυντικές τους δαπάνες με έξυπνες και αποτελεσματικές επενδύσεις. Έμφαση δίνεται στην τεχνολογία και την καινοτομία και η μείωση της τεχνολογικής και βιομηχανικής εξάρτησης. Τέταρτος πυλώνας είναι οι “Εταίροι”. Πρόσθεση της ΕΕ είναι να ενισχύσει έτι περαιτέρω τη συνεργασία με του στρατηγικούς εταίρους όπως το NATO, τον ΟΗΕ, τον ΟΑΣΕ, της Αφρικανικής Ένωσης και του ASEAN. Επιδιώκει περισσότερες ειδικές διμερείς σχέσεις με χώρες που μοιράζονται κοινό όραμα για το μέλλον του πλανήτη όπως είναι οι ΗΠΑ, Καναδάς, Ηνωμένο Βασίλειο, Νορβηγία, Ιαπωνία. Επιδιώκει να θεσπίσει ειδικά διαμορφωμένες σχέσεις με τα δυτικά Βαλκάνια, της ανατολικές χώρες, της Αφρικής της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2022).

6.3 Βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση και εμπόδια

Τον Οκτώβριο του 2021 ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Σαρλ Μισέλ είχε δηλώσει πως το 2022 θα είναι η χρονιά της Ευρωπαϊκής Άμυνας. Η δήλωση αυτή ήρθε να προστεθεί σε αυτή της προέδρου της Επιτροπής, Ούρσουλα Φοντερλάιν, η οποία όταν ανέλαβε τα καθήκοντά της έκανε λόγο για μια πιο “γεωπολιτική” Κομισιόν. Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, εντούτοις, ανέδειξε τις αδυναμίες και τα εμπόδια που έχει να προσπεράσει η ΕΕ στην προσπάθεια της να ενδυναμώσει τον πυλώνα της

Άμυνας και της Ασφάλειας και να επιτύχει τη Στρατηγική Αυτονομία στο μέλλον. Η στιβαρή παρουσία των ΗΠΑ και η αποτρεπτική της ισχύ στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ είναι οι παράγοντες που βάζουν και πάλι φρένο στα επεκτατικά σχέδια του προέδρου Πούτιν.

Θα ήταν, μολαταύτα, άδικο να μην αναγνωριστεί η πρόοδος που έχει συντελεστεί με την ενεργοποίηση των εργαλείων της EUGS στο πεδίο, και ιδιαίτερα από τον Φεβρουάριο του 2022 και μετά. Η στάση των κ-μ της ΕΕ απέναντι στη Ρωσία αποτελεί ίσως μοναδική στιγμή συλλογικής αντίδρασης στα χρονικά της Ενωμένης Ευρώπης. Η ΕΕ επέβαλε πρωτοφανείς οικονομικές κυρώσεις στη ρωσική οικονομία, ενεργοποίησε άμεσα πόρους για ανθρωπιστική βοήθεια για την Ουκρανία, υποδέχτηκε στο έδαφός της εκατομμύρια Ουκρανούς πολίτες που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους, και έθεσε σε εφαρμογή το πλάνο πλήρους απεξάρτησης από τους ενεργειακούς πόρους της Ρωσίας.

Η ΕΕ κατάφερε να κινητοποιήσει πόρους ύψους 3,6 δισεκατομμυρίων ευρώ από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό για την Ειρήνη για την ενίσχυση της στρατιωτικής βοήθειας στην Ουκρανία. Σχεδόν όλα τα κ-μ ανταποκρίθηκαν άμεσα με οικονομικούς και στρατιωτικούς πόρους. Η αρχή έγινε με την αποστολή απλού συμπληρωματικού εξοπλισμού όπως κράνη και ατομικά πυροβόλα όπλα, ενώ η βοήθεια κλιμακώθηκε σταδιακά με την αποστολή φονικότερων βαρέων όπλων, όπως συστήματα πυροβολικού, αντιαρματικών και αντιαεροπορικούς πυραύλους, βαριά άρματα μάχης όπως τα Leopard και βαλλιστικούς πυραύλους μέσου βεληνεκούς (Stoetman, 2023).

Τους τελευταίους μήνες μάλιστα διεξάγεται έντονη συζήτηση για την αποστολή στην Ουκρανία μαχητικών αεροσκαφών F-16, ενώ έχει ξεκινήσει ήδη η εκπαίδευση Ουκρανών πιλότων σε αυτού του τύπου αεροσκάφους. Επιπροσθέτως, το Νοέμβριο του 2022 η ΕΕ ανακοίνωσε πως θα εκπαιδεύσει 15.000 Ουκρανούς στρατιώτες στο πλαίσιο του Military Planning and Conduct Capability που αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, με τον αριθμό των στρατιωτών να διπλασιάζεται μέχρι τα τέλη του 2023. Πρόσφατα ο Υπατος Αρμοστής της ΕΕ ανακοίνωσε πως η Ένωση θα πρέπει να έχει εκπαιδεύσει 40.000 στρατιώτες μέχρι το τέλος του 2024 (Politico, 2023). Είναι πολύ να σημαντικό να αναφερθεί πως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προτείνει στα κ-μ την επέκταση της οικονομικής βοήθειας στο Κίεβο μέχρι το 2027 με πόρους που θα φτάνουν τα 50 δισεκατομμύρια ευρώ (The Brussels Times, 2023). Η πρόταση βρίσκεται σε διαβούλευση και η διαπραγμάτευση για την υιοθέτηση της πρότασης αναμένεται να ξεκινήσει μέχρι το τέλος του έτους. Σε όλα τα παραπάνω θα πρέπει να προστεθεί η εκπεφρασμένη δέσμευση των κ-μ να αυξήσουν τον αμυντικό τους προϋπολογισμό στο 2% του εθνικού τους ΑΕΠ ώστε να ευθυγραμμιστούν με τα πρότυπα του ΝΑΤΟ που υιοθετήθηκαν το 2014. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί η Γερμανία η οποία προτίθεται να επενδύσει 100 δις ευρώ για την άμυνά της στο άμεσο μέλλον. Τέλος, έχουμε την ένταξη της Φινλανδίας στο ΝΑΤΟ, ενώ αναμένεται σύντομα και η Τουρκία να αποσύρει τις αμφιβολίες της για την εισδοχή και της Σουηδίας στη Συμμαχία.

Τα γενναία βήματα που έχει επιτύχει η ΕΕ με την υιοθέτηση της EUGS το 2016, αλλά και με την πρωτοφανή συλλογική αντίδραση των κ-μ έναντι της Ρωσίας από το 2022 και μετά, ίσως να μην είναι αρκετά για να μπορέσει κάποιος να πει ότι βρισκόμαστε μπροστά σε έναν θεμελιώδη μετασχηματισμό των αμυντικών δυνατοτήτων της

Ένωσης. Μπορεί ο τρέχον χρηματοδοτικός πακτωλός να υποδηλώνει ότι κάτι αλλάζει στον τρόπο πρόσληψης της ασφάλειας στην Ευρώπη, ίσως όμως να μην είναι επαρκής αν δεν αντιμετωπιστούν τα δυσεπίλυτα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα κ-μ στον τομέα της άμυνας. Ο επείγων χαρακτήρας που προσέλαβε η αντίδραση της Δύσης έναντι του ρωσικού επεκτατισμού, ουσιαστικά επέτρεψε στις χώρες της Ευρώπης να επαναπαυθούν στην αμερικανική βοήθεια και να παγιωθεί, μ' αυτόν τον τρόπο, το status quo των στρατηγικών σχέσεων μεταξύ Ευρώπης και Αμερικής.

Η Ευρώπη δεν έχει επενδύσει επαρκώς στις ένοπλες δυνάμεις τα τελευταία 20 χρόνια, και η ελάχιστη χρηματοδότηση που διέθετε, αφορούσε συνήθως ειρηνευτικές αποστολές ή αποστολές αντιτρομοκρατικού και αντι-εξεγερτικού χαρακτήρα. Οι περισσότερες χώρες δεν διαθέτουν τα βασικά αποθέματα πυρομαχικών. Η Γερμανία, για παράδειγμα, διαθέτει απόθεμα πυρομαχικών για πόλεμο μόνο τριών ημερών, η Γαλλία έχει ήδη στείλει κάτι παραπάνω από το 30% των οβίδων πυροβολικού στην Ουκρανία, ενώ η Δανία σχεδόν όλο της το οπλοστάσιο. Οι στόλοι αρμάτων των ευρωπαϊκών χωρών έχουν σχεδόν ατροφήσει τόσο σε αριθμό, όσο και σε ετοιμότητα. Η Γερμανία διαθέτει στο στόλο της 300 άρματα Leopard 2 αλλά μόνο τα 130 είναι λειτουργικά. Η Ισπανία έχει τον ίδιο αριθμό αρμάτων Leopard αλλά μόνο το 30% είναι ενεργά με τα υπόλοιπα να χρίζουν επισκευών και αναβάθμισης. Ενδεικτικός είναι ο αριθμός Leopard παλαιότερης τεχνολογίας που εστάλησαν στην Ουκρανία μετά από επίπονη αναζήτηση σε όλη την Ήπειρο (Bergmann-Besch, 2023).

Επιπροσθέτως, οι ευρωπαϊκές χώρες δεν επενδύουν σε ευρωπαϊκές αμυντικές βιομηχανίες. Έχοντας στείλει το μεγαλύτερο μέρος του οπλοστασίου τους στην Ουκρανία, προσανατολίζονται τώρα στην εύκολη και γρήγορη λύση της αγοράς οπλικών συστημάτων από τις ΗΠΑ και τρίτες χώρες ώστε να καλύψουν το χαμένο έδαφος. Για παράδειγμα η Γερμανία που δήλωσε πως αφήνει πίσω το πασιφιστικό της υπόδειγμα και προτίθεται να ενδυναμώσει την άμυνά της με επενδύσεις ύψους 100 δισεκατομμυρίων ευρώ, έκλεισε συμφωνία με τις ΗΠΑ για αγορά 35 μαχητικών αεροσκαφών πέμπτης γενιάς F-35 (Καθημερινή 2022). Αντιστοίχως, η Πολωνία επέλεξε να παραγγείλει άρματα μάχης από τις ΗΠΑ και τη Νότια Κορέα αντί να περιμένει το Main Ground Combat System, ένα πλάνο συμπαραγωγής Γερμανίας και Γαλλίας που έχει στόχο να αντικαταστήσει τα άρματα που βρίσκονται σήμερα σε υπηρεσία. Το μεγάλο πρόβλημα με την αγορά πανάκριβων και μείζονας μαχητικής σημασίας οπλικών συστημάτων, είναι ότι η χώρα που τα αγοράζει, αναλαμβάνει και τη συντήρησή τους για πολλές δεκαετίες. Αυτό σημαίνει πως δύσκολα μπορεί να αλλάξει προμηθευτή, αποδυναμώνοντας και κατακερματίζοντας έτι περαιτέρω την ευρωπαϊκή βιομηχανία. Το πρόβλημα αυτό θα διαιωνίζεται όσο οι ευρωπαϊκές χώρες θα προτιμούν να αγοράζουν συστήματα όπως το αντιαεροπορικό Patriot από την εταιρία Raytheon των ΗΠΑ αντί για το για το σύστημα SAMP/T της εταιρείας MBDA η οποία είναι μια κοινοπραξία της Γαλλίας, της Βρετανίας και της Ιταλίας. Ή όταν προτιμούν να αγοράζουν αναβαθμισμένα F-16 από την Lockheed Martin και όχι μαχητικά αεροσκάφη Saab Gripen από τη Σουηδία. Ή, τέλος, όταν προτιμούν να αγοράζουν άρματα μάχης Abrahms από τις ΗΠΑ και όχι το γαλλικό Leclerc, το βρετανικό Challenger και το γερμανικό Leopard (Bergmann-Besch, 2023).

Ο κατακερματισμός που προκύπτει από την ύπαρξη 27 διαφορετικών εθνικών Πενταγώνων με διαφορετικές ανάγκες, διαφορετικές προτεραιότητες και διαφορετικά

επενδυτικά αμυντικά προγράμματα αποτελεί τροχοπέδη στην οικοδόμηση μιας κοινής αμυντικής βιομηχανίας. Μοιάζει, μέχρι στιγμής, πολύ δύσκολο για τα 27 κ-μ να συντονιστούν γύρω από το όραμα μιας ενιαίας, αμιγώς ευρωπαϊκής, αμυντικής βιομηχανίας η οποία θα είναι στο άμεσο μέλλον σε θέση να παράγει κοινά οπλικά συστήματα για όλους του στρατούς της Ένωσης. Ενδεικτικά να αναφέρουμε πως αυτή τη στιγμή στην Ευρώπη πλέουν 29 διαφορετικοί τύποι αντιτορπιλικών πλοίων, επιχειρούν 17 διαφορετικά μοντέλα αρμάτων μάχης ή οχήματα μεταφοράς προσωπικού και πετούν αεροσκάφη 20 διαφορετικών τύπων. Ο μεγάλος αριθμός διαφορετικών οπλικών συστημάτων σε ευρωπαϊκό έδαφος αλλά και η ύπαρξη 27 διαφορετικών εθνικών αμυντικών πλάνων, προκαλεί διαχρονικά προβλήματα συνδεσιμότητας και διαλειτουργικότητας ανάμεσα στους στρατούς των κ-μ, ακόμα και υπό την ομπρέλα του NATO. Σε ένα υποθετικό σενάριο δημιουργίας ενιαίου ευρωπαϊκού στρατού, το ερώτημα που θα προκύπτει πάντα είναι το πως θα μπορούσε να διοικηθεί όλη αυτή η πανσπερμία διαφορετικών αμυντικών πλάνων και διαφορετικών οπλικών συστημάτων.

Η προσπάθεια της οικοδόμησης μιας ενιαίας αμυντικής βιομηχανίας συναντά συχνά προσκόμματα από το Σύμμαχο της άλλης πλευράς του Ατλαντικού. Οι βιομηχανίες παραγωγής οπλικών συστημάτων των ΗΠΑ κατέχουν εδώ και πολλές δεκαετίες προνομιακή θέση στο χτίσιμο της άμυνας των κ-μ της Ευρώπης. Έτσι, η πρόθεση για τη δημιουργία μιας αμιγώς ευρωπαϊκής βιομηχανικής δράσης σκοντάφτει στην αντίδραση των αμερικανικών διοικήσεων και διπλωματικών αντιπροσωπιών που διαμαρτύρονται για τον αποκλεισμό των εταιρειών τους από τα πενιχρά ευρωπαϊκά κονδύλια και γενικά από την ενωσιακή αγορά. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της διοίκησης Τραμπ και πιο συγκεκριμένα του υπουργού άμυνας Jim Mattis, ο οποίος άσκησε αφόρητες πιέσεις στους Ευρωπαίους ομολόγους του, ώστε να συνεχιστεί απρόσκοπτα η πρόσβαση των αμερικανικών βιομηχανιών στα ενωσιακά κονδύλια μετά την ανακοίνωση της δημιουργίας του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας. Παρά την πιο συγκαταβατική της προσέγγιση έναντι της Ευρώπης, η διοίκηση Μπάιντεν, εν μέσω πολέμου, πιέζει επίσης για πρόσβαση σε περισσότερα ευρωπαϊκά κονδύλια που αφορούν την άμυνα. Αρκετά από τα κ-μ της ΕΕ, ειδικά τα βαλτικά και όσα βρίσκονται εγγύτερα της Ρωσίας, δυσχεραίνουν έτι περεταίρω τη προσπάθεια οικοδόμησης ενιαίας αγοράς, αφού θεωρούν ως ζωτικότερο εγγυητή της ασφάλειάς τους τις ΗΠΑ και επενδύουν τα κονδύλιά τους σε αυτές.

Το 2000, ο τότε Γραμματέας του NATO, λόρδος Ρόμπερτσον είχε περιγράψει πολύ γλαφυρά την αμφιθυμία των ΗΠΑ έναντι των όποιων προθέσεων των Ευρωπαίων εταίρων για δυναμικότερη ανάληψη ευθυνών στον Ευρω-Ατλαντικό χώρο. Όπως είχε σημειώσει χαρακτηριστικά «οι ΗΠΑ πάσχουν από ένα είδος σχιζοφρένειας», όταν οι Ευρωπαίοι δηλώνουν έτοιμοι να αναλάβουν τις ευθύνες που τους αναλογούν, τότε η άλλη πλευρά του Ατλαντικού αναρωτιέται αν οι εταίροι προτίθενται να τους διώξουν από την Ευρώπη. Το γεγονός είναι ότι ο πόλεμος στην Ουκρανία ήταν αυτός που στην πραγματικότητα έδωσε το έναυσμα για την αναβίωση της Συμμαχίας και την επιστροφή των ΗΠΑ στη Ευρώπη. Η δέσμευση, όμως, της διοίκησης Μπάιντεν στους ευρωπαίους εταίρους ίσως να αποδειχθεί μη βιώσιμη στο, όχι και τόσο μακρινό, μέλλον (Bergmann, 2022).

Η συνέχιση της στρατηγικής υποτέλειας της Ευρώπης δεν είναι και ο πιο έξυπνος τρόπος να αντιμετωπίσει κανείς την επερχόμενη εποχή μεγάλων γεωπολιτικών

ανταγωνισμών και ίσως και πολεμικών συγκρούσεων. Δεν είναι έξυπνος για καμία από τις δύο πλευρές του Ατλαντικού. Οι ΗΠΑ μπορεί σήμερα να έχουν επιστρέψει στην Ευρώπη, η ματιά τους, όμως, εξακολουθεί να είναι στραμμένη στην εσωτερική τους οικονομική ενδυνάμωση και στην πριμοδότηση των δικών τους αμυντικών βιομηχανιών. Η αγκίστρωση της Ευρώπης στον αμερικανικό παράγοντα και στην βιομηχανία του, αποτρέπει τα κ-μ της ΕΕ να διεκδικήσουν έναν κυρίαρχο και ισότιμο ρόλο μέσα στη Συμμαχία. Τα αποτρέπει τόσο σε οικονομικό, όσο και σε στρατιωτικό επίπεδο. Η έλλειψη αυτόνομου οράματος δεν επιτρέπει στα ευρωπαϊκά κράτη να διεκδικήσουν τα δικά τους οικονομικά συμφέροντα και τα δικά τους συμφέροντα ασφαλείας, τα οποία, όπως έχουμε δει πολλές φορές στο παρελθόν, μπορεί να διαφέρουν από αυτά των ΗΠΑ (Shapiro-Puglierin, 2023).

Επιπροσθέτως, η στρατηγική υποτέλεια δεν εγγυάται την επ' αόριστον παραμονή των ΗΠΑ στην ευρωπαϊκή Ήπειρο. Όπως έχει ειπωθεί και σε προηγούμενα κεφάλαια, το ενδιαφέρον της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ έχει στραφεί αμετάκλητα στον Ινδο-Ειρηνικό Ωκεανό. Στην πραγματικότητα, οι ΗΠΑ βρίσκονται στην αναζήτηση τρόπων ομαλής αποδέσμευσης και απαγκίστρωσης από την Ευρώπη ώστε να αφοσιωθούν στην Κίνα. Στο πιθανό σενάριο επικράτησης του Ντόναλντ Τραμπ στις επερχόμενες εκλογές, η αποδέσμευση αυτή ίσως να μην είναι και τόσο ομαλή. Το σενάριο αυτό θα έβρισκε την Ευρώπη ακόμη πιο αποδυναμωμένη έναντι των επεκτατικών βλέψεων του προέδρου Πούτιν και γενικά έναντι της ασταθούς γεωπολιτικής πραγματικότητας (βλ., στο ίδιο).

Είναι προς το συμφέρον των ΗΠΑ να επιτρέψουν στους Ευρωπαίους εταίρους να οικοδομήσουν μια αυτόνομη βιομηχανική βάση στην οποία θα στηρίζεται η ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφάλειας. Αποτελεί επιτακτική ανάγκη η σύναψη ενός νέου, επικαιροποιημένου Βορειο-Ατλαντικού Συμφώνου το οποίο θα προσβλέπει στην ανάδυση της Ευρώπης ως ισότιμος πυλώνας ασφάλειας στην Ευρασία αλλά και στην ευρύτερη περιοχή. Μια ισχυρή Ευρώπη σημαίνει αυτόματα και ένα ισχυρότερο ΝΑΤΟ. Μια αυτόνομη Ευρώπη σημαίνει πως οι ΗΠΑ μπορούν απρόσκοπτα να μεταφέρουν πόρους και προσωπικό στο Ινδο-Ειρηνικό Ωκεανό. Μπορεί αυτή τη στιγμή οι Ευρωπαίοι εταίροι να θεωρούν πως ο ανταγωνισμός ΗΠΑ-Κίνας δεν αποτελεί ευρωπαϊκό ζήτημα, σε μια δυνητική ενεργοποίηση του άρθρου 5 του ΝΑΤΟ, όμως, οι πρώτοι θα πρέπει να συνδράμουν τον ανατολικό Σύμμαχο. Σε αυτή την περίπτωση κανείς δεν θα ήθελε έναν ανίσχυρο σύμμαχο στο πλάι του.

Συμπεράσματα

NATO

Το NATO αποτελεί από το τέλος του 2^{ου} Π.Π. και μετά τον ακρογωνιαίο λίθο της Αρχιτεκτονικής Ασφάλεια της Ευρώπης. Διασφάλισε τις ισορροπίες στο εσωτερικό της Ηπείρου αποτρέποντας την αναβίωση των αντιπαλοτήτων μεταξύ προαιώνιων εχθρών, κατάφερε να αποτρέψει τις επεκτατικές βλέψεις της κομμουνιστικής ΕΣΣΔ και δημιούργησε το χώρο και το χρόνο στα ευρωπαϊκά έθνη κράτη να επιτύχουν τη θεσμοθετημένη Ολοκλήρωση και το οικονομικό θαύμα. Μετά την έναρξη του Ρωσο-ουκρανικού πολέμου, το NATO κατάφερε να αναβιώσει την αποστολή του και εγγυάται, μέχρι στιγμής, ότι η ρωσική πολεμική μηχανή δεν θα κινηθεί δυτικότερα ή βορειότερα της Ουκρανίας. Με δεδομένη τη στροφή της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στον Ινδο-Ειρηνικό και την Κίνα, οι Σύμμαχοι καλούνται να υιοθετήσουν ένα νέο Βορειο-Ατλαντικό Σύμφωνο. Το νέο πλαίσιο συνεργασίας θα πρέπει να προβλέπει την ανάδυση της Ευρώπης ως ισότιμου πυλώνα ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή και άξιου συμπαραστάτη των ΗΠΑ στις μελλοντικές γεωπολιτικές προκλήσεις που θα αντιμετωπίσει ο πλανήτης. Τα ορθά βήματα που έχει ακολουθήσει η ΕΕ με την EUGS για την ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής άμυνας καλούνται να διαδραματίσουν συμπληρωματικό και βοηθητικό ρόλο με τους σκοπούς και τις επιδιώξεις Νέας Στρατηγικής Αντίληψης του NATO. Η νέα δύναμη ταχείας αντίδρασης, για παράδειγμα, που σχεδιάζει να αναπτύξει η ΕΕ, δεν θα πρέπει επ' ουδενί να εκλαμβάνεται από τους Συμμάχους ως ανταγωνιστική του στόχου που έχει θέσει το NATO για την ταχεία ανάπτυξη 300.000 στρατιωτών σε περίπτωση μείζονας κρίσης. Το ζητούμενο του Νέου συμφώνου θα πρέπει να είναι η αρμονία και η διαλειτουργικότητα μεταξύ των ήδη υπάρχοντων μηχανισμών της Συμμαχίας και αυτών του νέου στρατηγικού οράματος της ΕΕ.

ΗΠΑ

Είναι κοινώς παραδεκτό πως όταν κάνουμε λόγο για τη Βορειο-Ατλαντική Συμμαχία στην Ευρώπη, εννοούμε ουσιαστικά την αμερικανική στρατιωτική μηχανή και την πυρηνική ομπρέλα που προσέφερε στους ευρωπαίους εταίρους από το 1945 και μετά. Οι ένοπλες δυνάμεις των ΗΠΑ αποτελούν το ζωτικότερο “μυ” της Συμμαχίας και τον πολυτιμότερο εγγυητή της ασφάλειας και της ευημερίας της Ευρώπης. Στην άλλη όχθη του Ατλαντικού διαφαίνεται την τελευταία δεκαετία πως επικρατεί διακομματική σύμπνοια ως προς τον γεωστρατηγικό προσανατολισμό των ΗΠΑ στον Ινδο-Ειρηνικό Ωκεανό. Ρεπουμπλικάνοι και Δημοκρατικοί συνομολογούν πως νούμερο ένα πρόκληση για τα αμερικανικά συμφέροντα και νούμερο ένα απειλή για την ασφάλεια της χώρας, αποτελεί η Κίνα. Οι ΗΠΑ παραμένουν πρόσκαιρα στην Ευρώπη εξαιτίας της απρόκλητης εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία. Η Ρωσία αποτελεί την άμεση και επείγουσα πρόκληση, ωστόσο, όλο το πολιτικό φάσμα των ΗΠΑ θεωρεί πως δεν διαθέτει του συντελεστές ισχύος που θα της επέτρεπαν να απειλήσει τις ΗΠΑ μακροπρόθεσμα. Τον τελευταίο καιρό έχει προκύψει μια μείζονα διαφορά στο Κογκρέσο σχετικά με τη συνέχιση της βοήθειας στην Ουκρανία. Η άρνηση των Ρεπουμπλικάνων να υπερψηφίσουν το νέο πακέτο, ύψους 61 δις δολαρίων, ίσως και να μαρτυρά και την πρόθεση της αντιπολίτευσης για επίσπευση της εξόδου των ΗΠΑ από την Ευρώπη.

Κίνα

Υπό την ηγεσία του προέδρου Xi Jinping, η Κίνα θεωρεί πως οι ταχέως βελτιούμενοι συντελεστές ισχύος της, της επιτρέπουν να διεκδικήσει το ιστορικό της πεπρωμένο. Επιδιώκει να διασφαλίσει τα σύνορά της, τις θάλασσες περιφερειακά των ακτών της, να ενσωματώσει την Ταιβάν σε ένα ενιαίο “Όλον” και να ανασχέσει την επιρροή των ΗΠΑ σε όλη την περιοχή. Με τη σύλληψη και την υλοποίηση του Νέου Δρόμου του Μεταξιού, φιλοδοξεί να αναδυθεί ως εναλλακτικός πόλος στον διεθνή καταμερισμό ισχύος και να διεκδικήσει κεντρικό ρόλο σε αυτόν. Στην Ευρώπη έχει αναπτύξει ισχυρούς εμπορικούς δεσμούς και υλοποιεί μεγάλα έργα υποδομής στο πλαίσιο του BRI και μέσω του συνεργατικού σχήματος 16+1. Τα τελευταία χρόνια η ΕΕ έχει θέσει σε λειτουργία πολιτικές που έχουν στόχο να εντάξουν όλα αυτά τα συνεργατικά σχήματα υπό την ομπρέλα του ευρωπαϊκού κανονιστικού πλαισίου. Ακολουθώντας μια πιο αμερικανο-κεντρική στάση, η ΕΕ επιχειρεί να βάλει τους δικούς της κανόνες σε όλο το φάσμα των σχέσεων με την Κίνα, ώστε να αποτρέψει την τελευταία να συνδιαλέγεται διμερώς και με ιδίους όρους με τις χώρες της Ηπείρου. Παρά την αυστηρότερη ρητορική που έχει υιοθετήσει η ΕΕ έναντι της Κίνας, με ορολογία όπως “συστημικός αντίπαλος”, η Ένωση δεν αντιλαμβάνεται τον εαυτό της ως μέρος μιας “Θουκυδίδειας Παγίδας”. Η Κίνα είναι πολύ μακριά για να μπορέσει να απειλήσει την ασφάλεια της Ευρώπης. Αυτό όμως μπορεί να συμβεί σε περίπτωση που Κίνα και ΗΠΑ βρεθούν σε τροχιά εμπόλεμης σύγκρουσης, αφού οι ευρωπαίοι εταίροι θα πρέπει να στηρίζουν τον Ατλαντικό Σύμμαχο στο πλαίσιο του NATO. Επιπροσθέτως, στα νέα δεδομένα που προκύπτουν με τον Ρωσο-Ουκρανικό πόλεμο και τη βίαιη απομάκρυνση της Ρωσίας από το σύστημα ασφαλείας της Ευρώπης, η τελευταία θα πρέπει να εξετάζει και το ενδεχόμενο στενότερου στρατηγικού “εναγκαλισμού” μεταξύ των δύο μεγάλων αναθεωρητικών δυνάμεων. Σε αυτή την περίπτωση, υπάρχει πιθανότητα να δει κινεζικά στρατεύματα στην ανατολική αυλή της. Μέχρι αυτή τη στιγμή, μολαταύτα, οι χώρες της Ευρώπης δεν έχουν δείξει μεγάλη ζέση στο να στηρίζουν τις ΗΠΑ στον Ινδο-Ειρηνικό. Όπως αρκετές φορές έχει επισημάνει και ο πρόεδρος Μακρόν, ο Σινο-Αμερικανικός ανταγωνισμός δεν είναι μια ευρωπαϊκή υπόθεση.

Ρωσία

Η Ρωσία με την προσάρτηση της Κριμαίας το 2014 έθεσε εαυτόν εκτός της Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Ασφαλείας. Με την εισβολή της στην Ουκρανία το 2022 αποτελεί το νούμερο ένα εχθρό για τα ευρωπαϊκά κράτη και συνολικά για το δυτικό κόσμο. Από πολύτιμο κομμάτι του συστήματος ασφαλείας και ζωτικός εμπορικός εταίρος έχει μετατρέψει τον εαυτό της σε μείζονα υπαρξιακή απειλή. Με τον απρόκλητο πόλεμο απειλεί ευθέως το δυτικό φιλελεύθερο οικοδόμημα αλλά κυρίως όλες τις βεβαιότητες και τις σταθερές που συνέβαλαν στην ειρηνική συνύπαρξη στην περιοχή από το 1975 και μετά. Είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν μπορεί η Ρωσία να αποτελέσει σύντομα ζωτικό κομμάτι ενός ειρηνικού καθεστώτος στην περιοχή της Ευρασίας και γενικά σε όλο το ανατολικό ημισφαίριο. Το ερώτημα που γεννάται, παρόλα αυτά, είναι αν η Ευρώπη έχει την πολυτέλεια να βρίσκεται υπό το καθεστώς αέναης εχθρότητας με μια χώρα με το μέγεθος και τις δυνατότητες της Ρωσίας και ποιο θα ήταν το κόστος ενός νέου Ψυχρού Πολέμου για τις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Ήδη το κόστος από τις άνευ προηγουμένου οικονομικές κυρώσεις που έχει επιβάλει η ΕΕ, αλλά και από την ενεργειακή απεξάρτηση, είναι δυσβάσταχτο για τους Ευρωπαίους πολίτες

και μέσα στους κόλπους της Ηπείρου υφέρπουν φυγόκεντρες δυνάμεις. Με δεδομένη και την μετατόπιση των ΗΠΑ στην Ασία, η ΕΕ θα κληθεί να σηκώσει ακόμα περισσότερα βάρη στον αγώνα της ανάσχεσης μιας εχθρικής Ρωσίας. Σε όλα τα παραπάνω θα πρέπει να υπολογίζεται και το απαισιόδοξο σενάριο της προσέγγισης της Κίνας. Παρά το γεγονός ότι χωρίζουν μεγάλες ιστορικές διαφορές τη Ρωσία από την Κίνα, τα τελευταία χρόνια η συνεργασία τους στον οικονομικό αλλά και στο στρατιωτικό τομέα τείνει να λάβει μονιμότερα χαρακτηριστικά. Το ερώτημα που μπαίνει αυτόματα είναι, τί θα σήμαινε για την Ευρώπη και συνολικά για την παγκόσμια σταθερότητα, η ανάδυση ενός γεωστρατηγικού πόλου που θα περιλαμβάνει τις συμβατικές στρατιωτικές δυνατότητες της Κίνας και τις πυρηνικές δυνατότητες της Ρωσίας.

Ευρώπη

Η Ευρώπη βρίσκεται σε ένα ρευστό γεωπολιτικό περιβάλλον, το οποίο χαρακτηρίζεται από την ανάδυση νέων πόλων ισχύος, την αλλαγή συνόρων και την χρήση ένοπλης βίας για την επίλυση διαφορών. Στα ανατολικά της διεξάγεται ο μεγαλύτερος πόλεμος που έχει βιώσει η Ήπειρος από το 1945 και μετά. Η Ρωσία έχει καταλάβει ευρωπαϊκό έδαφος στην Ουκρανία, ενώ δεν θα πρέπει να αποκλειστεί το ενδεχόμενο διάχυσης του πολέμου και δυτικότερα αν οι Σύμμαχοι δεν κατορθώσουν να επιτύχουν την αποτροπή των ρωσικών δυνάμεων. Τον Οκτώβριο αυτής της χρονιάς ξέσπασε στο Ισραήλ μείζονα ένοπλη σύγκρουση μετά την εισβολή της Χαμάς στα νότια της χώρας. Και σ' αυτή την περίπτωση δεν θα πρέπει να αποκλειστεί η εμπλοκή και άλλων δυνάμεων της περιοχής, όπως του Ιράν, και συνεπώς η διάχυση του πολέμου στο μεγαλύτερο μέρος της Μέσης Ανατολής. Ακόμα και μέσα σ' αυτό το εύθραυστο γεωπολιτικό περιβάλλον, η απόφαση της μετατόπισης του γεωστρατηγικού ενδιαφέροντος των ΗΠΑ στην Κίνα μοιάζει να είναι αμετάκλητη και απολαμβάνει διακομματικής σύμπνοιας μέσα στο αμερικανικό κοινοβούλιο. Την περίοδο που γράφεται η παρούσα εργασία, κυριαρχεί η έντονη διαμάχη στο αμερικανικό κογκρέσο για το αν θα πρέπει να συνεχιστεί η βοήθεια στην Ουκρανία. Ίσως αυτή η διαμάχη να υποκρύπτει και την πρόθεση του Ρεπουμπλικανικού κόμματος να μεταφερθεί το κέντρο βάρους της εξωτερικής πολιτικής στην Κίνα συντομότερα σε περίπτωση που κερδίσουν στις επερχόμενες προεδρικές εκλογές. Η Κίνα, τέλος, με την ταχεία της ανάδυση σε οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο έχει έλξει το γεωπολιτικό ενδιαφέρον όλου του δυτικού κόσμου και αποτελεί σημαίνον παράγοντα στην υπό διαμόρφωση Αρχιτεκτονικής Ασφάλειας της Ευρώπης.

Τα μηνύματα από το Ουκρανικό μέτωπο δεν είναι ενθαρρυντικά τον τελευταίο διάστημα, καθώς ο ουκρανικός στρατός δεν κατάφερε να αποσπάσει εδαφικά οφέλη από την αντεπίθεση και αναγκάζεται τώρα να βρεθεί σε θέση άμυνας. Ο Γραμματέας του NATO δήλωσε χαρακτηριστικά πως η βιομηχανία της Ευρώπης βρέθηκε ανεπαρκής στο να στηρίξει την Ουκρανία με τα απαραίτητα μέσα και πως ο δυτικός κόσμος θα πρέπει να είναι έτοιμος να ακούσει άσχημα νέα από το μέτωπο (Politico, 2023). Σ' αυτό το δυσοίωνα περιβάλλον που επιφυλάσσει όλο και περισσότερες συγκρούσεις στο μέλλον, η ΕΕ καλείται να προστατέψει τους πολίτες της. Αυτή, τουλάχιστον θα πρέπει να αποτελεί την πρώτη προτεραιότητα της Νέας Αρχιτεκτονικής Ασφάλειας της Ευρώπης. Η Ένωση καλείται να αφήσει πίσω της το πασιφιστικό υπόδειγμα που υπηρέτησε από το 1945 και μετά, και να αναδείξει τον εαυτό της ως ισότιμο γεωπολιτικό δρώντα μέσα στους κόλπους της Βορειο-Ατλαντικής Συμμαχίας.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 2010 υιοθετεί πολιτικές στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ που συνηγορούν στην ενδυνάμωση του τομέα της άμυνας και τη ασφάλειας. Εντούτοις, ο πόλεμος στην Ουκρανία και ιδιαίτερα ο επείγον χαρακτήρας που προσέλαβε η αποτροπή της ρωσικής πολεμικής μηχανής με την αναβίωση του ΝΑΤΟ, έριξε περισσότερο φως στις αδυναμίες των ευρωπαϊκών αμυντικών δυνατοτήτων και κυρίως την στρατηγική εξάρτηση στις ΗΠΑ. Η όρος της Στρατηγικής Αυτονομίας έχει χρησιμοποιηθεί αρκετές φορές από σημαίνοντα πρόσωπα της ευρωπαϊκής πολιτικής σκηνής, όπως αυτό του Εμμανουέλ Μακρόν και της Άγκελα Μέρκελ. Χρησιμοποιήθηκε κυρίως την περίοδο της προεδρίας Τραμπ, όταν η σκληρή ρητορική έναντι των ευρωπαίων εταίρων έδειχνε να ενεργοποιεί τα αντανάκλαστικά αυτοσυντήρησης της ΕΕ. Η έννοια της Αυτονομίας δεν απέκτησε ποτέ σαφές περιεχόμενο, ενώ η σκληρή πραγματικότητα που αποκαλύφθηκε με τον πόλεμο στην Ουκρανία, δεικνύει πως ο στόχος της Στρατηγικής Αυτονομίας δεν αποτελεί παρά ένα υπερφιλόδοξο όραμα. Παρόλα αυτά, η ΕΕ έχει όλες τις δυνατότητες να πραγματοποιήσει τον αμέσως επόμενο στόχο, που δεν είναι άλλος από το να καταστεί ισότιμος πυλώνας ασφάλειας μέσα στον Ευρω-Ατλαντικό χώρο.

Όπως αναφέρθηκε και λίγο παραπάνω, η περίοδος εντόνων διεθνών αναταράξεων και δομικών αλλαγών, απαιτεί από τους Συμμάχους να υιοθετήσουν ένα νέο Ευρω-Ατλαντικό Σύμφωνο το οποίο θα προβλέπει την ισοκατανομή των βαρών στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας. Για να επιτευχθεί αυτό, απαιτείται η οικοδόμηση μιας αμιγώς ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανικής βάσης. Η Ευρώπη χρειάζεται τα δικά της όπλα. Κάθε οπλικό σύστημα που αγοράζεται από τις ΗΠΑ, αποδυναμώνει την ενωσιακή αμυντική βιομηχανία και μεσο-μακροπρόθεσμα την αποστολή του ΝΑΤΟ στην περιοχή. Οι ΗΠΑ καλούνται να εγκαταλείψουν την αμφίσημη στάση που έχουν κρατήσει έναντι της οποιαδήποτε προσπάθειας για ευρωπαϊκή αυτάρκεια και να αποτελέσουν και οι ίδιες αρωγοί σε μια διαρθρωτική αναβάθμιση της αμυντικής βιομηχανίας της ΕΕ. Οι Ευρωπαίοι αξιωματούχοι θα πρέπει να πείσουν πως είναι προς το συμφέρον των ΗΠΑ η ανάδυση μια ισχυρής γεωπολιτικά Ευρώπης. Πρώτον γιατί θα ενισχυθεί έτι περαιτέρω το ΝΑΤΟ και το βάρος της αποτροπής της Ρωσίας θα μοιραστεί ισομερώς, δεύτερον γιατί οι ΗΠΑ θα είναι σε θέση να αποδεσμεύσουν ζωτικούς πόρους από την Ευρώπη και να τους κατευθύνουν στην Ασία και τρίτον γιατί σε περίπτωση σύγκρουσης με την Κίνα, οι ΗΠΑ θα έχουν ένα ισχυρό σύμμαχο στο πλευρό τους.

[%20%CE%97%20%CE%BC%CE%B1%CC%81%CF%87%CE%B7%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%BF%20%CF%83%CE%B9%CE%B4%CE%B7%CF%81%CE%BF%CF%85%CC%81%CE%BD%20%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CF%80%CE%B5%CC%81%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%BC%CE%B1.pdf](#) Πρόσβαση, 5/9/2023

NATO (2022). *A short History of NATO*. Διαθέσιμο σε: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm Πρόσβαση, 3-13/9/2023

The North Atlantic Treaty (1949). Διαθέσιμο σε: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm Πρόσβαση 13/9/2023

NATO (2021). *Τι είναι το NATO*. Διαθέσιμο σε: https://www.nato.int/nato-welcome/index_el.html Πρόσβαση, 13/9/2023

NATO (2022). *Strategic Concept 2022*. Διαθέσιμο σε: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf, Πρόσβαση 12/9/2023

Euro2day (2022). *Το νέο στρατηγικό δόγμα του NATO απέναντι σε Ρωσία και Κίνα*. Διαθέσιμο σε: <https://www.euro2day.gr/specials/topics/article/2140755/to-neo-strathgiko-dogma-toy-nato-apenanti-se-rosia.html> Πρόσβαση 12/9/2023

NATO (2022). *New NATO Force Model*. Διαθέσιμο σε https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/220629-infographic-new-nato-force-model.pdf Πρόσβαση, 10-11/9/2023

Zachary Basu (2022). *Where 100,000 U.S. troops are stationed in Europe*. Διαθέσιμο σε: <https://www.axios.com/2022/03/23/where-100000-us-troops-are-stationed-europe> Πρόσβαση, 1-12/10/2023

Donald A. Carter (2015). *The US Army Before Vietnam 1953-1965*. Διαθέσιμο σε: https://history.army.mil/html/books/076/76-3/cmhPub_76-3.pdf Πρόσβαση, 2/10/2023

B.I.C.C. (1995). *Restructuring the US Military Bases in Germany. Scope, Impacts and Opportunities* https://www.bicc.de/uploads/tx_bicctools/report4.pdf Πρόσβαση, 4/10/2023

Jonathan Masters, Will Merrow (2023). *Nuclear Weapons in Europe: Mapping U.S. and Russian Deployments*. Διαθέσιμο σε: <https://www.cfr.org/in-brief/nuclear-weapons-europe-mapping-us-and-russiandeployments#:~:text=The%20weapons%20were%20first%20transferred,%2C%20the%20Netherlands%2C%20and%20Turkey>. Πρόσβαση, 6/10/2023

Center for Arms Control and Non-Proliferation (2021). *U.S. Nuclear Weapons in Europe* Διαθέσιμο σε: <https://armscontrolcenter.org/fact-sheet-u-s-nuclear-weapons-in-europe/> Πρόσβαση, 6/10/2023

US Department of Defense (2022). *FACT SHEET - U.S. Defense Contributions to Europe*. Διαθέσιμο σε:

<https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3078056/fact-sheet-us-defense-contributions-to-europe/> Πρόσβαση, 8/10/2023

Director of Nation Intelligence (2023). *National Intelligence Strategy 2023* Διαθέσιμο σε:

https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/National_Intelligence_Strategy_2023.pdf

Πρόσβαση, 8/10/2023 και 22/11/2023

Celia Belin, Majda Ruge, Jeremy Shapiro (2023). *Brace yourself: How the 2024 US presidential election could affect Europe* Διαθέσιμο σε:

<https://ecfr.eu/publication/brace-yourself-how-the-2024-us-presidential-election-could-affect-europe/> Πρόσβαση, 10-13/10/2023

Elbridge A. Colby and Alex Velez-Green (2023). *To avert war with China, the U.S. must prioritize Taiwan over Ukraine.* Διαθέσιμο σε:

<https://www.washingtonpost.com/opinions/2023/05/18/taiwan-ukraine-support-russia-china/> Πρόσβαση, 15-16/10/2023

Robert D. Blackwill and Richard H. Fontaine Jr. (2022). *Ukraine War Should Slow but not Stop the U.S. Pivot to Asia.* Council on Foreign Relations. Διαθέσιμο σε:

<https://www.cfr.org/article/ukraine-war-should-slow-not-stop-us-pivot-asia>

Πρόσβαση, 15-16/10/2023

David Sacks (2022) *Don't Pivot From the Pivot to Asia.* Council on Foreign Relations.

Διαθέσιμο σε: <https://www.cfr.org/blog/dont-pivot-pivot-asia> Πρόσβαση, 17/10/2023

Michael J. Mazarr (2023). *Why America Still Needs Europe. The False Promise of an "Asia First" Approach.* Διαθέσιμο σε: https://www.foreignaffairs.com/united-states/why-america-still-needs-europe?check_logged_in=1&utm_medium=promo_email&utm_source=lo_flows&utm_campaign=registered_user_welcome&utm_term=email_1&utm_content=20230723

Πρόσβαση, 18-21/10/2023

D' Hooghe I. (2016). *EU-CHINA RELATIONS, New Directions, New priorities.* Διαθέσιμο σε: <https://euagenda.eu/upload/publications/untitled-60272-ea.pdf>

Πρόσβαση, 27/10/2023

Casarini N. (2015). *Is Europe to benefit from China's Belt and Road Initiative?* <https://www.iai.it/sites/default/files/iaiwpl540.pdf> Πρόσβαση, 1/11/2023

Green Finance and Development Centre (2023). *China BRI investment report 2022.* Διαθέσιμο σε: <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2022/>

Πρόσβαση, 1-2/11/2023

South China Morning Post (2016). *China's US\$1.4 trillion 'One Belt, One Road' set to make bigger impact than US' Marshall Plan to rebuild post-war Europe* Διαθέσιμο σε:

<https://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2000835/chinas-us14-trillion-one-belt-one-road-extends-beijings> Πρόσβαση, 1-2/11/2023

Kevin Rudd (2022). *Η επιστροφή της Κόκκινης Κίνας. Ο Σι Τζινπίνγκ επαναφέρει τον Μαρξισμό* Διαθέσιμο σε: <https://foreignaffairs.gr/articles/73894/kevin-rudd/i-epistrotifis-kokkinis-kinas>

Πρόσβαση, 3/11/2023

Elizabeth Economy (2023). *The World According to China*. Συνέντευξη στο Ινστιτούτο Hoover, Οκτώβριος 2023, Διαθέσιμο σε: <https://www.youtube.com/watch?v=7OKo0l7xzVs> Πρόσβαση, 4-9/11/2023

Elizabeth Economy (2023). *China's Global Ambition and the US Response*. Διάλεξη στο Ινστιτούτο Hoover, Ιανουάριος 2023, Διαθέσιμο σε: <https://www.youtube.com/watch?v=gdOxDIH1jZM> Πρόσβαση, 4-9/11/2023

ΕΛΙΑΜΕΠ (2022). *Οι εισαγωγές κινεζικό προϊόντων στην ΕΕ*. Διαθέσιμο σε: <https://www.eliamep.gr/publication/in-focus-%ce%bf%ce%b9-%ce%b5%ce%b9%cf%83%ce%b1%ce%b3%cf%89%ce%b3%ce%ad%cf%82-%ce%ba%ce%b9%ce%bd%ce%b5%ce%b6%ce%b9%ce%ba%cf%8e%ce%bd-%cf%80%cf%81%ce%bf%cf%8a%cf%8c%ce%bd%cf%84%cf%89%ce%bd-%cf%83/> Πρόσβαση, 10/11/2023

Financial Times (2023). *How Putin blundered into Ukraine — then doubled down*. Διαθέσιμο σε: <https://www.ft.com/content/80002564-33e8-48fb-b734-44810afb7a49> Πρόσβαση, 13/11/2023

Robert Pszczel (2022). *The consequences of Russia's invasion of Ukraine for international security – NATO and beyond*. Διαθέσιμο σε: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2022/07/07/the-consequences-of-russias-invasion-of-ukraine-for-international-security-nato-and-beyond/index.html> Πρόσβαση, 17/11/2023

Camile Grand (2023). *Another blow to arms control: Russia's 'de-ratification' of the nuclear test ban treaty*. Διαθέσιμο σε: <https://ecfr.eu/article/another-blow-to-arms-control-russias-de-ratification-of-the-nuclear-test-ban-treaty/> Πρόσβαση, 17/11/2023

William Courtney (2023). *What Does Russia's War on Ukraine Mean for the International Order?*. Διαθέσιμο σε: <https://www.rand.org/blog/2023/03/what-does-russias-war-on-ukraine-mean-for-the-international.html> Πρόσβαση, 17/11/2023

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022). *Πόλεμος της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας. Η ΕΕ εγκρίνει έκτη δέσμη κυρώσεων κατά της Ρωσίας*, διαθέσιμο σε: https://greece.representation.ec.europa.eu/news/polemos-tis-rosias-kata-tis-oykranias-i-ee-egkrinei-ekti-desmi-kyroseon-kata-tis-rosias-2022-06-06_el Πρόσβαση, 18/11/2023

Οικονομικός Ταχυδρόμος (2022). *Φυσικό αέριο: Η δύσκολη απεξάρτηση από την Ρωσία*, διαθέσιμο σε: <https://www.ot.gr/2022/07/28/energeia/fysiko-aerio-i-dyskoli-apeksartisi-apo-ti-rosia/> Πρόσβαση, 18/11/2023

Michael Kimmage και Maria Lipman (2023). *Θα είναι μόνιμη η αποκοπή της Ρωσίας από τη Δύση*; Διαθέσιμο σε : <https://foreignaffairs.gr/articles/74205/michael-kimmage-kai-maria-lipman/tha-einai-monimi-i-apokopi-tis-rosias-apo-tin-dysi?page=show> Πρόσβαση, 18-19/11/2023

NATO (2023). *Relations with Russia*. Διαθέσιμο σε: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50090.htm Πρόσβαση, 18-22/11/2023

Patricia Daehnhardt (2023). *The euro-Atlantic security order and the war in Ukraine*. Διαθέσιμο σε: https://ipri.unl.pt/images/publicacoes/revista_rj/pdf/risi2022/RI_SI_2022_sia02_8-29.pdf Πρόσβαση, 24/11/2023

Lucia Retter- Stephanie Pezard- Stephen Flanagan,- Gene Germanovich- Sarah Grand Clement- Pauline Paille (2021). *European Strategic Autonomy in Defence. Transatlantic visions and Implications for NATO, US and EU relations* (RAND, Europe). Διαθέσιμο σε: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA1319-1.html Πρόσβαση, 26-30/11/2023

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2022). *EU strategic autonomy 2013-2023: From concept to capacity*. Διαθέσιμο σε: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2022\)733589](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2022)733589) Πρόσβαση, 28/11/2023

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2023). *Συνεργασία της ΕΕ σε θέματα Άμυνας και Ασφάλειας*. Διαθέσιμο σε: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/defence-security/> Πρόσβαση, 1/12/2023

Adaja Stoetman (2023). *European Security and Defence: Don't Get your Hope Up Just Yet*. Διαθέσιμο σε: <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/european-security-and-defence-dont-get-your-hopes-just-yet> , Πρόσβαση, 3-4/12/2023

Politico (2023). *EU's Borrell proposes new target to train 40,000 Ukrainian soldiers by year end*. Διαθέσιμο σε: <https://www.politico.eu/article/eu-top-diplomat-josep-borrell-new-target-train-40000-ukraine-soldiers/> , Πρόσβαση, 3/12/2023

The Brussels Times (2023). *EU countries to train 30,000 Ukrainian soldiers in 2023, Kyiv says*. Διαθέσιμο σε: <https://www.brusselstimes.com/563466/eu-countries-to-train-30000-ukrainian-soldiers-in-2023-kyiv-says> , Πρόσβαση, 3/12/2023

Max Bergmann και Sophia Besch (2023). *Γιατί η Ευρωπαϊκή άμυνα εξακολουθεί να εξαρτάται από την Αμερική*. Διαθέσιμο σε : <https://foreignaffairs.gr/articles/74052/max-bergmann-kai-sophia-besch/giati-i-eyropaiki-amyna-eksakolythei-na-eksartatai-apo-tin-amer> Πρόσβαση, 5/12/2023

Καθημερινή (2022). *Γερμανία – ΗΠΑ: Έκλεισε η συμφωνία για τα F-35 – Πότε θα παραδοθούν*. Διαθέσιμο σε: <https://www.kathimerini.gr/world/562185826/germania-ipa-ekleise-i-symfonia-gia-ta-f-35-pote-tha-paradothoyin/> , Πρόσβαση, 5/12/2023

Max Bergmann (2022). *Η Ευρώπη μόνη της. Γιατί οι ΗΠΑ θα πρέπει να θέλουν μια καλύτερα εξοπλισμένη ΕΕ*. Διαθέσιμο σε : <https://foreignaffairs.gr/articles/73794/max-bergmann/i-eyropi-moni-tis?page=4> Πρόσβαση, 5-6/12/2023

Jeremy Shapiro, Jana Puglierin (2023). *The art of vassalisation: How Russia's war on Ukraine has transformed transatlantic relations*. Διαθέσιμο σε: <https://ecfr.eu/publication/the-art-of-vassalisation-how-russias-war-on-ukraine-has-transformed-transatlantic-relations/> Πρόσβαση, 5-6/12/2023

Politico (2023). *NATO should be ready for 'bad news' from Ukraine, Stoltenberg warns 'We have to support Ukraine in both good and bad times,' NATO chief says in ARD*

interview. Διαθέσιμο σε: <https://www.politico.eu/article/nato-boss-jens-stoltenberg-warns-of-bad-news-from-ukraine/> Πρόσβαση, 8/12/2023

